אלע ווערק פון שלום־עליכם

מנחם־מענדל

Blanchard

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מנחם־מענדעל

שלום־עליכם פאַלקספאַנד אויסגאַבע—ניו־יאָרק 1919

Copyright, 1918, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאגע — — — — — — — — — — אקטאבער 1918
צווייטע אויפלאגע — — — — — — — — — — מאי 1919

מנחם־מענדל

אינהאלט

צו דער צווייטער אויפלאגע . . . . . I—II

לאנדאן 9

פאריערלעך 43

טוליאנען 81

א בכבוד'ע פרנסה 155

עס פיעדעלט נישט 181

שלום־שלום־מזל 205

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלד פון א ראמאן, און איבער־הויפט נישט קיין אויסנעמלעכער פיגור. דאס איז נעבאך א איד פון א גאנץ יאהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענלעך און נאהענט בעקענט. ער איז דורכגענאנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט צוואנציג יאהר. בעגעגענט זיך אינ'ם יאהר 1892 אויף דער אדעסער „קלייניער בערזע", האבען מיר נאכדעם דורכ־געמאכט האנד ביי האנד אלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופעץ אויף דער בערזע, „נענאנגען" מיט איהם קיין פעטערבורג און קיין וואַרשא, אויסגעשטאנען א סך קריזיסען, זיך געוואַרפען מיט איהם פון איין פרנסה אויף דער אנדערער, און — אוי וועה! — נישט געפונגען קיין גליק אין ערגיץ, געמוזט סוף־כל־סוף טהון דאס, וואס אלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אמעריקא. דארט, זאגט מען, מאכען אידען ניט שלעכט... דאס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפעטערינע בריף פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפּים וואס, האב איך צענויפגעזאמלט אלע זיינע בריף, וואס ער האט אין פערלויף פון די אכצעהן יאהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און נעררוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין וויב שיינה־שיינדעל, וני אויך די בריף.פון זיין וויב צו איהם, און געמאכט פון זיי א בוך, מע קאן זאגען, כמעט א בריע־פענשטעלער.

טאקי א בריפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אפטיילונגען, און דערביי געהאט א מיין: א איד א סוחר, אז ער

וועט וועלען שרייבען א בריעף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס — זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן". א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט נעפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפיערלעך", אדער אינ'ם דריטען בוך „מילליאנען". א איר א מעקלער, א שדכן, אדער איין אנעמט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם ווארט — יעדער וועט זיך נעפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע נעשעפטען זענען, ברוך השם, אומעדום אלץ איינס, דאם הייסט, הויבען הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, גאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אוים, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעדארף מען לאנג ניט הארעווען ביי'ם צענויפשטעלען א בריעף. מע קאן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און טאמער וועט זיך נעפינען איינער פון טויזענד, וואם די גשעפטען זיינע נעהען איהם דערווייל גוט, קאן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואם איז נעבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אננעלעגט איז דאם ניט. דערפאר איז דאם אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריעף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך גאר ארויסגעווארפען. אנגעווארען דערביי האבען נאר די זעצערס, וווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך גהט מיט דעם גאנג, אז א ווערק, וואם ס'איז קירצער, איז דאם אלץ בעסער. די וואם וועלען נעפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטעריגע אויפלאגען זאל דאם וועלען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עם וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו ניט זאגען קומט דאס ניט"...

שלום־עליכם.

נעוואוי (איטאליא), ערב חנוכה תר"ע.

לאָנדאָן

אַדעסער בערזע.

נעשריבען אין יאָהר 1892.

לאָנדאָן

(ארעסער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין נאָר ניט אימשטאנד דיר צו בעשרייבען די שטאָדט אדעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די היגע מיט זייערע גוטע כאראקטערען, און די גאַלדענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאכען. שטעל דיר פאָר, איך נעה מיר ארויס מיט'ן שטעקעל אין גרעצק אריין, אזוי הייסט דאָ אין אדעס די נאָס, וואו אידען האנדלען, האָב איך צוואנציג טויזענד געשעפטלעך: ווי איך ווייס — איז ווייס, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאלץ, פערערען, ראזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואָס א מויל קאָן אויסרערען געפינסט דו דאָ אין דעם אדעס. איך האָב לכתחילה אפילו אנגעשמעקט א צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אלץ ניט געווען צום הארצען. האָב איך מיך אזוי לאנג ארומגערעהט אין גרעצק, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו עפּים רעכטס, היינו: איך האנדעל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי נאָר נישקשה־דיג! מע חאפט

א מאָל א כּוֹ־הא'ער, א מאָל א פּופּצינער, און א מאָל, אז עס גערעט, א הונדערטער אויך. הכלל, דאָס „לאָנדאָן" איז אזא מסחר, וואָס מע קאָן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאָג. אָט איז ניט לאַנג אַרויסגעקומען אַהער איינער, עפּעס א שמיש, און האָט געהאַפּט אין איין שמעישראל דרייסיג טויזענד, און האָרכט זיי היינט אַלע־מען מיט'ן קאָטער. איך זאָג דיר, זונתי היקרה, כּיש עס וואַלגערט זיך דאָ גאָלד אין די גאַסען! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין אַראָפּגעפּאָהרען אַהער קיין אַדעס. וועסט דו דאָך פּרעגען: ווי קום איך קיין אַדעס, אז געפּאָהרען בין איך גאָר קיין קעשענעוו? אפּנים, אז ס'איז מיר בעשערט פון גאָט, איך זאָל פּערדיענען גראָבע עטליכע קערבלעך! אָט וועסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט כּיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פּעטער מנשה אָפּ־נעמען דאָס נדן, פּרעגט ער מיך: וואָס בעדאַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפּען, וואָלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אז קיין מזומן געלד האָט ער איצט ניט, ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבען אַיין אָנווייזונג צו בראָצקי'ן קיין יעהוּפּעץ. זאָג איך: לאָז זיין קיין יעהוּפּעץ, אבי געלד. זאָגט ער: ער ווייסט ניט, צי אין יעהוּפּעץ איז איצטער דאָ געלד. ער קאָן מיר געבען, זאָגט ער, אַיין אָנווייזונג צו באַכראַכ'ען קיין וואַרשא. זאָג איך: לאָז זיין קיין וואַרשא, אבי געלד. זאָגט ער: וואָס טויג דיר וואַרשא? וואַרשא איז ווייט. אויב איך וויל, קאָן ער מיר געבען, זאָגט ער, אַיין אָנווייזונג צו בארבאש'ען קיין אַדעס. זאָג איך: לאָז זיין אַדעס, אבי געלד. זאָגט ער מיר נאָך א מאָל: אויף וואָס דאַרפסט דו אזוי געלד? זאָג איך איהם: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפּען, וואָלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אַהער, עס האָט איהם אָבער געהאָלפּען, ווי א טוידטען באַנקעס; איך, אז איך זאָג געלד, איז געלד! נעהמ ער און נעמט אַרויס צוויי וועכסלעך צו ת"ק קערבלעך אויף סך־הכל פּינף חדשים, און אויף שי"ן קערבלעך ניט ער מיר אַיין אָנווייזונג צו

באַרבאַש'ען קיין אַרעס, און דאָס איבעריגע ניט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צו־שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. זיי נעזונד און לאָז גריסען שוועסטער און שוויעגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. אז איך בין נעקומען מיט דער אָנווייזונג צו באַרבאַש'ען, זאָגט מען מיר, אז די אָנווייזונג איז גאָרניט קיין אָנווייזונג. וואָס דען איז דאָס? ס'איז א סוכה־שער! לאָז פריהער אָנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואָגאָן וויין, און לאָז מען אָפּאָרשט די וויין פערקויפען, וועט מען אייך דעמאָלט געבען גאָלד. א שענע כעשה, נאָר א קורצע! האָב איך באַלד אַוועקגעשריבען קיין קעשענעוו אין אָטקריטקע, און האָב איהם געשריבען, אז טאָמער שיקט ער ניט ארוים תיכף ומיד די וויין, וועל איך איהם קלאָפען א דעפּעש. בקיצור, א שרייב אהער, א שרייב אהין — איך בין אַרומגענאַנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פון קעשענעוו א מזומן׳ער הונ־דערטער און אויף רי"ש קערבלעך א וועכסלע. אַצינד פערשטעהסט דו שוין, פאַר וואָס איך האָב דיר די נאָנצע צייט ניט געשריבען? איך האָב נערעכענט, אז די שי"ן קערבלעך זענען לעזאזל. דערפון זעהסט מען ארוים, אז א מענש טאָר ניט איבערטראַכטען אויפ'ן ערגסטען. ס'איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אויס. איך האָב דאָס נאָנצע ביסעל מיזוכנ׳ס אריינגעבראַקט אין „לאָנדאָן" אריין, איינגעהאַנדעלט א רעמעל סחורה, „האַסלעך" און „בעסלעך". און דאַנקען השם יתברך — מע זאָגט, אז ס'איז שוין דאָ ריוח!

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנניד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז עס האָט זיך מיר וויעדער אָנגערופען די אמאלעדינע ספאזמע, אויף דיין פעטער מנשה געזאָגט געוואָרען, וואָס האָט דיר נעמאכט אזא שענעם מחק פון די פופ־צעהנהונדערט קרעפלעך נדן, אזא יאָהר, אזא מזל! ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָל לעבען: „געשיקט דורך דער קאץ שלח־מנות"... וועכסעלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואי איך זאָל ליגען זאָגען, נאָר כ׳האָב מורא, דו וועסט די איבערינע קערב־לעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע, וואָס דו האָסט זיי פערטראָגען אזוש אהין קיין אדעס. דיין גליק, וואָס די מאמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואָלט זיך נעטהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אז דו פערדיענסט, דאנקען גאָט, נעלה, איז ביי אונז אלעמען אוודאי זהר אָנגעלעגט. נאָר וואָס דען? האָב דיר אכציג שווארצע יאָהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יא, שרייב זשע ווי א מענש! פאָר וואָס זאָלסט דו ניט ארויסשרייבען אקוראט, וואָס איז דאָס פאָר א מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאָס איין ארשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער

וואָג? פרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז, און מיט וואָס מע עסט דאָס! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאָגסט, אז אָט האָסט דו איינגעקויפט סחורה, און אָט איז שוין דאָ ריוח. וואָס איז דאָס פאַר א מין סחורה, וואָס וואַכסט ביי דיר אזוי גע'שמעיה'דיג? „פעטשעריצעס, זאָגט די מאַמע, בעראַרפען אויך א רענען!"... און אז ס'איז דאָ ריוח, פאַר וואָס פערקויפסט דו ניט? אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף א יקרות? און פאַר וואָס שרייבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט איין און וואָס עסט דו? עפּיס גלייך, ווי איך וואָלט דיר זיין א פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, נאָר עפּיס א פּאָליובאָווניצע, להבדיל, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבן: „אז א קוה געהט אַוועק אין טשערעדע, פערגעסט זי דעם זיי־געזונד". מיר דאַכט, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסט דו געזעהען אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אהיים מיט'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אָט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אזוי וויסען פון קדחת, ווי איך וויים ווי מע רופט עס! און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדל פון אַרעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש ניט, וואס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאנדאן", וואָרום אז ווי באלד איידען סוחרים, אידען מיט בערד, ווייסען ניט וואר עס האט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א אידענע! על כן וועל איך דיר קלאר מאכען, זאלסט פערשטעהן דאס געשעפט אקוראט. הנה זיי וויסען, אז דאס „לאנדאן" גופא איז איין איידעלע מאטעריע. פערקויפען פערקויפט זיך עס אויפ'ן וואָרט, און זעהט מען דאס ניט. אלע מינוט בייט זיך עס: אט איז דאס טייער, אט איז דאס וואלוועל, אט איז „האס", אט איז „בעס", דאס הייסט, דאס קערבעל דארט אין בערלין אדער עס הויבט זיך, אדער עס פאלט, עס וועגדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאגט, אזוי איז דאס. עס לויפען די קורסען אויף און אף משוגענערווייז, עס פליהען דעפעשען אהין און צוריק, און אידען לויפען ארום ווי אויף א יריד, מאכען געשעפטען און ווערען גליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאן דא פערדולט ווערען. אט, למשל, האב איך נעכטען געמאכט א „סטאלאוש", מיך געקאסט א פופציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זיגער צוועלף, אויסגע־

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מא־כען א סטאַלאָזש", — בערהרף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל, מע גיט אַוועק א פופציגער פאַר א טאָג, און יענער „שטעלט א קורס", קאָנסט דו דיר מאַכען פונ'ם „סטאַלאָזש" „צוויי זייטען", היינו: צוויי „בעסטן", אָדער צוויי „האָסטן", אָדער נאָר בלייבען שטעהן און פערקויפען יענעם א „בלינדערעכט" ביז נאָך „שלום" („שלום" הייסט ביי אונז אין אָדעס פאַר־נאַכט, ווי ביי אייך בין מנחה למעריב). איז ווי באַלד דער קורס „שטעהט אָפּ", איז כּפרה דער גאַנצער פופציגער — הייסט דאָס געמאַכט א „סטאַלאָזש". זאָלסט אָבער נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה! דער־לעגען א פופציגער איז דאָ פון די קלייניגקייטען. השם יתברך וועט העלפען, עס וועט „אַוועקגעהן די רעכטע זייט", וועל איך, אם ירצה השם, פערדיענען געלט, און א סך! און וואָס דו זאָגסט מכח דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, האָכט דו א גרויסען טעות. דער גוטער יאָהר האָט איהם ניט געגומען, ער איז נאָך א שענער בטוח! לאָם איך נאָר וועלען אראָפּגעבען א „סקידקעלע", קאָן איך זיי פערצער־קערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלט, האָב איך גענוג: איך קאָן פערהאַנדלען א פּאָר „האָסלעך", אָדער א פּאָר „בעסלעך". נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערוויף. איך קאָן בע־שטעהן בעסער צו קויפען נאָך א „סטאַלאָזש". וואָס מעהר „סטא־לאָזשען" איז אלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט א „סטא־לאָזש", שלאָפט זיך נאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען ברירה וועל איך דיר ערויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך וויים

אליין ניט אויף וואס פאר א וועלט איך בין. די שטאדט אדעס איז אונגעהייער גרויס, און אלסדינג קאסט דא טייער, און די הייזער זענען דא הויך ביז'ן הימל, מע דארף קלעטערן אויף אייזערנע טרעפ א האלבע שעה, ביז מע קומט אהיים, אזש אונטער'ן הימל, און א פענסטערל איז א קליינס, ווי אין א טורמע. איך בין זיך מחיה, אז ס'וועלד טאג און איך קאן מיך ארויסחאפען פון דער טורמע אהין אין גרעצק אריין, און דארטען טאקי עס איך שטעהענדיג, דאס הייסט, מע חאפט איבער וואס נאט ניט, וואדום ווער האט צייט זיך אוועקזעצען עסען, אז מע דארף אלע מינוט נעווואהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאר איז דא פרוכטען בזיל הזול. וויינטרויבען עסט מען דא נישט ווי ביי אייך אין כתריל־עווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דא עסט מען וויינ־ טרויבען אלע טאג, און אין מיטען נאס, מע שעמט זיך גאר ניט.

הנ"ל.

IV.

שיינהשוינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיך אנגעקוקט מאקי נאָר ווי א משוגענעם! לאָם איך אזוי וויסען, אויף א פולער וואָך ניט אויסגערעדט זאָל זיין, פון דער שטאָדט אדעס, ווי איך הויב אפילו אָן צו וויסען, וואָס דו פלאָפעלסט מיר אין דעם בריעף „העס" און „באָם" און „דעלעזשאנס", דער שוואַרצער יאָהר ווייסט אייך דאָרטען! עס פליהען ביי דיר פופציגערס, ווי האלעשקעס, עפים איז ביי דיר דאָרטען נעלט — שמעלט, הפקר ציבעלעם! אוודאי קאָן טען נעהן אין גאָלד ביי אזעלכע פרנסות! איך פער־שטעה ניט, חאטש נעם מיר אראָפ דעם קאָפ, וואָס איז דאָס פאר א מין סחורה, וואָס מע זעהט זי ניט? א קאַץ אין א זאק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר נעפעלט דאָס ניט. איך בין ביי מיין טאטען נישט געפרובט געווארען צו אזעלכע לופטיגע פרנסות, לאָז מיך נאָט היטען אויף ווייטער אויך. ווי זאגט די מאמע זאָל לעבען: „פון לופט חאפט טען א פערקיהלונג"... דו שרייבסט: „אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט א דעלעזשאנס, שלאָפט זיך נאָר בעסער"... וועט לעגט זיך עס שלאָפען מיט א דעלעזשאנס? עפים מאָדנע רבורים, מערקיש לשון! און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו קאָנסט פערצו־קערען דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, איז טאָמער וועל איך אין

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלכט ניט איבער"... ווייסט דו וואס, מענדעל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפיי אויף דעם אדעם, און קום בעסער צו פאהרען אהיים, קיין כתרילעווקע. פופצעהנהונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה ניט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? צו וואס בעדארף איך לינען ביי יענעם אין כויל, און שונאים זאלען מומלען, אז דו האסט זיך אוועקגעלאזט קיין אדעם און מיך האסט דו אוועקגעווארפען, ניט דערלעבען זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין אדעם זיין די כפרה פאר אונזער כתרילעווקע מיט אלע דיינע הויבע מויערען מיט די אייזערנע טרעפ, וואס מע דארף זיך דראפען אויף זיי משוגענערווייז! טאקי כדאי צולייעב דעם זיך קאלי מאכען דעם מאגען, — וואס איז? ס'איז א זול אויף וויינ־ טרויבען! וויינטרויבען דארף מען פרעסען, פלויטען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלויטען, א גילדען איין עמער! נאר עס געהט דיר שטארק אן וואס ביי אונז אין דער היים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכען. האסט שוין גאר פערגעסען, אז דו ביזט א טאטע פון דריי קונ־ דערלעך זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „דאלי אטשע, דאלי סערדצע"... אזא מכה זאל זיך דיר זעצען, ווי זי איז גערעכט! דערווייל בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

V.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז עס געהט אציגד א מוראדיגער „בעס", האָב איך מיך אָנגעקויפט מיט „לאָנדאָן" ווי א פויק, און איך האָב מיך בעוואָהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען" און מיט אכט „סטאלאשטען". היינט בעדארף איך אפנעמען „דיפערענצען" עט־ליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאכען „בעסען". זאלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי עס ווערען דאָ געמאכט געשעפטען אויפ'ן וואָרט, וואלסט דו פערשטאנען, וואם הייסט אדעס; א שאקעל מיט'ן קאפ איז דאָ פונקט ווי געמאכט א קאָנטראקט. איך גיה מיר ארוים אין גרעצק, קום ארײן אין א „קאפיי", זעז מיך אנידער ביי א טישעל און שאף מיר א גלעזעל טיי, צי קאווע, צי עפיס אנדערש; קומט צו געהן איין מעקלער, דער אנדערער, דער דריטער; מע דארף נישט האבען נישט קיין קאָנטראקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פען אפילו! יעדער מעקלער האט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארוים דאם ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האב ביי איהם צוויי „בעסען", און איך נעם ארוים און צאהל איהם אפ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפעטער מיט א פאר שעה, אז גאט הייסט, מע וועלט געווהר דאם „טאקסירעכץ" פון בערלין, קומט צו לויפען

טאקי דער אייגענער מעקלער און ניט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאך שפעטער, אז מע ווייסט שוין „אנפאנג" אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז גאט וויל צו „שלום", וואכסט אן א נאנצער הונדערטער, און א מאל קאן געמאכלט זיין, אז טאקי צוויי הונדערט, און א מאל דריי הונדערט אויך, פאר וואס ניט? דערויף איז דאך עס א בערזע! א בערזע איז א שפיעל, א גליק־זאך. און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ׳ם פעטער מנשה׳ס וועכסלעך, קאן איך דיר אנזאגען א בשורה, אז איך האב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האסט דו: וואו האב איך גענומען געלד אויף אזוי פיעל „בעסען" מיט אזוי פיעל „בטאלאזשען"? „סטאלאזשען" איז ניט, ווי דו רופט עס אן, „דעלעזשאנסען". דעלעזשאנסען איז דאס, וואס מע פאהרט אויף דעם קיין ראדא־מישל און קיין זשיטאמיר, און „סטאלאזש" איז א שטיקעל פא־פיער, וואס יענער שרייבט אן און חתמ׳עט זיך אונטער, אז ס׳וועט קומען „אולטימא", דאס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר נעבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואס דו ווילסט — דאס טהוסט דו: ווילסט דו, ג י ס ט דו, ווילסט דו, נ ע מ ס ט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאלאזש"? וועז גאט העלפט רעכטע „וואריאציעס" אויף „לאנדאן", און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאלט דאס רוסישע קער־בעל אראפ אין דער ערד ארויין, און דאס „לאנדאן" טהוט זיך מיט א מאל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאץ. אט האט מען געשמועסט יענע וואך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפים נישט אין בעסטען געזונד, איז באלד געפאלען דאס רוסישע קערבעל, און „סטאלאזשען" האבען זיך געגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די גאזעטען, אז ס׳איז איהר בעסער, האט זיך דאס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאן שוין קויפען „סטאלא־זשען" וויפיעל מע וויל. הכלל, זאלסט גאר ניט זארגען, זוגתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אלסדינג, ווי מע זאגט ביי

אונז אין אַדעס, „אין בעסטען אַרדענונג"! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפּעטערינע בריפֿ וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלס־דינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען גאָר פריינדלִיך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין אַדעס זענען די היצען אַזוי גרויס, אַז מע וועדר פערברענט, און ביי נאַכט וועדר מען צעגאַנגען, אַזוי ווי וואַכט. דעריבער אַז סע קומט פאַר־נאַכט, וועדר די שטאַדט פוסט. דער עולם צעפֿאַהרט זיך אויפֿ די פאַנטאַנען, אויפ'ן גרויסען פאַנטאַן, אַדער אויפ'ן קלייַנעם פאַנטאַן, אַדער גאָר אויפ'ן „לאַנד־זשאַראַן". דאָרטען קריגט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דיין האַרץ גלוסט, און קאַנסט זיך באָדען אין ים, און קאַנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט, אָהן אַ גראָשען געלד!

הנ"ל.

VI.

שיינהישיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאם נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב שוין וויעדער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראנזשיקעס" נעזאגט נעווארען. איך דארף זיך רייסען דא אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גארניט, לעבט זיך אפ, ווי גאט אין אדעס, פאהרט ארום רייטענדיג אויף „דראנזשיקעס", באדט זיך אין „קאראטקי וויק" און כלי־זמר שפיעלען איהם צו. וואם פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאגט די מאמע: „רייטענדיג וואלט ער געפאהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראנזשי־קעס!"... ממה נפשך, ביזט דו א כוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דארטען, וואם מע רופט זי „לאנדאן", טא האב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האב בעסער אין זינען דיין ווייב, האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר מיט קינ־דערלעך דריי, זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „האב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און וואם דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אוש דער קאפ! עס גלויבט זיך מיר עפים ניט, חאטש קוילע מיך, אז אט אזוי פליהען דאם הונדערטערם גלייך אין די הענד ארויין! וואם איז דאם פאר א מין כשוף דארטען, א פערבלענדעניש, צי

וואָס? זעה נאָר, אז פון די אַלע נדולות זאָלסט דו חלילה דאָס נדן־נעלד נישט אַנריהרען, וואָרום טאָמער וועלן נעמינערט א גרא־שען פונ׳ם נדן, וועט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפּגעהן פון דער מאָמע זאָל לעבען!... ער זאָל זיך עס אפילו דערמאָנען, מיר דאָכט, דו ווייסט נאָנץ גוט, אז איך בעדאַרף האָבען א זיידען מענטעלע ווי אין לעבען אַריין, און וואָלענס אויף א קלייד, און א צוויי שטיקלעך מאָראָזוו׳ס זאָנע. א מינדסטע נאַרישקייט בעדאַרף איך איהם אָנזאָנען, אַליין ווייסט ער נעבאָך ניט, דער מוח איז איהם אויסגעדאַרט נעווואָרען, ווי די מאָמע זאָנט: „וועל סע שטויסט זיך ניט אַליין, דעם גיט מען אין זייט אַריין"... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארבען איינם פונ'ם אנדערען נאר נוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האלט שוין ווייט, היינו, איך האב מיך גוט אריינגעחאפט אין „בעס" אריין און געה שוין אצינד מיט „פעסט־לאנדאן", דאם הייסט, איך טהו שוין א געב אדער א נעם מיט א מאל צעהן טויזענד פונט, צוואנציג טויזענד פונט, נאטירליך, מיט א „דעפא". איך האב שוין גרויס קענטשאפט אין די קאנטארען, און עס קאמפענירט מיר שוין זיצען ביי פאנקאנין אין דער קאפיי גלייך מיט אלע גרויסע שפענעלאנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און היים זיך געבען א פארציע מאראושענע, מחמת ביי אונז אין אדעס איז א מנהג, ווי באלד מע זעצט זיך נאר אנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פראק און היים ט, מע זאל היים ען געבען מארושענע. קאן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז הייסען געבען; און אז מע עסט אויף די פארציע מארושענע, היים ט ער, מע זאל היים ען געבען נאך א פארציע, און אז ניט, טאר מען ניט זיצען און מע בעראוף זיך ארומדרעהען אויף דער גאס, איז עפים ניט שען פאר א שפענעלאנט, און אגב שטעהט דארט א גראדאוואי און לאקערט, מע זאל זיך ניט ארומדרעהען אויף דער גאס... אידען בעדארפען דאך אבער זיך יא ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט אים, נארען אים

אָפּ, אַנטלויפען, בעהאַלטען זיך אויס ווי וויט מעגליך, און אז ער האָפּט איינעם, טראָגט ער איהם אָפּ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין אוטשאַסטאָק אַריין, ווי אייגער רעדט: „אָט האָב איך אייך געבראַכט א אידען"... און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „וואַריאַציעס" מיט „דיפערענצען", איז א סימן, אז דו ביזט שוואַך אין פּאָליטיקע. אָט, למשל, זיצט אייגער ביי אונז אין קאָפּיי, ביי פּאַנקאָני'ן, רופט מען איהם „גאַמבעטע", טאָג ווי נאַכט רעדט ער פון פּאָליטיקע און נאָר פון פּאָליטיקע! ער בעווייזט אויס מיט טויזענד ראיות, אז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאַכט האַרמאַטען שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פראַנצויזען. די פראַנצויזען, זאָגט ער, וועלען נישט פערגעבען אָט דעם ביכמאַרק'ען ווייל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, אַרויסשפּרינגען אין גיכען א מלחמה, עס קאָן נאָר אַנדערש ניט זיין! האָרכען גאַמבעטע'ן דרש'ענען, בעראַרף מען פערקויפען וואָס כּע האָט, די קאַפּאָטע אויסטהון און קויפען „כּטאַלאָזשען" און „בעסען", „בעסען" — אָהן א שיעור „בעסען"! און וואָס דו שרייבסט מיר מכח א מענטעלע, אז איך זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט א שענערע זאַך, דהיינו: א זייגערל א גילדענם מיט א מענדעליאָן און מיט א גילדען קייטעל מיט א בראָש, און בראַנזעליעטען האָב איך געזעהען אין פענסטער, טאָקי ניט וויט פון פּאַנקאָני'ן — זאָג איך דיר: פּריכּא שבפּרימא! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען ברייף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די שפּע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און אידען זענען דאָ אזוי פערטהאָן אין פּרנסה, אז מע פערגעסט פון

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פונ׳ם היכעל, מיז איך מיך שבת דורכגעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען גערן אנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאס „כאר־שוהל", כחמת אויבען געהט זי מיט א קאלפעק, און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען מיט׳ן פנים א ה י ן. און דער חזן (פיני הייבט ער, שוין איין מאל א חזן!) געהט דוקא געגאלט די בארד, נאר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה־דוד! זאלבט זעהן, אז סע קומט צו „בריך־שמיה־דמרא עלמא", נעמט ער איין א מיתה־משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת" מעג מען האכבען אויף בי־לעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט אהים איהם, אנ־געטהאן אין קליינע טליתים׳לעך — מחיה! ס׳זאל זיין צוויי מאל אין וואך שבת, וואלט איך צווי מאל אין וואך געגאנגען הערען פיני׳ן דאוונען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, כאר וואס זיי געהען ניט דאוונען. און אפילו די, וואס געהען דאוונען, דאוונען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאשעטע פנימ׳ער, מיט די קליינע טליתים׳לעך, און — שא! טאמער וועל א איד א דאוונען טהון א ביסעל העבער, קומט־צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאגט, ס׳זאל זיין שטיל. — מאדנע אידען אין דעם אדעם!

ה נ"ל.

VIII.

שיינהשיינדע פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע איז אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך פער־שטעה ניט, וואס איז די גדולה, וואס מע דארף זיצען ביי פראנ־קאניין, ברענען זאל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאכט דער רוח ווייסט וואס? אבי אויסברענגען געלד? און וואס איז דאס פאר א משוגענער דארטען ביי אייך אין אדעס, וואס סע חלומ'ט זיך איהם, אז מע שיסט, געשאסען זאל ער ווערען פון גאט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאגט די מאמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואסער"... גיל־דענע זייגערלעך מיט בראנזעלייטען האסט דו דערזוהן אין די פענסטער אין אדעס? א גדולה אויף דער באבע! וואס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואס דו זאהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפלעך, נאר א חלום"... דו חאפ זיך ארויין בעסער אין א קלייט אריין און קויף מיר א שטיקעל ווענבעל אויף וועש, און מארעפאלען אויף ציבלעך, און א פאר בייענע קאלדרעס, און א ביסעל זילבער אין שטוב אריין, און עפיס נאך. מאהל דיר, אז בלומע־זלא־ט ע בעדארף זיך שוין אקענען מיר בלאזען (אויפבלאזען זאל עם זי, ווי א פאחיר!). וואס איז? זי טראגט א האלז פערעל, זאל עם

איהר טאקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס א דאָלי ביי איהר מאן! לייט האָבען גליק צו אלסרינג; נאָר איך איינע בין עפּים אין אזא פינסטערער, וויסטער שעה נעבאָרען נעווארען, אז א מינדסטע זאך בעראָרף איך איהם דערמאנען! לאָז זיך דיר דאכ־טען, עלעהיי דו האָסט נעקויפט נאָך א „העס" מיט נאָך א „באָס" מיט נאָך א דער שוואַרץ יאָהר ווייסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עס אָן. איך זאג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָכט, און צעהל נעלד, נעהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? וועסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין ארויס, וואָס דאָס איז פאר מסחרים און וואָס דאָס איז פאר א שטאָדט אדעס, אז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט א געגאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטינגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאָכט, אז פון אזא שטאָדט און פון אזעלכע מענשען דארף מען לויפען, ווי פון איין עפוש, צום סוף לינט ער דאָרט און ווייל ניט ארויסקריכען, ווי זאגט די מאמע: „דער וואָרעם לינט אין חריין און מיינט, אז ס'איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ"... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אדעס, ס'וואָל אויף דעם קו־מען א שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

יא! זאג נאָר, מענדעל, וואר איז אָט די „פראָנקאָני", וואָס דו שרייבסט מיר אלץ, אז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאכט? ס'איז איין „ער", צי א „זי"?...

IX.

מנחם־טענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ׳ם אנדערען נאָר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט נראָבע טויזענדער! אז גאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימא" וועט אָפּ־לויפען גלאָט, וועל איך מאכען א הויפּט־טרעפער. איך וועל אייני־קאסירען מיינע אלע „דיפערענצען" און וועל זיך דורכפאָהרען אהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, ארויסנעמען אהער, קיין אדעס. א דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליי", אייגקווי־פען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאר דיר געדאכט, מיט׳ן מאָגען; אפּנים, דאָס מאראָשטענע האָט מיר פערשאדט... אז איך קום צו פאנקאני׳ן, עס איך שוין ניט קיין מאראָשטענע. וואָס דען? איך היים מיר געבען אזא נעטראנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך א שטרוי; ס׳איז אי זים, אי ביטערליך, אזוי ווי א מין סאלץ מיט לאקריץ, און מע קאָן דאָס מאהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבערינע צייט ארומדרעהען אויף דער נאס און האָבען צו טהון מיט׳ן גראָדאָוואי, און דאָס איז זעהר נישט אנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון א צייט, נאָר מיט חסד, נאָט האָט מיך ביז אהער אויסגעפיהרט, איך אנטלויף פון איהם אלע מאל און בעהאלט זיך אוים. וואָס טהוט דען ניט א איד

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאל העלפען, אז די „ראלי־זאציע" זאל אפלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אלס־דינג קויפען בכפל־כפלים, א סך מעהר ווי דו קאנסט זיך נאר פאר־שטעלען. און וואס דו זאגסט, אז דער גאמבעטע איז א משוגענער, האסט דו א טעות; ער איז נאר א ביסל א „ספילשלעווער". נאט זאל היטען, עמיצער זאל איהם א זאג טהון אין פאליטיקע ניט אזוי, ווי ער וויל! ער איז דעמאלט קאפאבל יענעם צערייסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט־מארגען מוז עפים ארויסשפרינ־גען, און דאס, זאגט ער, וואס ס'איז איצטער מיט א מאל שטיל נעוואָרען, איז ערשט א בעווייז, זאגט ער, אויף מלחמה. „פאר א בורע איז תמיד, זאגט ער, שטיל"... איך האב נעכטען געקאנט פער־קויפען עטליכע „בעסלעך" מיט א צוויי־דריי „סטאלאשען" און פערדיענען שען געלד, האט מיך גאמבעטע נישט דערלאזט. „איך וועל אייך, זאגט ער, דעם קאפ צעשלאגען, טאכער לאזט איהר ארויס אין אזא צייט א שטיקל סחורה פון דער האנד!" עס נעהט, זאט ער, א צייט, וואס א „סטאלאזש" פון א פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קארבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאר וואס ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאל זיין ווי נאמבעטע זאגט, חאטש האלב ווי ער זאגט, — וואר איך נתעשר! איך האף, אז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאך דער „ראליזאציע" זיך געבען א קעהר־איבער צוריק אויפ'ן „האס" און וועל אנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאנדאן" אויף וואס די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעווייזען, וואס הייסט „לאנדאן" און וואס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז נאט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף פאנקא־נ'ן (ניט ווי דו רופסט דאס אן „פראנקאני"), איז דאס ניט קיין

„ער" און ניט קיין „זי". ס'איז אזא קאפיי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאווע און מע עסט מאראָזשענע און מע מאכט נעשעפטען אויף „לאָנדאָן". לאָם איך דאָס פערמאָגען חאָטש האלב. וואָס דאָרט וועדר נעמאכט אין איין טאָג!

ה נ"ל.

X.

שיינהשיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז די קינדער מאָזלען אלע דריי, און איך שלאָף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דאָרטען קובעבע מיט לאקריץ! וואָס נעהט איהם אָפּ, איך בעט אייך, קאָפּ־וועהטיג? ער האָט זיך עס אביסעל צעהעצקעט! קיין אדעם וויל ער מיך ארויסנעמען! ער מיינט, אז ער וועט מיר זאָגען אדעס, פליה איך באלד! הערסט דו, מענדעל, זאָלסט דיר ארויכשלאָגען פון קאָפּ, מענדעל, וועסט מיך אהינצו ניט פערנארען. זיי רוהיג! מיין באבע'ס באבע איז דאָרטען קיינמאָל ניט געווען און האָט זיך בעגאנגען אָהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אָהן דעם בענעהן. דו וועסט מיך ניט איינערדען, מענדעל, אז איך זאָל דיר אוועקווארפען מיין טאָטע־מאמע מיט אלע ליעבע פרייגד און זיך אוועקלאָזען אין דעם וויסטען אדעם, ברענען זאָל עס דיר אויפ'ן פייער! מעגסט זיך זאָגען, מענדעל, וואָס דו ווילסט, דיין אדעס הויבט מיר נישט אן צו געפעלען. איך האָב עס פיינט, איך וויים ניט פאר וואָס. נאָך מיין שכל נאָך קומט אוים, אז דו בעדארפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאכען דערפון געלה, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „פון אלע מילכיגע מאכלים איז דאָס בעסטע — א שטיקעל פלייש"... אי, וואָס?

טאָמער האָסט דו זיך נענארט? פאַר יענעם דאָס גליק! און וואָס דיין משוגענער נאַסבעט (איך זאָג דיר פּאָרט, אז ער איז א משוגענער!) לאָזט דיך ניט פערקויפן, פערשטעה איך ניט, וואָס געהט עס איהם אָן? וואָס איז זיין באַבע'ס דאנה? שפּיי איהם אָן א פולען פּנים, וואָס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאָלג מיך, מענדעל, שנייד־אָפּ, פערקויף אוים, ווי נאָט איז דיר ליעב! האָסט פערדינט עטליכע קערבלעך? גענוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו חאָליען דאָרטען? נאָר גאָרניט, משטיינס נעזאָגט, איך האָב דען עפּים אויך א ווערטה? איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, ניט בליומע־זלאָטע; בליומע־זלאָטע, אז זי טהוט נאָר א פּיפּס דעם מאָן איהרען, וואַרפט דאָס מיט איהם דאָס נייענעהרינג קרחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פאָק זיך אין וועג אריין. פערגעס נאָר נישט א טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאָמעט אויף א מלבוש פון דער מאָמעס וועגען — לאָז זי אויך נערענקען, וועז דער איידעם איהרער איז נעווען אין ארעם און נעהאַנדעלט מיט משוגעים, — ציץ א שטיקעל פון היינטיגע מוסטערען, און, אז עס וועט קריכען אין טשעמאָדאַן אריין, א ביסעל גלאָוואָרג, און דאָס איבעריגע דאָרטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאָהרען אהיים, לאָז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שוואַרצען דאָס פּנים, און לאָם איך זעהן, אז דו זאָלסט מיך ניט פאָלגען, אזא מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאָלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפּען האַרצען

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

XI.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריל־עווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס „אולטימא" איז אננעקומען, און ס'איז געווארען איין איבערקעהרעניש, זאל נאט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „ווארשאציע", וואס איך האב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיח'ן, האט זיך אויסגעלאזט א בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האט זיך צונעקיהלט, בעקומען דעם קאטער, — איז אין דער פאליטיקע נעווארען א מהומה, מע וויסט ניט וואס סע טהוט זיך. „לאנדאן" איז טאקי געווארען מיט נאלד גלייך, און דאס קערבעל איז טאקי נעפאלען אין שאוֹל תחתיה אריין. און ס'איז אוועק א מורא'דיגער „בעס"! וועסט דו דאך פרענען: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאלאשען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען ניט קיין „בעסען", די „סטאלאשען" זענען ניט קיין „סטאלאשען", קיינער ווייל ניט נ ע מ ע ן, קיינער ווייל ניט נ ע ב ע ן — און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף־צו־להכעיס, האב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אזעלבע מענשלעך, וואס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געווארען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, גאר נישט צו דערקענען דעם פלאץ! אוי, וועז איך קאהר זיך איבער מיט איין טאג פריהער! נו געה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום, ווי די פער־

סמ׳טע מיוז; עפיס א מהומה אויף איטליכען בעזונדער! אלע שרייען „לאנדאן"! וואו איז מיין „לאנדאן"? נעב מיר דאס „לאנ־דאן"! „לאנדאן", „לאנדאן"! נאר וואר מיר „לאנדאן"? וואס מיר „לאנדאן"? עס פליהען פעטש, פיינען, אין טאטענס טאטען, און איך אויך בתוכם... דער שפיץ — ס׳איז, אפנים, גאר נישטא קיין „לאנדאן" אין ערגיץ ניט! — הכלל, זונתי היקרה, ס׳איז בי־טער און פינסטער, איך האב אוועקגענעבען דאס גאנצע פערדיענסט, מיט׳ן קרן, מיט׳ן ציערונג, וואס איך האב דיר אייננעקויפט, אפילו די קאפאטע ו׳ שבת׳דיגע אויסנעטהאן און פערזעצט — און דאס איז אלסדינג אריין אהין... און איך נעפין זיך איצט אין אזא טרוי־ערינער לאגע, וואס איז אין לשער, און אהיים בענג איך אזוי, אז ממש עס נעהט מיר אוים דאס חיות! איך פערשעלט מיר דאס נעביין הונדערט מאל א טאג. בעסער וואלט איך זיך אויסגעברא־כען א פוס, איידער איך בין נעקומען אהער אין אדעס, וואו א מענש האט קיין שום וועדע נישט; א מענש קאן דא נעהענדיג שטארבען אין מיטען גאס, און קיינער וועט זיך אפילו ניט אפשטע־לען א קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האבען נעלעבט ארום מיר, אפ־געלעקט א ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאר ניט! פריהער האב איך דא נעהאט א נאמען „ד ע ר כ ת ר י ל ע ו ו־ק ע ר ב ל י י כ ר ע ד ע ר", און היינט מאכען זיי פון מיר חוזק, טאקי די מעקלערס אליין. זיי זאגען, באשר איך פערשטעה ניט דאס נעשעפט. „לאנדאן, זאגען זיי, בעדארף מען פערשטעהן". וואו זענען זיי געווען פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין גאר קיי־נער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואלט נאר נעווען א געשטארבע־נער! הלואי וואלט איך טאקי נעשטארבען, איידער אזעלכעס דער־לעבען! און ווי אויף־צו־להכעיס, זיצט אט דער נאמבעטע, ימח שמו וזל ער וועדען, און הערט ניט אויף צו גראגערען אין די אויהע־רען מיט זיין פאליטיקע: „הא, זאגט ער, האב איך אייך נעזאגט א בעם?" — „וואס קומט מיר ארוים, זאג איך, פון אייער בעם, אז מע ניט מיר ניט, זאג איך, קיין לאנדאן?" לאכט ער און זאגט

מיר: „וואר איז אייך שולדיג? די בערוזע, זאגט ער, דארף מען פערשטעהן, און אז מע קאן ניט האנדלען מיט „לאנדאן", דארף מען, זאגט ער, האנדלען מיט אתרוגים"... איך זאג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אט דאס אדעס, מיט דער היגער בערוזע, מיט דעם פאנקאני, מיט די אלע מענשלעך! איך וואלט געלאפען אין דער וועלט אריין! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די וויטערע בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען, אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאר געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גרים די קינדערלעך אלע און שוואר און שוויעגער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דאָ אין דעם אדעס איז א מנהג, אז עמיצער דארף א גמילות־חסד, געהט ער נישט צו א שכן, צו א קרוב אדער צו א בעקאנטען, וויי, למשל, ביי אונז אין כתריעלווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאר פשוט, מע ווייסט פריהער, אז יעדער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואס זשע טהוט מען פארט, אז מע דארף? איז געמאכט געוואָרען א „לאמבארד", וואס גיט ארוים געלד וויפיעל דו ווילסט, אבי נאר דו ברענגסט א רעכטען משכון: גאלד איז גאלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און א מלבוש, און א סאמאווער, און א בענקעל, און אפילו די בהמה, אז דו ברענגסט צו פיהרען, גיט מען דיר אויך ארוים אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאר, וואס זיי שאצען אלסדינג זעהר וואלוועל, בחצי חנם! דערפאר האבען זיי א מעלה: פריצענט נעמען זיי געשמאקע, בייסענדיגע, אזוי, אז דאס פריצענט עסט אויף דאס קרן; מוז מען אלע צוויי וואכען מאכען דארט א „לעסיטאציע", דאס הייסט, מע פערקויפט אוים די איבערגעבליבענע משכונות, און מענשען האנדלען מציאות, מאכען דערפון א שען קערבעל. וועז איך בין איצטער ביי נעלד, וואלט איך נעקאנט א

האנדעל טהון אויפ'ן לאמבארד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאָך מיט א סמיטשיק... נאָר נעה מאך! אָהן נעלד זאָל מען נאָר־ניט נעבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען נעבאָרען געוואָרען, זאָל מען בעסער שטאַרבען... איך קאָן מעהר ניט שרייבען. שרייב מיר פון דיין נעזונד, און וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און גרים שווער און שוויענער און אלעמען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ה נ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מכתם־טענדעל איז אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, נאָרישער לעקיש, זעה וואָס דו האָסט געטהאָן! וועלכער רוח האָט דיך גאָר געטראָגען קיין אדעם? וואָס האָסט דו דאָרטען אָנגענשמעקט אזעלכעס? געבראָטענע פויגעלעך האָט זיך איהם פערגלוסט! „לאָנדאָן"! מאראָשנעוע! קובעבע מיט לאקריץ! האָסט דערהערט, אז מע זעצט דיר אָן אינ'ם „לאָנדאָן" אריין, פאר וואָס זשע האָסט דו ניט געזעהן בעציִיטענס אָפצוגעקען אויף פריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז א רב? אין גאָטעס ווילען, וואָס איז דאָס פאר א תירוץ אולטימאָ־שמולטימאָ? האָסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה? ! אוי, אוא־נ־אומנליק! דאָס הארץ האָט מיר אָבער געזאָגט, אז פונ'ם אדעם, ברענען זאָל דאָס, וועט קיין גוטס ניט ארוים! איך שרייב איהם: פאָהר אַוועק, מענדעל, טהו א שפיי אויף זיי מיט זייער „לאָנדאָן", עס זאָל אויף דעם קומען א חלירע, רבונו של עולם! אָנטלויף, זאָג איך איהם, אָנטלויף, מענדעל, ווי זאָגט די מאמע: „ארעמער דאָר, וואָס קנאקסט דו?"... ניין, הערט ער מיך ניט, וואָרום איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, אז אך און וועה איז מיר, ניט בלוי־מע־זל א טע. אוי, די מאמע מיינע איז טאקי א חכמה! זי

טענה'ט מיט מיר כסדר, אז א מאן טאָר מען נישט נאָכגעבען די שמד, אז מע בעדאַרף א מאן האַלטען אין די הענד אזוי, אז ער זאָל פ י ה ל ע ן , אז ער האָט א ווייב ! נאָר געה, אז ס'איז ביי מיר אזא טבע, איך קאָן ניט זיין אזוי גראָב, ווי בליומע־זלאָטע ; איך קאָן זיך ניט שעלטען, אריינלעגען א מאן אין דער ערד אריין, אזוי ווי זי, איך קאָן ניט ! זאָלסט האָבען בליומע־זלאָטע'ן, ניט דער־ הארען זאָל זי, פאָר א ווייב, וואָלסט דו שוין געוואוסט וואָס פאָר א נאָט מיר האָבען ! און וואָס דו זאָגסט מכח שטאַרבען, חכם אויי־ נער, ביזט דו א גרויסער נאָר : א מענש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, א מענש נעמט זיך ניט אַליין דעם טוידט. און אז מע וועלט אָן דאָס נדן, בעדאַרף מען זיך שוין טאקי א מעשה אָנטהון ? דו נאָר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָנגעצייכענט, אז מנחם־ מענדעל בעדאַרף האָבען נעלד ? און מיט נעלד איז מנחם־מענדעל דען ניט דער איינענער מנחם־מענדעל, וואָס אָהן נעלד ? שוטח ! דו ווילסט נעהן קענען גאָט ? זעהסט דאָך, אז ע ר הייסט ניט, היינט וואָס פילדערסט דו ? א שענע ריינע כפרה ! לאָז זיך דיר דאכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאַלען אין מיטען וואַלד, אַדער ביזט קראנק געלעגען און חלילה פערקרענקט דאָס נדן צו אַלדי שוואַרצע יאָהר ! דער עיקר, זאָלסט ניט זיין קיין אידינע, מענדעל ! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייבig, ער איז א זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, א גאַסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאָלסט נישט נעהן אויף קיין „לעסטאציעס" און נישט האַנדלען מיט קיין אלטע שמאטעס, — נאָך דאָס נעהט דיר אפ ! למען השם, באַלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריעף מיט'ן נעלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אפגעזעגענען זיך מיט אדעם, און ווי באַלד דו וועסט נאָר ארויספאָהרען פון שטאַדט, אזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אלע פיער זייטען, און עס זאָל ברענען און

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאל פון דעם ניט בליבען קיין שריד ופליט, ווי עם ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם ערשטען בוד.

פאפיערלעך

יעחופעצער בערזע.

נעשריבען אין יאהר 1896.

פּאָפּיערלעך

(יעהוּפּעצער בערזט).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווסע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

גהשגית זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין אדעס, איך בין אין יעהופּעץ (אויך א שענע שטאָדט, לאָם איך האָבען אזא יאָהר!), און האָנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לופט, מיט קיין „לאָנדאָן" — איך האָב שוין היינט, ברוך השם, אביסעל א לייטישער געשעפט אין האָנד, א קאָראָנטנע נעשעפט, א פּאָפּיער־נעשעפט, דאָם הייסט, איך האָנדעל מיט „פּאָפּיערלעך" האָנדעל איך. וועסט דו דאָך מיך פרעגען, ווי קום איך קיין יעהופּעץ? דאָרף איך דיר דערצעהלען, זונתי היקרה, א גאָנצע מעשה, און בעטען דיך, זאלסט קיין פּראָיבעל ניט האָבען, וואָם איך האָב דיר אזא צייט קיין בריעף ניט געשריבען. ס'איז פּשוט ניט נעווען וואָס צו שרייבען. און חוץ לזה האָב איך גערעכענט, אט־אט פּאָהר איך אהיים, און נאָם איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עס האָט טיך נעצוינען אהיים, נאָר ס׳איז, אפנים, מן השמים מיר אָננעצייכענט נעווָארען, אז איך זאָל מנולג׳ל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האנרלען מיט „פאפּיערלעך". איך שוועך דיר, זונתי היקרה, ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין נעזעסען אין וואנאָן צו פאָהרען קיין כתרילעווקע, בעראָרף איך מיך בענגענען מיט איינעם איין אַרעסער שפּענגלאָנט, וואָס פאָהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פרעג איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האנדלעט מיט פאפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פאפּיערלעך? ניט ער מיר צו פערשטעהן, אז „פאפּיערלעך" איז ניט קיין „לאָנדאָן", וואָס העגט אָפּ פון בערלין און פון ביסמארק׳ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פאפּיערלעך — דאָס איז אזא מין נעשעפט, וואָס וועגדט זיך נאָר אין פייטערבאָרג און אין וואַרשא. היינט האָט דאָס נאָך א מעלה: ס׳איז א זאָך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאָפּען מיט די הענד, נישט אזוי ווי „לאָנדאָן", וואָס ס׳איז נאָר א דמיון, א מין חלום. היינט האָט ער מיר נענומען אָפּלויבען די שטאָדט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּענגלאָנטען אין מאָג אריין: ס׳איז נאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט ניט אַוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאשעטע אַרעסיטען פּאר איין יעהופּעצער שפּענגלאָנט! הקיצור, דער פּארשוין האָט מיך אזוי צענומען, אז איך בין א בעלן געווען, איך פּאָהר דאָך במילא פּארבי פּאסטאָוו, וועל איך מיך אַראָפּחאָפּען שוין קיין יעהופּעץ אויף א טשיקאָווסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּענגלאָנטען. אוי, ווי נאָט פיהרט, בעראָרף איך אָנטערפּען אקוראט אויף אזא צייט, וואָס עס נעהט א מוראַ־דינער בעם אויף פאפּיערלעך, און „פרעמיעס" פערקויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלט אריינלענען דארף מען נישט, האָב איך מיך מיישב נעווען, איך וועל מיך א שפּיעל מהון, אולי ירחם, א קשיא אויף א מעשה, טאָמער וועל איך חאָפּען פון אויבען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבערשטער האָט רחמנות נעהאט, „פאפּיערלעך" האָבען זיך א הויב נעטהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פערקויפט מיט רוחים און נע־

קויפט א פּאָר פּרישע פּרעמיעס, און האָב ווייַדער געהאַפּט פון אויבען און האָב מיך אַרויפּגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט קערבלעך, און דוקא מזומן'ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף איך צאָהלען יענעם „פּרעמיעס", אמעהר איך וועל מיר אליין „אייגנאזשירען" מזומן'ע „פּאָפּיערלעך"! און בין אַוועק דורך א קאָטאָר קיין פּייטערבאַרג און האָב מיר צענויפּגעשטעלט א „פּאָרטפּעל" פון כל מאמינים שהוא: „פּוטיווייל" מיט „טראַנספּאָרט", מיט „וואָלגע", מיט „מאָלצעווער", וכדומה אזעלכע אקציעס, וואָס הויבען זיך, און דאַנקען השם יתברך, איך וואַכס! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך אלע און שוועגער נאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דו וועסט מיר שרייבען, זאָלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין יעהופּעץ טאָר איך ניט זיין... דערעה איך מיך אַרום דעם גאַנצען טאָג אויף „קרעשטשאַטעק" ביי דער בערזע, און קומט ביי נאַכט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאַנצע חברה „שפּענגעלאַנטען" אויף די דאַטשעס און מע שפּיעלט א גאַנצע נאַכט אין קאָרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אזוי איז דאָ דער מנהג...), און גאַנץ פּריה לויפען אלע קיין יעהופּעץ, און איך אויך בתוכם.

בנ"ל.

II.

שיינה־שיינדע פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאָלען אזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו א בריוועל, אז קוים־קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פים; ס'איז נאָר א סברא, אז איך וועל דערפען א „רעפעראציע", אזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, נעזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאָפען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר נעקומען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון האַרצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר ארויס אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אהיים, נעמסט דו און פאָהרסט אראָפ קיין יעהעפּעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך בעגראָבען א לעבעדיגען? היינט דער בזיון! די חרפה פאר דער וועלט! ווי זאָגט די מאמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פנים"... מסחרים! נעשעפטען! איך האָב אלץ נעמיינט, אז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יא איינגענומען א מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפנערעכט ווערען, און ער וועט קומען אהיים חאָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער. וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? א נייער חלום, א ווייסטער, א פינסטערער „יעהופּעץ"! „פאפיערלעך"! נא דיר אזא משא־ומתן!

אידען זאָלען נאָר האַנדלען דער שוואַרץ יאָהר וויסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פּאפּיער!... איך לייגן דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: לייבער פּאָטער, האַרציגער געטרייער! צי ד ו ביזט חלילה משוגע, צי א י ך בין ניט ביי אלע נעדאַנקען? עפּים רעדסט דו מיט מיר טאָטערש: „פּאפּיערלעך"... „פּייטערבאַרג"... „קרעשטשאַטעק"... „פּאַרטעפּעל"... עפּים א קליפּה, א ניט־נוטער האָט זיך אין איהם אַרייגעחאפּט! ביי טאָג איז ער אין יעהופּעץ, און ביי נאַכט איז ער אין בויבעריק, מיט די כאַנסביליען און מיט די וויבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאַכט אין בויבעריק? וואָס טראַכטסט דו זיך? ממה נפשך, וויליסט מיך ניט, קום צו פּאָהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פּאָהר שוין בעסער אוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר קיין אַמעריקע, ווי יוסיל לייב־אהרן'ס, און לאָם איך חאָטש ניט וויסען וואו דיין געביין איז אהינגעקומען, אויב סׂאיז מיר שוין יא בעשערט צו בליבען איין אייבינע ענונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאָטעס! נאָר אזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפה'נע הצלחה, וואָס איך קאָן אַצינד צו דיר ניט פּאָהרען; איך בין, משטיינס נעזאָגט, אזוי געשטראָפּט, אז איך מוז נאָר לינגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל נעזונד זיין: „אז מע האָט ניט קיין פּינגער, קאָן מען קיין פּייג ניט שטעלען"... אנים, וואָלט איך באַלד נאָך דיין שענעם בריף אַראָפּגעפּאָהרען צו דיר קיין יעהופּעץ און וואָלט דיך שוין אַראָפּגעבראַכט אַהיים! איך וואָלט דיר געוויזען, אז א ווייב איז א ווייב! אי וואָס, איך חאָפּ זיך אַרויס א מאָל מיט א האַרב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאָטע, און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „א שוועבעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערד באַלד פערלאָשען"... ווי עס ווינשט דיר

דיין באַמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריעוקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פון׳ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פאפּיערלעך איז ניט, ווי דו מיינסט, טאקי פאפּיער ממש. עס רעדט זיך נאר אזוי פאפּיער, מיינען מיינט מען נאר אקציעס, פּיטערבאַרגער אקציעס, למשל: „פּוטיוויל", „טראַנספּארט", „וואלגע", מאלצעוועד" וכדומה. דאס זענען אזעלכע פאברוקעס, וואס עס ארבייטען זיך דארטען אייזענבאהנען אויף אקציעס, דאס הייסט, מע לאזט ארויס אקציעס אויף א הונדערטער און מע צאהלט פאר זיי דריי, וואס מע גיט „דעוועלאפּמענט"; וואס מעהר „דעוועלאפּמענט", איז אלץ בעסער. נאר כפי אזוי ווי עס וויסט קיינער נישט פאר׳ן יאהר, וואס פאר א „דעוועלאפּמענט" מע וועט ארויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערבּון ווערד א „האס", דאס הייסט, פאפּיער שטייגט, און אידען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. זאלסט אנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי קלייבע מענשעלעך, מעקלערס, ארעמע לייט זענען פלוצים מיט א מאל אויסגעוואכסען, געוואָרען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאטשעס אין בויבעריק, מע פאהרט זיך באדען קיין אויסלאנד, זייערע דאמעס געהען איינגעטונקען אין גאלד און אין סאמעט, די קינדער פאהרען ארום אויף לעסעפּערען, אין שטוב האלט מען גובערנאנטקעס, מע רעדט

אויף פּראָנצויזיש און מע שפּיעלט פּיאָנע, מע עסט אייגנעמאכטס און מע טרינקט ווישניק, א קערבעל איז א ממזר, ס׳איז חי געלעבט און איין עק, און אלץ פון די „פּאָפּיערלעך“! אז עס קומט דער טאָג, זאָלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאטעק“: פּול און פיל מיט אידען! נאָר וואָס איז דאָס חידוש? אז פון די קאָנטאָרען טרייבט מען, און אויף דער גאָס לאָזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטלעכען וויסען וואָס פריהער — איז חושך! חושך! אָט איז היינט אָנגעקומען פון פּייטערבאָרג „פּוטיוויל“ הונדערט אכט און זיעבעציג, — נו, ווי אזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיוויל“? צי, למשל, „מאלצעוואר“, זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דריי־צעהן הונדערט פופציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאלצעוואר“? אז אלע טאָג, אלע טאָג שפּרינגט עס ארויף! אויף מיין „פּוטיוויל“, ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטלעכע הונ־דערטער! נאָר אזוי לאָנג שמייסט מען זיי, ווי לאָנג איך וועל זיי פערקויפען! אדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען א ק״ן שטיקלעך „פּוטיוויל“ מיט א פינף „מאלצעוואר“ מיט נאָך אביסעל „וואלנע“, און אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אביסעל „טראָנספּאָרט“, מחמת מע שרייבט פון פּייטערבאָרג, מע זאָל למען השם קויפען „טראָנספּאָרט“! אלע האָבען דאָ טראָנספּאָרט: אי־דען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלי־מלאכות — וואָר האָט ניט קיין „טראָנספּאָרט“? דאָ, אז א איד בענעגענט זיך מיט א אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אזוי איז היינט „טראָנספּאָרט“?“ קומסט אריין אין א רעסטאָ־ראַציע, בענעגענט דיך די בעל־הבית׳טע: „ווי טייער איז היינט „טראָנספּאָרט“?“ נעהסט דו קויפען א פּעקעל שוועבעלעך, פרענט דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראָנספּאָרט“?“ הכלל, יעהופּעץ איז טאקי א מקום פּרנסה. אלע שפּענעלירען, אלע וואכ־טען, אלע פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם! נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות.

לעת־עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. נרים אלע־מען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס רו פרענסט, וואס טהו איך בייּ־נאכט אין בויבעריק, האב איך דאך דיר שוין געזאגט, אז יעהופעץ איז א שטאדט, וואס א איד מאר דארט ניט זיין, סיידען א „פער־וועגעלדיע". אז איך וועל זיך אויסקלעמען מיט מיין „פארטעפעל" און וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אריינטראגען „נעלדיע". וועל איך מעגען זיין אין יעהופעץ גלייך מיט אלע. לעת־עתה מוז מען זיך אויסבעהאלטען, און קיין בעסערע בעהעלטעניש, ווי בויּ־בעריק, איז ניטא. ס'איז איין ערטעל פון דאטשעס. פארהאן א סך דאטשניקעס. די דאטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — היינט פער־שטעהסט דו שוין?

הנ"ל.

IV.

שיינהשיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי חיקר, אז ביי אונז האָט זיך נעטראָפען איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען א קאָפּיקע! איך בין נעקומען פונ'ס מאַרק, פרייטאָג איז דאָס נעווען, נעקויפט פיש, פרישע, צאַפּעלדינע, זיך נאָך נעווארפען, און דאָס קינד שרייט, ווערד צעריסען! איך שלאָג דאָס, איך הרג'ע דאָס — עס האַלט אין איין שרייען! „וואָס ווילסט דו? שלים־מזל! באַשעפענעניש! נא דיר צרות מיינע! נא דיר א קאָפּיקע! נא דיר בויכוועהטיג!" קוים מיט צרות אנשוויגען נעווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך א חאַפּ: „משה־הערשעלי! וואו איז די קאָפּיקע?" „ניטאָ טאָפּעטע!" — מאכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל אריין. איינגעשלונגען? א צרה איז מיר! א שלאַק איז מיר! איך נעם דאָס קינד, איך קוק דעם אין מויל אריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאָל זיין פאַר דיינע ביינדעלעך! זאָג, וואו האָסט דו אהינגעטהאָן די קאָפּיקע?" איך טרייסעל איהם, איך שלאָג איהם, קנייפּ איהם, מאַך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטאָ, האָם טאָפּעטע, האָם!" בקיצור, איך האָב איהם נעבראכט צום דאָקטאָר, האָט ער געהייסען,

מע זאָל איהם געבען קאַרטאָפֿלים. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאַך געמוטשעט, געשטאָפּט מיט גוואַלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפֿלים, נאָר קאַרטאָפֿלים, — איך האָב נעמיינט, ס׳איז אַיין עק פון מיין קינד! ערשט אויפֿן דריטען טאָג, איך נעם אויפֿראַמען די שטוב, איך טהו א קוק אין בעט אונ־טער׳ן קישען — ליגט ניט די קאָפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אַזוי ווי־סען פון זייער געזונד, ווי זיי וויסען, ווער עס האָט זיי נעשלייערט! נא דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאָמע: „א רעשטעל צו די צרות"... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שדים, און ער, דער גאָלדשפּינער, גאַרנישט, פֿליהט ארום פון אַדעם קיין יהופּעץ, פון יהופּעץ קיין בויבעריק! וואָס איז? א גדולה אויף איהם, א היץ: „פּאַפּיער־לעך!" „טראַנספּאָרטען!" „פּאָרטעפּעלען!" האָט זיך אייגנערעט, אז מע קאָן וועלען אין איין שמע־ישראל א נגיד! „איין אייגרעד־ניש, זאָגט די מאָמע, איז ערגער פון א קרענק"... נאָרעלע, וואָס וועסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פּזמונות: „אקציעס, שמאקציעס, דעוועדענט, מעדעוועדענט" — ס׳איז וועדטה אין אויסגעבאָזען איי! מיט פּינף פּינגער וועדד מען ניט רייך. „אז מע לעגט אריין, זאָגט די מאָמע, קדחת, נעמט מען ארוים א קרענק"... פּערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אז אַלע דיינע יהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אז זיי זענען מיט א מאָל בענליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין ניכען וועדען צוריק די אייגענע קבצנים, וואָס פּריהער, נאָך מיט מעהר פּרישקייט. וואָרום איך גלויב אזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען" מיט דיינע „שמאלצעווער", ווי אין דעם אַדעסער „לאַנדאָן"; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין א סך מעהר, ווי אין אַלע דיינע יהופּעצער „פּאָרטעפּעלען". אוי, א הונד זאָל אויפּעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אז איך זעה ביי לייטען וווייבער האָבען אויך א שטיקעל דעה ביי זיי־ערע מאָנען, מישען זיך אריין אמאָל מיט א וואָרט, טהוען א נע־שריי, א הוק, אז עס וואָרפט מיט׳ן מאָן דאָס נייעניעהריגע, נישט

אזוי ווי איך דאַרף מיט איהם נעהן מיט ווייבע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום ווערט, צי אויסשעלטען אמאל פאר די בזיונות, וואס איך טראג דאַ איבער פאר דיר, אז איך דאַרף נאָך פאר איטלעכען בעזונדער מאכען א פרייליך פנים, ווי זאגט די מאמע: „א קניפ אין באק, די פארב זאל שטעהן"... נאָר גוואלד, מה אנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאנג צאנקען און צאנקען שטיי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי א ליכט מיינע שונאים, אדער אזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאטע, צעזעצט און צעשפרוננען זאלען ווערען אלע דיינע יעהופעצער קנאקערס, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל פונ'ם טיעפען הארצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

שא, בערעל רעם פעטער מנשה'ס האט שוין אויף זיך א נייעם אומגליק: ער איז יענע וואך אפגעברענט געוואָרען, ארוים ווי די מאמע האט איהם נעהאט. און איצט האט ער נאָך דאָס לויפענייש — שונאים האבען איהם נע'מסר'ט: אזוי ווי ס'איז ביי איהם נעווען „געסטרעכעווען" אלסדינג דריי מאל אזוי פיעל, האט ער דאָך מסתמא אליין נעמאכט „בורא מאורי האש". האט מען איהם נערו־פען צום סליעדאוואטעל. בערעל איז אבער אויך ניט פון די וואס צעהן א דרייער; שטעלט ער עדות, וואס נעהען שווערען, אז ער איז יענע נאכט נאָר ניט נעווען היע. דערווייל האט מען איהם איינגעזעצט, און זלאטקע איז פאר שרעק געלעגען געוואָרען און נע־האט א זיעבעלע. טוי טוב!

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ׳ם אנדערען נאר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך נעה שוין קיין ווארשא. וועסט דאך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אז ווי באלד אז איך זיץ אין יעהופּעץ און האנדעל מיט פּייטערבארג, היינט ווי קום איך קיין ווארשא? זאלסט דו גאר קיין יסורים ניט האבען: ווארשא איז אויך א שטאדט! ווארשא האט אויך פאפּיערלעך, און נאך וואסערע פאפּיערלעך! אויף ווארשא זענען שפּענגלאנטען גליקליך געווארען! ווארשא איז ניט פּייטערבארג; ווארשא שמייסט מיט הונדערטערם! ווארשא איז זיך מיישב ערשט יענע וואך און הויבט־אויף „לילעפּוטען" פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, גיבסט זיך אנידער און קויף ניט אזא פאפּיערלעך! צי, למשל, „וועגעלעך". געשטאנען אט ערשט, פריהער מיט א וואך דריי, פערצהן הונדערט. וויפּיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אהן דעם קאפּאן!! מע דארף דאך זיין, דאבט מיר, א רוצה, מע זאל ניט אוועקגעהן קויפען קיין „וועגעלעך"! היינט האט דיר ווארשא גלאט א מעלה: זי פאדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „דעפּא". דו ווילסט האבען „לילעפּוטען", „וועגעלעך"? צאהל איבער א פאר הונדערט רובעל אויפ׳ן קורס און מאך דיר א „פּרעמיע" אויף „אולטימא":

אויף אונזער לשון **הייסט דאָס ביז ראש־חודש. עס וועט קומען** ראש־חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פּאָפּיערלעך, צי ניין. נאָר וואָר וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפען מענטשען אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאַס: „אפשר האָט איהר „לילעפּוטען"? אפשר האָט איהר „וועגעלעך"?" אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זיי נעבען דיר עפּיס „פון אויבען" און נארען־אויס ביי דיר דיינע פּאָפּיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צוגעטשעפּעט צו מיר צוויי אַדעסער מענטשען; איין מאָל פּאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאַסיאַדעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „לילעפּוטען" מיט מיינע „וועגעלעך". געפונען דעם אָרט, וואו אויס־צונארען סחורה! „בריידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!" הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג גערַאַנגלט, ביז זיי האָבען פּאַרט אויסגענארט ביי מיר מיינע פּינף „לילעפּוטלעך" מיט די פּינף „וועגעלעך". נאָר וואָס דענן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטהאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט", איך האָב „אריבערגעשמיסען", און צו גאָט אַ האָפּענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאָפּען אַ פון־אויבען, וואָרום עס נעהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אזוי. אז וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טהייערער; אַלע זאָגען, אז איך בין אַ מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטימאָ" אין וואַרשאָ זאָל אָפּלויפען גלאַט, ווערד ביי מיר פּריי דער גאַנצער „פּאָרטעפּעל". דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אַנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך אַרבייט אַצינד, איז פאַרהאַן, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען, אז מע וויסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער ארוים א גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פּעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט געהאַפּט א פּאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען ברויף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אלעמען בעזונדער נאָר פריינד־ליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מיר מכח בערעל דעם פעטער מנשה'ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כתרי־עווקער פֿרנסות קאָן זיך קיין סוחר אַנדערש נישט אויסהאַנד־לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופּעץ קאָן זיך שוין אַזא מעשה נישט טרעפֿען. ראשית, איז דאָ איטלעכען בעזונדער, קיין עין־הרע, זעהר גוט; והשנית, אז עס מאַכט זיך דאָ חלילה אַ שרפה, לעשט מען דאָ גאָר אַנדערש, היינו: נאָך איידער עס הויבט אָן צו נעצען, לויפט שוין די קאָמאַנדע מיט די מעשענע קיווערם, שפּרינגען אין פּייער אַריין און שפּריצען מיט דער קישקע. דו וואָלסט געמענט זיך פֿערגינען אַנקוקען אין יעהופּעץ אַ שרפה!

הנ"ל.

VI.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך האלט, אז דו ביזט שוין חלילה פּאַרמאלנע משוגע, מעגסט שוין באלד אַנהויבען לויפען אין די גאסען. קאַרג פּאַר איהם וואָס מע קען איהם אין אַרעם, אין יעהופּעץ, אין בויבעריק, בעדאַרף ער נאָך האָבען, אז אין וואַרשא זאל מען אויך ווייסען, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט א מנחם־מענדעל, וואָס פערנעמט זיך מיט הענדעל; אמאל האָט ער געהאַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און היינט האַנדעלט ער מיט אלטע פּיד־קאָוועס, אפּגעשלאָגענע הושענות, עפּיס „פּאפּיערלעך", „פּאַרטעפּע־לען", „וועועלעך", „פּיפּערנאָטערס", וואָס מע דארף נאָך געהן זוכען עם אזש אין וואַרשא, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאל זיך געפינען א חכם, וואָס זאל דיר ארויסשלאָגען דעם נאר דיינעם, זאלסט ניט אין זינען האָבען דאַרטען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט וואָס, בעת דא אין דער היים האָסט דו א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג ווי נאכט, טאָ דאָס, טאָ דאָס! ערשט נעכטען שיער אָפּ־געקאָכט א קינד מיט זודיג וואסער פון א דורכשלאָג. א גליק, וואָס ניט אויפ'ן גאנצען קעפּעל, ווי זאגט די מאמע: „צום שלים־מזל דארף מען אויך האָבען מזל!"... און ער—גארניט, שפּאציערט דאָרט

ארום אויף שרפות, א גדולה אויף איהם: יעהופּעץ ברענט, פּערּ־ ברענט און פּער'שרפה'ט זאל דאָס דיר ווערען מיט ווארשׁא און מיט פּייטערבאַרג אינאיינעם, ליעבער נאָט! ווער עס האָט נאָר גאָט אין האַרצען, דער באָדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ־ געהן די גאָס אפילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אָט געהט זי, מנחם־מענדעל'ס פלוניתי־טע פון יעהופּעץ!" א שענער נאָ־ מען, אז אָך און ווער איז מיר! לעבען זאל טאקי די מאַמע מיינע. זי טענה'ט איינס: „א מאן, זאגט זי, טאָר מען ניט אפּלאָזען אויף קיין מינוט, דען, זאגט זי, אז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב, זאגט זי, פּריהער נע־ וואוסט, אז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט ארויס; א געלד־ שדוך, זאגט זי, האָט זיך מיר פּערגלוסט, ווי זאגט מען: חזיר, האָסט געלד? זיי מיין מחותן!... א שמאלץ־נרוב, זאגט זי, די שמאלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. בריוולעך, זאגט זי, וואלט איך איהם געשריבען? פון קדחת וואלט איך איהם נעשרי־ בען! ווער עס פערשטעהט ניט אויפ'ן וואונק, זאגט זי, דעם גיט מען מיט'ן שטעקען... איך וואלט איהם, זאגט זי, אויף א בעזעב אראפּגעבראכט אהיים! אויף א קאטשערע!"... זאג אפשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואס זאל איך טהון, אז איך בין, משטיינס געזאגט, אזא ציגע, אז וואס מע זאגט מיר איז רעכט, און וואס מע ווייל פּועלט מען ביי מיר! איין אנדערע אויף מיין אָרט, למשל, ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע, וואלט שוין לאנג נעווען אין יעהופּעץ ביי אלע רבנים און דיינים, דיך אנגעפאלען אין גאס און געגעבען דיר א ווייסטען, א פינסטערען סוף, אז דו וואלסט פערגעסען אפילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האנדעלסט מיט פּיפערנאָ־ טערס... מאהל דיר, דיינע גילדענע געשעפּטען מיט די גליקען, וואס דו האפּסט דאָרטען, זעהט מען שוין ארויס פון די מתנות, וואס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די בארליאָ־ טען, מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאלדרעס, א קלייניגקייט? איך זאג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאלטען! איינס פון די ביידע: אָדער קום צו פּאָהרען וואָס גיכער אהיים און זיי א מענש גלייך מיט אַלע־מען, אָדער לאָז קומען א מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאָז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין וויב שיינה־שיינדעל איז כתריעעוסע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מוריע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאק און פליה, איך ברען, איך שפרינג אין פייער, איך וואכס, איך וואכס! א סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָס איך קויף היינט, ווערד מאַרגען טייער. „וועל־געלעך" האָבען זיך א רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „לילעפוטען" שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאלבענטוויזענד; נאָר מיר לויגט נאָך נישט צו פערקויפען, וויל אלע זאָגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס'איז נאָר א סברא, אז „אויסלאמר" האָט זיך א וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פאפיערלעך. מע מאכט א „סענדעקאט", דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ"ק, נישט איבערלאָזען אפילו אויף א רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאר וואָס? גאַנץ פשוט! געלר, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פאַרהאָן ביי דער וועלט אהן א שעור; עס וואלגערט זיך אין די גאסען; פריצענט איז בזיל הזול — פיער־פינף לשנה איז פאר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראָגט נאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָס טאקי א גליק! און וואָס דו זאָגסט „לילעפוטען" (נישט, ווי דו רופסט עס אן, „פיפערנאָטערס"), האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָס איז אזא מין פאפיע־

רעל פון א פאבריקע, וואס מע ארבייט דאָרטען אייזענבאהנען און מע גיט דערויף „דעווענדענט". די אייזענבאהנען זענען אין סימ־ביר, די פאפיערלעך זענען אין וואַרשע, און די קונים זענען אין יעהופעץ, — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאָס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך", מיט „פוטיווייל" און מיט „טראנספּאָרט". נאָר דו קעהרסט מיינען, אז מע קויפט פאפיערלעך, קוקט זיי עמיצער אָן אין די אויגען? האָסט דו וויעדער א טעות. מע מוז דיר קלאָר מאַכען אקוראַט, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט. למשל, עס פער־גלוסט זיך דיר קויפען „טראנספּאָרט"; געהסט דו אריין אין א קאנטאָר, טראָגסט אריין אין קאָסע עטליכע קערבלעך א „דעפּאָ", און דו הייסט דיר פערשרייבען אביסעל סחורה, און מע גיט דיר ארוים א בריוועל, אז מע האָט איינגעקויפט פון דיינעטוועגען אזוי פיעל און אזוי פיעל „טראנספּאָרט", אויף אזא און אזא מקח מיט אזא און אזא „דעפּאָ", און באם חלילה עס פאלט אראָפּ, ביזט דו מחויב צוטראָגען נאָך געלד; — נאָר ס'איז בלאָטע, ניט אזוי גיך פאלט דאָס אראָפּ, און מע בעדארף ניט צוטראָגען קיין געלד; אדרבה, עס הויבט זיך נאָר אויף! אט אזוי ארבייט איך כסדר און כאָך, ברוך השם, הלואי ווייטער ניט ערגער. נאָט זאָל העלפען, איך זאָל מיך קאָנען אָפּרייסען אויף א פּאָר טאָג, וואָלט איך זיך אראָפּגעחאַפּט קיין וואַסילקאָוו און וואָלט אריינגעטראָגען „געלדיע"; דעמאָלט וואָלט איך פערשפּאָרט זיין נע־ונד, ביי־טאָג א יעהופּ־צער און ביי־נאַכט א בויבעריקער. אלע מעקלערס זענען היינט נע־וואָרען „קופּצים". זאָלסט זעהן וווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאָמעס זייערע מיט די דימענטן און בארליאַנטען — איך האָב מיך צעפרעגט, וואו קויפט מע דאָ בארליאַנטען, און האָב בעטראַכט פון דיינעטוועגען דאָרטען א פּאָר זאַכען, זאָג איך דיר, אז ניט נאָר ביי אייך אין כתריעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופּעץ וועט דאָס אויך אָנמאַכען א רעש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל נאט געבען

מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

טמני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן ירידה, וואָס איך האָנדעל מיט פאַפּיערלעך? בראָצקי האָנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך גיב קויפען פאַפּיערלעך, בעדאַרף איך פריהער אויסרעכענען ווי־פיל מיין מאָגען קאָן פערדייען, און בראָצקי, אז ער טהוט א קויף פאַפּיערלעך, קויפט ער מיט א כאַל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צען טויזענד שטיק. דו שפּיעלסט זיך מיט בראָצקין? יענער, אז ער פאַהרט דורך אין דער קאַרעטע, ציטערט דער „קרעש־טשאַטק". און אלע אידען נעמען אַראָפּ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואָלט זיין, וועז איך ווער אכאָל א בראָצקי!... אז גאָט וויל, נאַרעלע...

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־כיענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חזיר'שען עק, זאָגט די מאמע, קאָן מען קיין שטרייסעל ניט מאַכען"... איך שמועס עס קענען דיין שענער שוועגערין, קענען דיין יענטלעען טאַקי, ברענען זאָל זי דיר אויפ'ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע וואָך און לאָזט ארויס א קלאנג איבער דער גאנצער שטאָדט, אז דו ביזט אוועק קיין אמעריקע און מיך האָסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאָס, אוועקגעוואָרפען איין אלמנה חיה. פון וואַנען, זאָגט זי, האָט זי דאָס גענומען? שרה־נחמה האָט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ'ס מויל, אז ברוך־בן־ציונ'ס האָט אליין געזעהן ביי משה־שמואל'ן א בריוועל, וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאָך אוועק צו משה־שמואל'ן: וואו איז דאָס בריוועל? פרעגט ער מיך: וואָסער בריוועל? זאָג איך: וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאָגט ער: ווער האָט אייך געזאָגט? זאָג איך: ברוך־בן־ציונ'ס. זאָגט ער: ווי האָט אייך געקאָנט זאָגען אָט דער שקרן, אָט דער כזבן אוא מעשה, אז איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער א יאָהר? לויף איך דאָך אוועק פון דאָרטען צו ברוך־בן־ציונ'ס מיט א צעוישעטען קאָפּ. לאָזט זיך אוים א מעשה, אז ער איז גאָר נישטאָ אין כתריעלעווקע שוין די דריטע וואָך. פליה איך דאָך פון דאָרטען אוועק מסתמא צו

לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס און נעב איהם אוועק א פּאָרציע, ווי עס נעהר צו זיין, למאי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה׳ן אזא פּזמון מיט א בריוועל, וואָס ניט נעשטוינען, ניט נעפּלויגען? קוקט ער מיך אָן, ווי א משוגענע: וואָסערע פּלויטען? לאָזט זיך אויס א מעשה, אז דאָס האָט זי טאקי אליין, דיין יענטעל הייסט עס, די כּפרה זאל זי זיין פּאר אונז ביידען, אויסגעטראָכט פּונ׳ם קאָפּ. א הולטייקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטאַרק אין קאָפּ אריין אודאי וואָס איך שרייב דיר, אז דיר ליגען נאָר אין זינען מסתמא דיינע יע־הופּעצער דאָמעס, צע׳רמ׳ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר ווערען מיט זייערע באַרלינאנטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפילו, אזוי פיינד האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען קויפען! איך זאָג דיר פּריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּעס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אועלבעס, וואָס מע טראָגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך פּערנליכען צו עמיצען, לאָזען זיי דיר זיין מיין כּפרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין דערלעבען זעהען טאקי עפּעס פון דיר אויף דער העכטער אמת, ניט אויף פּאָפּיער, ווי זאָגט די מאמע: „ווינציגער מיט א ווארט, מעהר מיט א ביסען"... וואָס טויג דיר אָפּלענען אויף מארגען, נארעלע? ביי אזא נעשעפט, אז מע רייסט נישט אָפּ מיט גוואַלד, האָט מען ניט! נאָר מענסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהען אליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט מחמת איך האַלט דיך חלילה פאר א ליגנער, נאָר דערפאר וויל אלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פיינע מענשלעך דערצעהלען דיר, מיינסט דו, אז ס׳איז תורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו בראַצ־קי׳ן? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאשעט? מע ניט דיר פּאר דיינע פּאָפּיערלעך עפּעס נעלד — נעם! וואָס מאכסט דו אָנ־שטעלען? די אדעסער שארלאטאנעס האָבען געטראָפּען צו דיר קיין בויבעריק אזש, געוואָלט אויסנארען ביי דיר דעם טייערען אנ־טיק? — מיט מזל ברכה! פּאר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאמע

מיינע: „חאָפּ אויס די יאַרמעלקע מיט נים אָן אַנטלויף"... נאָר געה רער מיט א משוגע'נעם! אָט האָט זיך איהם פּלוצים פערוואָלט ווערען א קופּער, און נאָך א וואַסילקאָווער דערצו! ער וויסט שוין גאָרניט וואָס אויסצוטראַכטען פאַר גרויס ראַסקאָש! וואָס איז דיר עפּים געפּעלען נעווארען וואַסילקאָוו? נאָר וואָס איז דאָס חידוש: אז בייטאָג איז מען א יעהופּעצער, בייגאכט א בויבערי־קער, און נעהן נעהט מען קיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשא, מעג מען שוין זיין נישט נאָר א וואַסילקאָווער נכתב — אפילו פון האָצע־פּלאָץ. מענרעל, זעה נאָר, אז פון אלע גליקען זאָל איך דיר נישט דאַרפען חלילה ארויסשיקען פון דאַנען נאָך א מאָל אויף דער הוצאה, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאָל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אַנזאָגען א בשורה, און נישט קיין פרייליכע: דיין ברודער בערעל־בנימין איז געבליבען איין אלמן... שוין אז דער בריף איז געווען פער'חתמ'ט איז מען געקומען און מע האָט אונז געזאָגט, אז יענטעל איז געשטאָרבען. פון א קימ־פּעט איז דאָס איהר נעקומען, זי האָט געהאט א צווילינג. דאָס צווילינג לעבט, און זי איז נעשטאָרבען. דאכט מיר, עס וואָלט געמעגט זיין דאָס אייגענע קאפּויר? ווי זאָגט די מאמע: „גאָט איז א גרויסער צו־להבעים'ניק"... לאָז זי זיין וויט אָפּגעשיידט פון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געווען מיט מיר קידער־ווידער, לאָז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף כיין ערד איז זי דאָך ניט געגאַנגען. וואָס וואָלט מיך אהרען, אז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיבען יתומים'לער, איינס קלענער פונ'ם אנדע־רען? ביי דער לויה בין איך דוקא געווען און האָב מיך דוקא אזוי אָנגעווויינט, אז איך בין קוים געקומען א לעבעריגע אהיים. ווי זאָגט די מאמע: „אז מע דערמאָנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען ניט זיכער מיט'ן לעבען"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א גאנצע וואך געלענען אין בויבעריק, דאם הייסט, חלילה נישט מבובן, נאר א פאסקודנע שלאפקייט: איך בין געפאלען אויפ'ן רוקען, קאן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האב געמיינט די גאנצע וואך, אז איך וועל ארויפ פון זינען: א קלייניגקייט, אבט טאג כסדר זיין אפגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האט זיך מיר נאר אויסגעוויזען, אז דארט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מארגען־איבערמארגען פאהר איך שוין געווים אין שטאדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס וויל זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אגב דיר געבען א ריכטינגען חשבון, וואו איך האלט, זאלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע", אז איך בין חלילה פערדרעהט אדער איך בין געגארט. מיין „פאר־טעפעל" בעשטעהט אצינד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראנספארט", פינף „כאלצעווער", פינף „לילעפוטלעך" און פינף „וועגעלעך", א חוץ „פרעמיעס". מילא, „פוטיוויל" און „טראנספארט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפעטער (מיט א דרייערעל האנדגעלד); ווי באלד מע קויפט זיי

ביי מיר אוים צום זמן, — און אויסקויפֿען וועט מען זיי דאָך גע־ווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדיענסט נאָך אַלע הוצאות א רובל פיער־פינף טויזענד. חוץ לזה, האָב איך א פּאָר צעהנדליג „האָסלעך" אויף „פּוטיוויל" און אויף „מאַלצעוועך", פּרי־מא ברייוועלעך, — רעכען איך חאָפּען אויף זיי אויך א רובל זיעבע־צעהן־אַכטצעהן הונדערט. האָסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טוי־זענד רובל. אויף די פינף „מאַלצעוועך" מזומן רעכען איך אויף טרפות פיער טויזענד רובל, וואָרום עס וועט דאָך זיין א חרפה, א בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיבען, צום וועניגסטען, צוויי טויזענד רובל א שטיק, חאָטש אפילו זיי האָבען זיך די לעצ־טע טעג א קאַפּעלע אַראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי א מאניפאַרגעלע פון די פּייטערבאַרגער „בלאַנקיסטען", בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען „אָפּדעקען"! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיע־גל: איך מיין די „לילעפוטלעך" מיט די „וועגעלעך"; דאָ איז א ריינער חשבון, ווי גאָלד: ביז „אולטימא" האָבען מיר נאָך אזוי גרויס ווי אכטצעהן טאָג, און אזוי ווי די „לילעפוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובל א טאָג, האָסט דו א קיימא־לן פון אכט־צעהן מאָל הונדערט גע'כפל'ט אויף פינף, בעטרעפט דאָס פונקט נייען טויזענד רובל. און די „וועגעלעך"? זיי שפּרינגען דאָך אויף ק"ן רובל א טאָג, — האָסט דו אכטצעהן מאָל ק"ן גע'כפל'ט אויף פינף, — בעטרעפט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט רובל? היינט וואו איז עפּים „וואָלגע"? „דניעפּר"? „דאָן"? און שאר ירקות? הכלל, נאָר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט, נאָר איך רעכען אלסדינג, שוין נאָך אלע הוצאות: „קאַרטאָזש", „גנבה'וש" אָרום און אָרום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד! השם יתברך זאָל העלפען, דאָס „אולטימא" זאָל נאָר אפּלויפען גלאַט, וועל איך, אם ירצה השם, „ראַלויזירען" אלע מיינע פּאפּיערלעך און וועל מיך „איבערקעהרען אויף דער אנדערער זייט", דאָס הייסט, איך וועל נעהן „א־לא־בעם", וועלען א מוכר אויף אלסדינג, און וועל פערדיענען נעלד אויף דער „לינקער זייט"; נאָכדעם וועל איך

מיך א וואָרף טהון צוריק „א־לא־האָם" און וויעדער א מאָל חאָפען א גראָבס. אזוי, אז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד וערען מאה אלף, פון די מאה אלף — רי"ש אלפים, פון די רי"ש אלפים — ת"ק, און אזוי ווייטער. ביז א מי־ליאָן. ווי אזוי זשע דען, נאָרעלע, וווערד מען א מיליאָנשטשיק, א בראָצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראָצקי? א בשר־ודם, וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אליין נעזעהן, איך זאָל אזוי זעהען אלרהאָם גוטס!... הכלל, זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זונתי היקרה, איך האָב מיך נוט צונעקוקט צו דער שפּענעלאָציע און בין נעווואָרען אויף דער בערזע אזא חריף, אז מע קומט שוין א מאָל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט נאָטס הילף, איך פערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאי חינקים? פאַרהאַן ביי אונז א שפּענעלאָנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר א הייסער שפּענעלאָנט און א מורא'דינער קאָרטענשפּיעלער; ביי־טאָג שפּיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאָכט שפּיעלט ער אין קאָרטען. האָט זיך נעטראָפען מיט איהם א מעשה ערשט יענע וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאָכט גע'חלומ'ט א שלעכטע קאָרט, — א סימן אויף א „בעס" — איז ער אוועק קיין פּייטערבאָרג און קיין וואַרשא און האָט אָפּגעשניטען אין איין טאָג דעם נאָנצען „פּאָרטע־פעל"; אוראי רייסט ער איצט נעבאָך אויף זיך די האָר! א מצוה אויף איהם! לאָז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין ארוים אויף מאָרגענדיגען טאָג, נעווואָהר וועלען די קורסען. איך האָב מיך בעשלאָסען, תיכף ווי באָלד איך קום אין שמאָרט אריין, זיין ביי'ם יובעלירער נאָך דיין „בראָש" מיט די באָרליאָנטענע אויהרינגלעך, און אז איך וועל נאָר האָבען צייט, חאָפּ איך מיך אראָפּ אויף „פּאָראָל" אייגקויפען דיר אביסעל וועש, טישטיכער, האַנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפּיס אין בעל־הבתישקייט אריין, נישט ווי דו זאָגסט, אז איך האָב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס

בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויס־שרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. קוש די קינדער און נ׳יס שוועד און שוויעגער און אלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך. און בערעל־בנימינ׳ען זאלסט דו זאָגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאל זיך אזוי ניט נעמען צום קע״, אין „אָקע״ אדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל״.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח וואָסיל־קאָוו, האָסט דו, אפּנים, גאָרנישט פערשטאָנען, וואָס איך מיין. אזוי ווי מחמת איך טאָר דאָ ניט זיין, וויל איך וועדען א הינער קו־פּעץ, קאָן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער חאָטש א האלב יאָהר א וואָסילקאָווער נכתב. און קוים וועד איך א הינער, דינג איך, אם ירצה השם, א דירה אויף פּאָדאָל און נעם דיך ארויס אהערצו מיט די קינדער אין א נוטער שעה. און וואָס דו ביזט אזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופּעץ, איז נאָר דערפאָר, וויל דו קענסט נאָך נישט די שטאָדט מיט די הינע מענשען; מילא די שטאָדט אליין, שמועסט מען נישט — ס׳איז א צאצקעלע, און די מענשען די הינע זענען מכש נאָלד און זילבער; וויים איך, ווי קומט דאָס צו אדעם? די הינע מענשען זענען אלע אזוי מילד, אזוי צוגעלאָזט, סאי די מאנסבילען, סאי די נקבות... איין שטיקל חסרון האָבען זיי דאָ, וואָס זיי האָבען ליעב א קערטעל; קומט די נאכט — נעמט מען זיך צו דער ארבייט און מע זיצט אוועק ביז טאָג און מע שרייט: „פּאָס!״ די גרויסע שפּיעלען אין אזא שפּיעל, וואָס הייסט „פּרעפּעראַנץ״, און די קליינע שפּיעלען אין „סטוקעל־קע״, אין „אָקע״ אדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל״.

ה נ ״ ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גיב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט נאָר נישט איבערטראָכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראָטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האָט שוין התונה געהאט, אין א גוטער שעה, א מזל'דיגער! ער האָט קיין צייט ניט געהאט צו ווארטען אפילו נאָנצע צוויי חדשים: ער איז אוועק־נעפאָהרען קיין בארדיטשעוו, פון וואנען מע בעציהט אויף דער נאָנצער וועלט שטיפמאמעס, און האָט אראָפגעבראכט פאר זיינע קינדער א מאמע, און דוקא א מיידעל פון א יאָהר נייענצעהן! אזא יאָהר, אזא מזל אויף אלע מאנסביליען, וואָס פאר א פנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „בעסער זאָלען מיר בלייבען נאָך אייך אלמנות, איידער איהר זאָלט מאכען אונזערע קינדער פאר יתומים!"... איך שטעל מיר פאָר דיינע טרערען, מענדעל, וועז דו זאָלסט מיך, אשטייגער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאָלען דאָס די יעהופעצער דאמעס! זיי וואָלטען דיך בעפאָלען, ווי די ביענען, איין אויסחאפעניש וואָלט אויף דיר געקומען נאָך פאר שלשים! עס וואָלט נעווען ביי דיר, ווי די מאמע זאָגט: „א כשר'ער טאָפ מיט א כשר'ען לעפעל". וואָלסט שוין דעמאָלט נעקאָנט בליבען א יעהופעצער אויף אייביג! דו קנאקסט, זאָגסט דו, מענדעל?

קנאַק! פּליה! שפּרינג אין פּייער! איך וועל צו דיר נישט פּאָה־רען, איך זאָל וויסען, אז דו ליגסט דאָרט אויפֿן טוידטען בעט! און דיינע פּופּציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאַרג וואָס. ערשטענס, ביזט דו מיינער מיט די פּופּציג טויזענד, אזוי ווי אָהן די פּופּציג טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פּופּציג טויזענד א מכּש, פּונקט ווי א שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כּל זמן דאָס געלט איז אויכ'ן פּאַפּיער, איז דאָס פּאַפּיער"... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אז דו האָסט איצט ביד איבערצוצעה־לען עטלעכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען דוקא פּופּציג טויזענד, ביזט דו אָדער א משוגע'נער, אָדער א גזלן, א רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר און אויף דיינע קינדער. עס נעפּעלט מיר, ווי ער האַרעוועט מיך מיט „זאַווטריקלעך": מ א ר ג ע ן וועט ער זיין ביי'ם גאָלדוואַרענער, מ א ר ג ע ן וועט ער מיר קויפען וועש — אַלץ אויף מאַרגען. נאָר איינער! פּאָר מאָרגען לאָז זיך נאָט זאָר־גען! דו קויף בעסער היינט. ריים אָפּ, חאַפּ אַריין, עס וועט זיין גלייך ווי נעפּונען! די מאַמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין, זאָגט נאָענץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאַבטער, מתנות, טישטיכער, האַנדטיכער? נעלה, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאך־המות, זאָגט זי, פרעגט נישט, צי דער מת האָט תכריכים"... איך וועל וואַרטען נאָך א פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פיהלען אין נאָנצען נעזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף און פּאָהר, אם ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אהינצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פּיס־טריט, איך וועל דאָר־טען זיין אומערום. איך בין דיר ערב, אז דו וועסט אַנטלויפען פון דאָרטען אין מיטען האָלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפּען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פון'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס טהוט זיך חושך! היינו, עס איז אנגעקומען פון פייטערבארג אזעלכע קורסען, אז ס'איז אונז אלע־מען פינסטער געווארען אין די אויגען! ווי א דונער האט דאס אונז דערשלאגען, ווי א באמבע! עס איז געווארען פינסטער אין אלע קאנטארען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאטעק"! און תיכף נאך פייטערבארג האט אויך ווארשא געגעבען א זעץ איהרע קורסען! ס'איז געווארען א לויפערי, א בהלה, א פחד, א מהומה! די שפע־געלאגטען זענען זיך צעלאפען, אויסגעטריקענט געווארען, און איך אויך בתוכם. אוים בערזע! די קאנטארען זענען געבליבען פוסט, די באנקירען פערזארגט, ס'איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאר, זוגתי היקרה, אז די „מאלצעווער", וואס איך האב זיי נערע־כענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האבען זיך מיישב נע־ווען און האבען זיך אראפגעווקט ביז נייענהונדערט פופציג! צי, למשל, „פוטיווויל": גיכער וואלט איך זיך נערעכט אויף זיי א מפלה, איידער זיי זאלען ווערען פון הונדערט אכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראנספארט" שמועסט מען נישט; „טראנס־פארט" איז נאר אין דער ערד, קיינער נעמט דאס נישט אין די הענד ארויין! דאס אייגענע איז מיט „וואלגע", מיט „דאן" און מיט אלע

אַנדערע פּאָפּיערלעך. נאָר דאָס אַלסדינג איז נאָך גאָלד קעגען ווארשׁא. אין ווארשׁא איז גאָר אַיין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט איז נאָך אַזא שחיטה נישט געשעהן, ווי אין ווארשׁא. ווארשׁא איז זיך מיישב און טהוט א שמיץ די „לילעפוטען" פון צוויי טויזענד פיער הונדערט פופציג גאָר אויף זעכס הונדערט צוואַנציג! היינט „וועגעלעך"! די זענען שוין געשטאַנען אַזוי שען, אַזוי פיין; מיר האָבען געמיינט, אַט־אַט זענען זיי דריי טויזענד קאַרבען! וויפיעל, מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט גאָר נישט טרעפען: פיער־הונדערט שמאַרדאַוועגעס! ווי געפעלט דיר א קורס? ס'איז עק וועלט! אַז אָך און וועה איז ווארשׁא, זיך שען אויסגעפיינט: גע־טריבען, געטריבען, און פּלוצים אין מיטען דרינען — נא דיר א חתונה! פון וואַנען נעמט זיך דאָס איבערקעהרעניש — ווייסט קיינער נישט. דער זאָגט דאָס, דער זאָגט דאָס. עס וואַכסט פון גאָלד, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס עס איז נישטאָ קיין גאָלד. אויף דייטש רופען זיי דאָס אָן: „גאָלד־מאַנגאָל", און אויף אונזער לשון הייסט דאָס פּשוט: „נישטאָ א פּרוטה". וועסט דו דאָך מסתמא פּרעגען: סטייטש, עס האָט זיך דאָך ערשט נעכטען גענוג אַלגערט אין אַלע גאַסען? תיקו, בלייבט א קשיא! נאָר ווי אַזוי די מעשה איז, שפּעגלאַנטען זענען גענוג אַפּגעקאַכט, און איך אויך בתוכם. איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, אויף פּייטערבאַרג פערדרייסט מיך ניט אַזוי, ווי אויף ווארשׁא. מילא פּייטערבאַרג — גאַרנישט, נעהט זיך פּאַוואַלינקע, אַלע טאָג פּאַלט דאָרטען צוואַנציג־דרייסיג רובעל און נעגוג; ס'איז חאַטש, ווי זאָגט ער, מעשה סוחר. ווארשׁא — קיין נו־טער איר זאָל דאָס ניט קענען! דאָס איז עפּים א מין סדום, רחמנא לצלן! נישטאָ דער טאָג ווארשׁא זאָל ניט געבען א רים מיט ק"ן, מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידערגיגער, א פּאַטש נאָך א פּאַטש, אַזוי, אַז מיר זענען דאָ אַלע געבליבען פּריהלישעט, גאָר קיין צייט נישט געהאַט אפּילו זיך ארומצוקוקען! מיליאָנען קאָסט אונז אַפּ אַט דאָס ווארשׁא, מיליאָנען! גוואַלד, וואו איז געווען אונזער שכל? הלואי וואָלט איך דיך געפּאַלגט, זוגתי היקרה, וואָלט איך

איצט אַרויסגעשטעלט דער וועלט דריי פּיינען; בראָצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט גאָט אזוי; ס'איז, אפּנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... א שטיקעל גלּיק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך חאָטש נישט די עטלּיכע קערבלּעך, וואָס איך בין איהם געבלּיבען שטעהן אין קאַנטאָר. אַדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אז עס וועט זיך אַביסעל פּערבעסערען די צייט, וועט ער אפּשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל אַרום איהם קאָנען א מאָל פּערדיענען א קערבעל... נאָר דערווייל'ע איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען אַרום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּענגלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך אַרום פּוסט און פּאָס. ס'איז ביטער און פינסטער אַרום און אַרום. די שפּענגלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפּשטעהן. נישטאָ צו וואָס זיך צו נעמען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאָרט יאָקאָש דורכגעשלּאָגען, איבערגעווארט די שלעכטע צייט. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלּען. נארישקייטען! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, נאָט לעבט און יעהופּעץ איז א שטאַרט; אז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אז מע האָט נישט קיין פּינגער, קאָן מען נישט שטעלּען קיין פּייג"... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען א פּאָר מענשלּעך מכח א גמילות־חסד'על אויף א קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אז אין שטאָדט איז איצט ענג אין געלּד, אפּילו נאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פּאַלט מיט'ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אויס פּאָר א נראָשען... השם יתברך זאָל עפּים א נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלּען און מיך הרג'ענען, אָדער איך זאָל אזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! סטייטש, כטייטש! אזוי פיין, אזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, א פּולע היטעל — און פּלוצים נא דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

נען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי געהט דיר אין געזונד, און גרים שוועסטער און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט אַ ווערטעל, אז נאָך אַ שרפה ווערט מען רייך. איך מיין, אז נאָך אזא מפלה, ווי מיר האָבען דאָ אַצינד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. וואָרום ס׳איז אַלסדינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען „האָס־לעך" מיט „פּרעמיעס" אויף די בעסטע „פּאָפּיערלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אז וועט עס וועט איצט אַוועקגעהן קיין פּייטערבאַרג אַדער קיין וואַרשאָ עפּים קויפען, וועט ער גליקליך ווערען! וואָרום נאָך אַלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אַריין. צו דער שפּענעלאַציע בעדאַרף מען האָבען נאָר דריי זאַכען: ש כ ל, מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אזוי פיעל, וויפיעל ביי אַלע הינע שפּענעלאַנטען. מ ז ל איז ביי נאָט. און ג ע ל ד? — געלד איז ביי די בראָצקים.

ה נ"ל.

XII.

שיינה־שיינדע׳ס פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ן איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אויענטליך, וואלט איך דיר בעדארפט שרייבען גאר א סך, נאר איך האב דיר נישט וואס צו שרייבען, עס האט זיך שוין אויסגעלאזט ביי מיר שטאף. וואדרום וואס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אריינלענען אין דער ערד ארײן, חלילה, לעבערינערהייד, עס וועט מיר דען עפּיס העלפען? איך בין דאך ניט ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואס האט ליעב „עסען מאן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאגען קיין קרום וואדרט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאר איין זאך וועל איך ביי דיר פרעגען, א שלאק זאל אריין אין מיינע שונאים׳ס ביינער אריין: זאג, צי האב איך דיר נישט געזאגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאג, צי האב איך דיר נישט געשריבען די גאנצע צייט: אנטלויף, זאג איך, מענדעל, ווי פאר פייער! וואס טויג דיר, זאג איך, שמאטעס, פאפּיערלעך? ווי די מאמע זאגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט רייסען קיין שטיוועל"... פאלגט ער מיך נישט! עס האט איהם צוגעקאווועט צו יעהופעץ! ער איז גאר די כפרה נאך די דארטיגע פיינע מענשלעך, די כפרה מעגען זיי שוין זיין פאר דיר און פאר מיר און פאר אונז אלע און פאר כל ישראל, נישט איך

זאָל מיך פּאַר זיי אויסציהען א נמילות־חסד, געבען זאָל זיי גאָט גרינגע קרענק מיט מאיוואוע קרחת אויף א נאָנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער אָנקומען צו עלינו, אייִדער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", — היינט וואָס רעדסט דו נאָרישקייטען? ס'איז אַלם־דינג פון גאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאָל דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פּויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעראָף האַרעווען, פּערשוואַרצט ווערען און געבען א ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־ספר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אריין, האַרעוועט ווי אין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך געוואָלט, אזוי ווי דו, ארומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאָלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שלעפּען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאַמעס שפּיעלען דאָרטען אין דער גוטער שפּיעל „פערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין איינענס א ווייב, וואָס זי הייסט ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע. ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע, אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפּן וואונק. אָנו, לאָז איהם נאָט נעבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאָנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפסט דו מיר דאָס, אָט קויפסט דו מיר דאָס, און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אויס א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איך נעה־אויס נאָך דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כּפּרות, דיינע בראָשען

מיט דיינע בארליאנטען! אבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד! עס גלויבט זיך מיר נאָר ניט, אז דו לעבסט! היינטיגע נאכט האָט זיך מיר נע'חלומ'ט די באבע צייטל, עליה השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געווען, נישט נעמינערט. דעריבער וואָלט איך שוין געוואָלט דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד, און וואָם פריהער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם צווייטען בוד.

מיליאַנען

פּוחרים, מעקלערס און „שפּיגעלאַנטען"

נעשריבען אין יאָהרען 1899—1900

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּענעלאַנטען").

I.

מנחם־סענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווסק.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל **שתחי'** עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין אוים שפּענעלאַנט. כ'האב א שפּיי געטהאן אויף דער שפּענעלאַציע, קיין איד זאל זי ניט קענען! זי האט מיך אויסגעמוטשעט ווי א קרחת, מיך גע־מאכט גרוי און אלט! א ווערטעלע אויסצורעדען, וואס מיר האבען דא איבערגעטראגען! עס איז נעווארען א תל פון יעהופּעץ, איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, חושך אין אלע ווינקעלעך, ווי נאך א מלחמה, נאך ערגער ווי, ניט היינט געדאכט, אין אדעס! עס איז נעקומען אויף אלעמען א כפלה, א בהלה. דער עולם האט אנגעהויבען שטארק צו באנקראטירען, און איך אויך בתוכם. אלע טאג האט זיך גע'לאזט הערען א נייער אנזעץ. אנזעצען — איז גאר אריין אין דער מאדע! וואס דארפסט דו מעהר? גרויסע באנקירען,

בערגן, האבען אנגעהויבען צו מאכען פּליטה. דעם ערשטען פּע־
טשאטעק האָט געמאכט יענער באנקיר, וואָס דורך איהם פּלענען
מיר אלע געהן מיט אונזערע „פּאפּיערלעך" קיין פּייטערבאַרג און
קיין וואַרשאַ. אין א שענעם פּריהמאָרגען קום איך אריין אין
קאנטאָר, איך האָב געהאט ביי איהם צו שטעקען מיט א פּאָר
„מאלצעווער" און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער" אקציעס, וואָס
ס'איז איהם ארויסגעקומען פון מיר א קליינער דיפּערענץ.
איך הויב מיך אָן נאכצופּרענגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פּריץ?
זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאנג אין אמעריקע!
הקיצור, ס'איז געווארען א גוואלד! מע האָט זיך באלד א נעם
געטהאָן צו דער אייזערנער קאסע און מע האָט געפּונען דאָרט א
פּלעשעל טינט מיט איין אלטען אָפּגעריבענעם גילדען, און נאָך
מיט א לעבעל דערצו. דער אנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער
אייזערנער שאָפע א נאנצען פּאק מיט אלטע לוחות אויף עברי־
טייטש פון שנת תר"ל־ג ביז היינטיגם יאָהר, און איז אוועק
קיין ארץ־ישראל. דער דריטער, נאָר א גרויסער באנקיר, האָט נישט
באנקראָטירט, נאָר גלאָט ניזוק ונהרג געווארען מיט עטליכע מיליאָן
אין איין וואָך און איז געבליבען ביי'ם נאָמען. נאָר די בראָצקים
זענען עפּים מיט נסים ארויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאל פּאר
אלע מאל — איך האָב ארויסגעזוהען, אז כאיז ניט בעשערט, העלפּט
נישט קיין חכמות! א שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעציי־
טענס ארומגעקוקט און האָב מיך א וואַרף געטהאָן אויף איין אנדער
פּרנסה, א בכבוד'ע פּרנסה, הייגו: איך בין איצט געווארען א
מעקלער, פּשוט א מעקלער, טאקי דאָ אין יעהופּעץ אויף דער
בערזע. פּאָרהאָן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עין־הרע, אזוי פיעל,
ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאָכט
זיך, איך האָב אויך הענד און פיס און א נאז מיט אויגען גלייך מיט
אלע אידען, און אזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ א סך, — פון
דעסטוועגען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל און געהן מעק־
לערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדארף דאָ האָבען? אבי

מע קאָן זאָגען א לײגען, און דערצו, אז מע איז נאָך א שטיקעל עזות־פנים אויך, קאָן מען שוין זיין א מעקלער; און אַדרבה, וואָס מהר לײגנער און וואָס מהר עזות־פנים, איז אַלץ מהר מעקלער! מענסט מיר גלויבען, פֿארהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאָטאַרי ביי אייך אין כתריליעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאָנען זיין בעהעלפֿערס אָדער בעלי־ענלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ'ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאמע דיינע: „אז גאָט וויל, שיסט א בעזעם"... מע בעראַרף נאָר אָנטהון א וויים העמד מיט א שענעם קאָפּעליש, קריכען, שמעקען, חאָפּען א וואַרט, א לויף אהער, א שפרונג אהין — „פּאָזשאַלעטי קאַרטאָזש!" „קאַר־טאָזש" הייסט מעקלערי, „שחיטה־געלט". אי איז דאָס א זיסער גראָשען, אָט דאָס „קאַרטאָזש"! אָהן קאָפּ־דרעהענישׂ, אָהן בויכ־וועהטיג! אָט האָב איך נעחאַפּט ערשט נעכטען א פּופּציגער „קאַר־טאָזש" — זאָל מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט דיר אינ־איינעם, ווי איך וויים פֿאר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהן טוי־זענד פֿוד צוקער גרינג, נאָך נרינגער ווי אויסרויכערען א פּאָפּיראָס. דאָס הייסט, געמאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אַריינגעשפּרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט נאָט'ס הילף געחאַפּט א פּופּציגער! אז נאָט העלפֿט, עס נעהט אַוועק אזוי איין האָלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פּיס און וועל דער אייגענער ווי פֿריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלט די נרעסטע ראָלע! דער מענש אליין איז בלאָטע, יחום וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין וועל דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אבי גלט! און מחמת איך בין פֿערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט נעבען טיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים די קינדער זאָלען לעבען, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער נאָר פֿריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּים ביי אייך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאַכען די בורעקעס, און צי ס׳איז פּאַרהאַן עפּים א סך זשוקלעך? איך בעראַף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס גיכער!

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווסק צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהועץ.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זים לעבען, א מיתה־משונה, א חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטוס, דו גזלן איינער! דו ווייסט, אז דיין ווייב איז געלעגען טוידט־קראנק, נאָך דער רעפּעראַציע, ווען דער שענער דאָקטאָר האָט מיר געמאכט, אויף דיינע יעהועפעצער בעלי־בית'טעס געזאָגט געווארען, אז קוים ווען איך פּלאָנטע מיט די פּיס, און די קינדער דיינע האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפּטעריט, מיט שלעפ, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! ווי אזוי שווייגט מען אפּ אזא צייט און מע שרייבט נישט ארויין קיין בריוועלע? ממה נפשך: ביזט דו געשטארבען — שרייב, אלא דו לעבסט נאָך, בעראַרפּסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאָר געה טענה זיך אוים מיט א חושים, ווי זאָגט די כאמע מיינע זאָל טאקי לעבען און געזונד זיין: „ניבער וועט זיך א שכור אויסניכטערען, איידער א נאָר וועט קלינער ווערען"... מאהל דיר, אז אָך און וועה, אז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאה־דוואָסים בעראַרף האָבען א מאן א מעקלער! נאָר ס'איז אָבער אלץ כדאי: זיין א מעקלער, א

בייגעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופעץ, איינגעוונ־קען זאָל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט גע־חאפט א פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פרנסה דיינער, און דו האָפסט, אז דאָס חאפסט דו אלע טאָג א פופציגער. נישט אלע מאָנטאָג איז פורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אמאָליגע אדעסער „לאָנדאָן", מיט די „פאָפיערלעך", מיט די „פיפערנאָטערס", מיט די אלע איבעריגע גליקן דיינע, וואָס לינען מיר נאָך ער היום אין מעם? נאָר איינער, עס וועט דיר פופציג מאָל ארויס די אוינען פונ'ם קאָפ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אנדערען פופ־ציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּיס גלאָט ניט אין די יעהו־פּעצער פערדינסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט א גליק און לאָזען זיך אויס מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט אראָפּ פונ'ם זינען, זאָג איך דיר, אז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט ארויס; עפּיס רעדסט דו מיר ניט צו דער זאך. דו פרעגסט זיך נאָך אויף בורעקעם, און צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָבט דו געוואָלט — עס זאָל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס געהער זיך אָן מיט א מאָנסביל בורעקעם? און וואו האָבט דו היינט בורעקעם? ביי אונז קאָבט מען א בארשט פון ראָסעל, אדער פון שטשאווועל; בורעקעם איז ערשט העט־העט ארום סוכות! היינט פרעגסט דו זיך עפּיס נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאר זשוקלעך אויף דיר? נא דיר גאָר זשוקלעך! קארג האָט מען פון די וואַנצען, דאַרפען מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אליין: אין יעהופּעץ זיצסט דו, צוקער מאָבסט דו, פופציגערס חאפּסט דו, — פעהלט דיר נאָר בורעקעם, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּיס א מבין דערויף? נאָר די מאָמע, זאָל טאָקי לעבען און געזונד זיין, זאָגט זהר גלייך: „א משוגענער שלאָגט פרעמדע פענסטער, נישט קיין איי־גענע"... לכן פאָלג מיך, מענדעל, וואַרף אוועק די נארישע וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּיס פונ'ם פופציגער, נעם און קום צו פאָהרען אהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר ארויסשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאָן דיך, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען ארויס אויף דיר אלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פּנים, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

יאָ, פּאַר וואָס פרעגסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּיס אין דער היים? אָפּנים, עס אהרט דיך ווינציג־וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אָפּגעלאָזט דעם שדוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער נעלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? נעלד איז א חוץ א מעשה. נאָר נענומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ נעווען אויף שבת, האָט זיך כּיט איהם די כּאַמע צעווערטעלט, איהם גע־נעבען אָנצוהערעניש, אז ער שטאָמט פון קצבים, נעוואָגט א וועד־טעל, אז פון אַיין אָכס קאָן מען כּעהר ווי אָכסענפלייש ניט פּער־לאָנגען, וכדומה אזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער נעקומען אהיים, א מכה איהם, און האָט אָפּגעשיקט די תנאים, און דערווייל איז נעבאַך נחמה־בריינדעל דאָס דריטע מאָל „אוים כלה און וויעדער א מויד".

III.

מנחם־מענדל פון יהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריעלעוסק.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דו האָסט ניט רעכט צעקייעט וואָס איך האָב דיר געשריבען. זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, וואָס איך בין געוואָרען פון א שפּענעלאָנט א מעקלער — ס'איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יהופעץ. פּאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, א סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אָקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאַשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פּאַבריקעס, פון זאַוואָדען, פון באַהנען, און וואָס א מויל קאָן אויסרעדען און וואָס דאָס האַרץ פערגלוסט — איז דערויף דאָ א מעקלער... עס ווערד דאָ נישט געמאַכט קיין שום געשעפט אָהן א מעקלער. און יערער מעקלער קומט־אָן צום אַנ־דערען מעקלער, וואָרום דער מעקלער האָט א קונה, און יענער מעקלער האָט א מוכר, קומט דאָס אויס אינאיינעם א זיווג; היינט מאַכט זיך אָפּט, אז צו איטלעכען מעקלער טשעפּען זיך צו נאָך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אַלע מיט'ן „קאַרטאָוש" חלק כחלק, און אז מע קאָן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אַדער מע פערלאָזט זיך אויף מענשען, אַדער מע טהוט, ווי מע

פּלענט טהון אין אַרעם, דאָם הייסט, מע „קאָמפּעוירט" מיט פּעטש... היינט פערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלערייי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, וואָרום אַלע צוקערען גיהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאַסף ממון, פאָהרען מיט איינענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאַרטען און האָבען „סאָדערזשאַנקעס מיט שאַנשע־נעטקעס"... הכלל, איך האָב אַרויסגעזוהען, אז מעקלעריי איז דאָס בעסטע געשעפט, וואָרום וואָס האָט אַ מעקלער אייגנטשטעלען? ממה נפשך: האָב איך געטראָפען, וועט יענער פערדיענען נעלד, אַלא ניט — וועלען מיר ביידע לייגען אין דער ערד! אמת, דו ביזט גערעכט, נישט אַלע טאָג האָפט מען פופציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען געשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט געמאַכט גאָר־נישט, און דער פופציגער איז צעקראָכען געוואָרען אין איין כהרף־עין, וואָרום אַ בעל־חוב בין איך געווען, אז די האָר זענען נישט מיינע, און אַ פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־הסדים, און איך זיץ שוין וויעדער אָהן אַ גראָשען. נאָר וואָס דען? איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט'ן אויבערשטען'ס הילף, מאַכען אַ געשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אָנווייזונג. און וואָס איך פרעג דיך מכח רעגענס, איז אַ פּשוט'ער שכל: וויל צוקער, פערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעדאַרפען האָבען רעגענ, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פרעג איך דיך, צי עס נעהען ביי אייך אָפטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל נאָט געבען, אז קיין רעגען זאָל בעסער נישט נעהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט, וואָרום ווי באַלד אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין טיט נאַלד גלייך, וועלען די שפּענלאַנטען מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פערדיענען גענלד, און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. לעת־

עתה זאל גאט געבען מיט נעזונד און מיט וואלחה. גרים די קינ־
דערלעך און איטלעכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואם דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל,
איז אויב זי איז נאך נישט קיין כלה, האב איך פון איהרטוועגען
א חתן, איין אנטיקעל, טאקי פון היע, און דוקא א בחור, חאטש
אפילו נישט קיין יונגער, טאקי רעכט אין די יאהרען, שוין מיט
א גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער ניט. נאר א מלאכה אין
דער האנד האט ער, היינו: ער איז א מעקלער און רייבט זיך
ארום צוקער. אט דער שידוך איז פאר איהר אננעמאכטען, ווייל
דער בחור איז זעהר א שטיליער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר
אויפ'ן מוח, קלאפ מיר א דעפעש, אדער שרייב מיר ארויס איין
אטקריטקע, וועל איך מאכען, מע זאל זיך צעניופפאהרען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדע פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדעז, אז טיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואס עס האט זיך מיר ג'חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאהר — זאל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפ! א גדולה אויף דער באבע — אז עס וועט ניט געהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאלט פערדיענען געלד! פונקט די מעשה מיט'ן ציגיינער און מיט'ן בער! און וואס וועט זיין, מענדעל, אז איך וועל דיר אנזאגען א בשורה, אז ביי אונז גיסען אלע טאג שלאקס־רעגענס, און די בורעקעס וואכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטא, חוץ וואנצען מיט טאראקאנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? נאט זאל מיר טאקי אזוי העלפען, ווי איך האב דאס געוואוסט פריהער, אז פונ'ם פופציגער האכט דו שוין א גוט־אויג, נישט קיין געלר. איך האב געוואוסט פריהער, אז דו וועסט ניכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויפ'ן קאפ, אז דו האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר. גמילות־חסדים? קרענק וואלט איך זיי געגעבען מיט צרות מיינע, וואהרום אז דו

וועסט בעראַרפען צו זיי אָנקומען מיט א נמילות־חסד, וועסט דו זעהן, אז קיינער וועט ניט זיין אין דער היים, ווי זאָגט די מאמע: „א נעמערָוועריז קיין נעבערָוועריז, און א גוטער ברודער איז נאָר ביז צו דער קעשענע"... נאָר ווער איז שולדיג, ווען ניט איך אַליין? א קליניגקייט, מע גיט אזוי נאָך א מאָן! ער וויייסט דען וואָס צו טהון פאַר גרויס ראַסקאַש? ער דרעהט זיך דאָרט ארום אין יעהופּעץ, ווי א גראַף, עס פעהלט איהם נאָר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך לייג דאָ ווי א הונד בעגראָבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! נעהט א קינד, משהערשעלי, ברענען זאָל ער, פאַלט דאָס און האַקט זיך איבער א ליפּ; האָב איך א פינגערעל מיט שפריצלעך, גנבה'ט דאָס אוועק ביי מיר די דיענסט — עס נעהט, קיין עין־הרע, פון אַלע זייטען, ווי זאָגט די מאמע: „קומט אָן דאָס גלייק, גיס־אויס די פּאָמעניצע"... נו, בין איך נישט גערעכט נעווען, וואָס איך האָב דיר געזאָגט, אז ניט אַלע מאָנטאָג איז פורים, און אז קיין פופציגערס וואַלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שדוך, וואָס דו לענסטפיר פאַר מיין נחמה־בריינדלען, מעג ער זיצען דאָרטען אין נעהאַקטע וואונדען, דער אַלטער בחור דיינער מיט דער גרויער באָרד; ניט דערלעבען וועט יעהופּעץ, אז מיר זאָלען פון דאָרטען א שדוך טהון! מע רעדט איהר, ווייסט דו, וועמען? טאַקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האָט זיך מיט'ן ערשטען ווייב נע'נט, און איצט שדכנ'ט ער זיך ווידער א מאָל צו מיין שוועסטערעל. זי איז איהם, אפּנים, שטאַרק געפעלען, דעם שארלאַטאַן! נאָר, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „גלייבער מיט א היימישען גנב, איידער מיט א פרעמדען רב"... און ווי באַלד דער שידוך וועט ווערען, אזוי שטעלט מען באַלד א חופּה, און לאָם איך זעהען, אז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־בריינדלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

אונזער קאָפּעל האָט זיך וויעדער אַ מאָל געזאָגט דעם פּסוק, אָנגעוועצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין וויעדער אַ בטוח אין שטעדטל. און בערעל דעם פּעטער מנשה'ס האָט וויעדער אַ מאָל געטראָפּען איין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף אַ הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאָלבען הונדערט קאַרבען. נאָר מיר דאַכט, אז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז אַ סברה, אז די חברה „יאָקער" האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קלייטען אין כתריעלעווקע. און מרים־ביילה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר אַ פּאַריק? אַ מעהר וועט זי נעהן פּאַרמאָלנע מיט די האָר! גלייכט זיך צו אונזער נבירס שניר, אַ מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאַרטען. נאָר איך האָב פיינד יענעם צו בערעדען, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאָרעוואַנקעם" מיט „שענוועשעטקעם"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השב יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט געטראָפען. דאָס צוקער־געשעפט איז פּאַר מיר טאקי קיין געשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מאקלערס נישט אויסצושטעהן; אויידער מע טהוט זיך אַ ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אַלע צוקער־מאקלערס און חאפּט־אויס פון אונטער די הענד, חאָטש ער איז אַ גרויסער גביר, און גיט לאָד איהם צום „ונתנה תוקף"! וועסט דו דאָך פּרענען: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויסען, אז אַזעלכע קשיות אין יעהופּעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צוליעב" מיט קיין „רחמנות" איז דאָ נישטאָ. דאָס איז איין מאָל אַוועק. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פּאַר איין עסק, אַט דאָס צוקער־געשעפט, אז טאָג ווי נאַכט בעראַרפסט דו קוקען אויפ'ן הימעל און בעטען נאָט, אז אַ טאָג זאָל געהן אַ רעגען, און אַ טאָג זאָל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב ארויסגעזעהען, אז דער עסק איז ניט פּאַר מיר; מע בעראַרף זיין אַ גרויסער עזות־פּנים, דעם לוח מאַכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפּענגלאָנט איינדרינגען, אז ער פערשטעהט ניט פון דאנען אהין, און אזוי לאנג רעדען, ביז עס זאל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאל איהם בעשלאָגען א קאלטער שוויים... איין נאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פערדינענען א קערבעל בכבוד. מיט נאָט׳ס הילף, איך האָב איצט א נעשעפט אין די הענד, ווייס איך, אז ס׳איז א נעשעפט; הייגו: איך גיה אָרום גיעלד, איך מאָך הלוואות, שקאָנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פערלייה גיעלד אויף ווע־סעלער, דאָס הייסט, איך שקאָנטיר דער וועלט׳ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פּריצענטען, ווי זאָגט ער, ווינציגער פער־דינט, אבי געשלאָפען רוהיג. דאָס איז אזא מין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפּ כבוד פון אלע זייטען, וואָרום אז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, ווערד מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אריין און מע זאָגט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר נאָט צוגעשיקט איינעם א געוועלטשניטער פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — א זעלטענער יונגערמאן מיט א גילדענעם כאראקטער. ער זאָגט מיר צו, אז אויב איך מאך איהם היע א קרעדיט פון א צעהן־פוס־צעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אזוי שען בעפריעדינען, אז איך וועל פערשפּאַרען זיין א מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אהער קיין גיעלד נאָך נישט געקריגען, נאָר צו גאָט א האָפענונג, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט נאָט׳ס הילף געווינס קריגען... אלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דא אָרום גיעלד, ווערען גליקליך, פאהרען אָרוים מיט אייגענע פערדלעך. איין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאלסט דו וויסען, איז א סגולה צו פרנסה, וואָרום דא, אין יעהופּיז, האָט מען פאר א שען פערד־און־וועגעלע א סך מעהר דרך־ארץ, ווי פאר א מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ס אנדערען בריוף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

גרים די קינדערלעך, און שוועגער, און איטליכען בע־זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּעל'ס אָנזעץ, האָט דאָס ביי מיר א שענעם פּנים קעגען די היגע אָנזעצען! א סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי מאָל, הייסט דאָ גאָר קיין סוחר ניט. אמאָל פלעגט דאָ זיין א מאָדע, אז איין אָנ־זעצער האָט געמוזט מאַכען איין אָפּטריט; היינט איז שוין נע־וואָרען אויס מאָדע אָנטלויפען. דאָ הייסט דאָס גאָרניט „אָנזעץ"; דאָ הייסט דאָס „ער צאָהלט ניט", דאָס הייסט, ער וויל ניט צאָה־לען — און רוף מיך קנאַקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, וואָס בעדייט „סאָדערזשאָנקעס און שאָנשענעטקעס"? אויף לשון־קודש הייסט דאָס „פילגשים", און בלשון אשכנז רופט מען דאָס „קעפּסווייבער". נאָר מעגסט מיר גלויבען בנאמנות, אז עס קריכט מיר אין דער לינקער פּאָה...

ב"נ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, א געשוואלען האַרץ, געשוואלען זאלען ווערען די שונאים, ווי א בארג. אט ערשט ביזט דו, דאכט זיך, געווען א צוקערמאכער, פלוצים — גאָר א בעל־הלוואה! וואו האסט דו געגומען געלד? און אז גאָט האָט דיר שוין יא אמאל געהאלפען עטליכע קערבלעך, בעדארפסט דו זיי טאקי צעפלעכטען אין דער גיך? האסט דאך מיר אליין ערשט ניט לאנג נעשריבען, אז ווי באלד עס פאלט דיר אריין א ביסעל געלד, אזוי חאפסט דו און שיקסט מיר ארויס דורך איין אנווייזונג. וואו זענען דיינע ווערטער? נאָר די מאמע זאל לעבען און געזונד זיין איז טאקי געדעכט; זי זאגט מיר: „טאכטער מיינע, פון דאָרט קיין געלד זאלסט דו גאָר נישט ווארטען, ווארום פונ'ם בית־עולם צוריק טראגט מען נישט, ובפרט, זאגט זי, פון דער שענער לייטישער שפאָרט יעהופעץ, ברענען זאל זי! איך האָב דיר שוין, זאגט זי, לאנג געזאגט דאָס ווערטעל: „היט מיך, גאָט, פון בארדיטשעווער נגידים, פון אומעניצער חסידים, פון קאָנסטאנטינער משרתים, פון מאהליווער אפיקורסים, פון קאמעניצער חאדאטאיעס, פון יעהופעצער הולטייעס"... זאָג אפשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס געהט

איהם אַן אַ ווייב, וואָס נעהט איהם אַן קינדער? טאָג ווי נאַכט — טאָ דאָס, טאָ דאָס! קאַרג האָט מען נעהאַט צו טהון פּאַר אַ יאָהרען, ניט היינט נעדאַכט, מיט דער קאַפּיקע, וואָס מיר האָבען נעמיינט, אַז משה־הערשעלי האָט אייניגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר א רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געוועזן געזונד און שטאַרק. פּלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אוים קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?“ ווייזט ער מיט'ן הענטעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קניפּ איהם, איך האַלז איהם — ער האַלט אין איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך נעבראַכט דעם דאָקטאָר. פּרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך נעקוקט דעם קינד אין אויהער אריין? זאָג איך: נישט נאָר נעקוקט, איך האָב שוין אפילו נעדרי־עוועט מיט א שפּיוועל, און מע זעהט נישט נאָר־נישט! פּרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר נעגעסטען היינטיגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאָך, ציבעלקעס, פּעטשאי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאַכט פּאַסאָליעס, אָדער ארבעס, אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'א משל! אַז מיר האָבען נעגעסטען ארבעס, דעריבער בעדאַרף דאָס קינד האַלטען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייען? מאַכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט נעהאַט אין שטוב ארבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא נעשפּיעלט מיט'ן ארבעס רויערהייד אזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאַטאָווע אריינגעלעגט זיך איין ארבעסעל אין אויהער אריין, האָט דאָס ארבעסעל אָנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפּראָצען און צו וואַכסען... בקיצור, ער האָט נעבראַכט צו טראָגען א גאַנצע מאשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאַך א האַלבע שעה און האָט ארויסגענומען פּונ'ם אויהער א גאַנצע זשמעני מיט ארבעס! נא דיר נאָך, טאָמער איז קארג! די גאַנצע וועלט פּרעטט ארבעס

צעוועצטערהייד — און נאָר ניט, און ביי מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „א שלים־מזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז"... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אַנ־זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, וועסט נעפינען דאָ אויך א נעשעפט, ווי זאָגט די מאמע: „פאַר געלר קריגט מען אלץ, חוץ קדחת"... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יעהופעצער שארלאַטאַנעס מיט זייערע קעפסווייר־בער — איך וויל נישט האָרכען זייער טרפה'נעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאַר א מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנדעלע, „באָריש" רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאָלעכץ, א טייערער שיינעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה־הערשעלי'ן אלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אריין כיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ם אין קלייט אריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעכטערעל פייגעלע'ן („פאַניטש־קע" האָט זי זיך נאָר א נאָמען געגעבען!): „פאַניטשקע, נשמה מיינע, ווייז נאָר אהער א פינגער!" געהט פאַניטשקע און ווייזט א פינגער. נעכט ער און טהוט איהר אָן א פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אז איך האָב זי מקדש געווען כדת משה וישראל!" איז געווארען א גוואלד, א ליארעם, א געפילדער. ליבע איז געפאלען חלשות, די נאנצע שטאָדט איז זיך צענויפגעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס האָבען זיך אריינגעמישט מענשען, מע איז נעלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר געבען א גט! זאָגט אָבער פאַניטשקע, אז זי וויל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פערקאָבעט שוין פון לאנג.

א ביזן פערליאפעניש ביי זיי, איין אפגערעטע זאך נאך פון אמאל — וואס זאגסט דו אויף איהר טאטען? זאל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאפ?

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין סתרי־עוונקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דאָס געלד־געשעפט איז א קבצנ'י־שער עסק. הלוואה איז אפילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אז נאָט העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס'איז ארויסגעוואָרפען! אז אָך און וועה איז שוין דעם, וואָס בעדאַרף אָנקומען צו דער לאָסקע פון די היגע בעלי־הלוואות, די אלע באַרדיטשעווער, די ווינציגער און די שפּאָלער פריצענטניקעס, וואָס וואכסען אָהן רעגען, ווי קראָפיווע... און אפילו די גרויסע שוין, כלומר'שט די באַנקירען, — איידער אָנ־קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שנייד־דען „קאָמפּאָנעס"... הכלל, איך האָב א שפּיי געטהאָן אויף דעם געלד־געשעפט און האָב מיך געמומען צו הייזער. וואָס עפּעס צו הייזער? ווייל דא, אין יעהופּעץ, איז היינט געוואָרען א נייע שפּענגלאָציע — הייזער. דו קעהרסט אוודאי מיינען, אז אין יע־הופּעץ קויפט מען א שטוב, אזוי ווי ביי אייך אין כתרי־לעווקע? האָכט דו א טעות. דא אין יעהופּעץ, אז מע קויפט א שטוב, טראָגט מען זי באלד אוועק אין באנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאָכ־דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך א מאָל געלד; נאָכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט ווידער א מאָל געלד. הכלל, מע קויפט א שטוב אָהן א גראשען געלד און מע ווערד למזל א בעל־הבית. וועסט דו דאָך פרענען: ווי באַלד אזוי, קאָן דאָך איטלעכער האָבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען אַזוי פיל אַדערוויף?... אַוודאי ווען נאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אַצינד (איך האַלט איצט ביי מאַכען א פּאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אַליין א הייזל (אויף דיין נאָמען) פאַר א קערבל צוואַנציג טויזענד, און וועל נישט אַריינלעגען קיין דרעי צעבראָכענע גראָשענס. וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופציגהן טויזענד גיט מיר אַרויס די באַנק, זעכס טויזענד נעם איך אַרויס פון דער צווייטער זאקלאַדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! היינט וואו איז דירה־גלד און שאר ירקות? פון וואַנען דען, מיינסט דו, וואַכסט מען אויס א גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט געוונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטלעכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי'ס זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבע'ס מאַכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג נאָר מיט פערליעבעניש; חתן־כלה מוזען פיהרען פריהער א פערליעבעניש, אַנדערש איז דער שדוך קיין שדוך נים. דאָ טרעפט זיך אפט־מאָל, אז א מאַן וואַרפט־אַוועק א ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ'ס ווייב. אַדער א ווייב וואַרפט־אַוועק איהר מאַן און פערליעבט זיך אין יענער'ס

מאן, און דאָס ווייב פון יענעם מאן פערליעבט זיך אין יענער׳ס ווייב׳ס מאנ׳ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ׳ס ווייב׳ס מאן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס׳איז ניט כתריליעווקע, ס׳איז יעהופעז...

ב נ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואו איז דאָס נעהערט נע־ווארען אויף דער וועלט, אז א יונגערמאן זאָל נעמען און אוועק־ווארפען ווייב און קינדער, שווער און שוויעגער, און אוועקלאָזען זיך אין א פרעמדער שטאָדט און פערנעמען זיך אלע מאָל מיט איין אנדער נעשעפט: אָט איז ער א צוקער־מאכער, אָט איז ער א בעל־הלוואה, און אָט ווערד ער נאָר א בעל־הבית פון איין איינע־נעם מויער אין יעהופעץ אָהן א נראָשען געלד!? ס'איז טאָקי כדאי, כלעבען! אויידער צו האָבען א שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מאהר ווייפיעל זי איז ווערטה, איז גלייכער זי זאָל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אלע הייזער אין יעהופעץ. א גליק וועט מיך טרעפען, אז ער וועט מאכען א נעשעפט און וועט פערדיענען נעלד, וועט ער מיר קויפען א הייזעל אויף מיין נאָמען. וואָס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער געלד, וועל איך מיר שוין נעפינען וואָס צו קויפען, ווי זאָגט די מאמע זאָל געזונד זיין: „גיב מיר נאָר אהער דאָס ברויט, א מעסער וועל איך מיר אליין נעפינען"... עס איז נאָר איין אָנשיקעניש, א גוט אויג אויף מיר — און נענוג! דאָכט זיך, איך וויים, איך בין אויך אזא אידישע טאָכטער, ווי בליומע־זלאָטע, און אזוי שען

אויך ווי זיי, און אזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פֿאַר וואָס זשע, נוואָלה, פֿאַר וואָס קומט דאָס מיר, אז איך זאָל האָבען אזא וויסט פינסטער מזל, און בליומע־זלאָטע זאָל ווערען וואָס א טאָג גרעבער ווי לעננער, איינגעדאַרט און אויסגעדיוועט זאָל זי ווערען, ליעבער נאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, אייגענט־ליך, צו בליומע־זלאָטע'ן? אויף מיין ערד געהט זי נישט ארום? לאָז זי זיין נעזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, און מיר לאָז נאָט העלפען אין מיין שטייגער. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער זיך נעווואונשען, אייערער יענעם נעשאַלטען"... נישמעהר, ס'איז מיר נאָר א וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען איין אלמנה חיה און ארויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטנעבער, טאָמער וועט איהם דאָרט טרעפען דאָס גליק: א גלח וועט פערליירען און ער וועט נעפינען, וועט ער מיר מויערען א מויער אין יעהופעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יעהופעץ, איך זאָל מיך צוליעב דיינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די וויבער, מפקיר זיין און אוועקלאָזען זיך צו דיר אהינצוצו, אראָפּוואַרפען פון זיך דעם פּאַריק און וועלען ביי דיר א קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעכען, רבונו של עולם, אויפ'ן גלייכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

„מע בעדאַרף ניט זיין שען, זאָגט די מאַמע, מע בעדאַרף ניט זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל". נעם, אשטיינער, מיין נחמה־בריינדלען און נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זויער, ווי עסיג. זיצט נחמה־בריינדעל נעבאך א מיידעל, און רחל האָט חתונה און נעמט א חתן, עפּים א שלים־מזל פון יאמפּעלע, און דוקא א פיינעם, איין עהרליכען, א שטילען, דאָס הייסט, נארעשעוואטע, נאָר פון א נרוי־

סען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, אַ שוועסטער אַ משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אַביסעל נישט קיין נעזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פאַר'ן פריזיוו. אַ פערנעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קליגערס, און ער מיינט, אז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז ליעב"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס געשעפט פון הייזער איז בלאָ־טע. איך האָב מיך בעצייטענס א נעם געטהאָן צו אַנדערע מסחרים, צו „אימענעם" (ניטער). אימענעם — דאָס איז גאָר אַיין אַנדער מין מסחר! ראשית, בעדאַרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטי־וועל; מע שרייבט אריין א בריוועל, מע שיקט אַוועק אַיין „אָפּיס", יענער פּאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס וועלד מיט גאָט'ס הילף א געשעפט. און והשנית האַנדעלט מען ניט מיט קיין זילדנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פּריצים, פּאָ־מעשטשיקעס, פּירשטען, גראָפען. וועסט דו דאָך מיך פּרענען: ווי קום איך צו גראָפען? איז דרינען א נאַנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאָך, אז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אז פּאָליציע קומט אַמאָל ביי־נאַכט אויף דער אכטניא בודק חמץ זיין, גיט אונז די בעל־הבית'טע פּריהער א ידיעה, בכדי מיר זאָלען זיך בעצייטענס צענעהן, ווי זאָלץ אין וואַכער, דער קיין בויבערין, דער אויף דער דעמעיעווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר א מאָל טרעפט זיך, אז די בעל־הבית'טע אַליין ווייסט אויך ניט, וועז עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר ניט גוט! יענע

וואָך לויגען מיר אַזוי אַלע אורחים און שלאָפען, דערווייל האָרכען מיר, מע קלאָפט. שפּרינגט אַראָפּ די בעל־הבית׳טע אין איין צי־טערניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!" — איז נעוואָרען א שפּרינגעריי מיט א בעהאַלטעריי: וועט אין קעלער, און איך — אויף מיין אלט אָרט, אויפ׳ן בוידעם, און באַלד נאָך מיר נאָך איינער, א אידעל פון קאמעניץ. לויגענדיג אַזוי אין געהאַקטע וואונדען אויפ׳ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאָך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטילערהייט. „אַז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פּאָפּיערען האָב איך געלאָזט צוקאָפּענס! איך האָב מורא פּאַר מיינע פּאָפּיערען!" — וואָס פאַר פּאָפּיערען? — מאַך איך צו איהם. „אוי, מאַכט ער, זעהר נויטיגע פּאָפּיערען! טרעפּען אָן בלי נוזמא אפשר א האַלבען מיליאָן!" איך האָב דערהערט א האַלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטילערהייט צוגערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל פּאָפּיערען און וואָס איז דאָס פאַר א מין פּאָפּיערען? „ס׳איז אימעניעם, מאַכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעם אין וואַהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעם, מיט די בעסטע רעמאַנענטען, פערד און אַכסען און שאָף אָהן א שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראַלניעם, מיט הויפען שארפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אלדאָס גוטס!" דערהערט אזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל אימעניעם מיט אזא גוטס? „די אימעניעם, מאַכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט געוואַכסען געוואָרען; די אימעניעם זענען פריצישע אי־מעניעם, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף מאַכי בין איך געקומען אהער צו פאַהרען, געבראַכט מיט זיך אלע פּאָפּיערען, די אָפּיסען פון זיי, ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאַרען?" — חם ושלום, זאָג איך, וועד דאַרף דאָס פרעמדס? דער אויבער־שטער זאָל העלפען, מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אהער

צו אונז אויפ'ן בוידעם. און דערווייל טהו איך איהם א טאָפּ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּעס נעמאכט היע מיט אייערע אימעניעס? „ניין, מאכט ער, לעת־עתה נאָך נאָרניט. איך האָב מורא פאר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, נרויסע לינ־נערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהרֶ ווארט! אפשר ווייסט איהר א מעקלער פון אימעניעס, נאָר א רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין לינענער?" — אָך, זאָג איך, מיט'ן נרעסטען כבוד! איך אליין, זאָג איך, בין א מעקלער פון אימע־ניעס, דאָס הייסט, זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויפ מיין לעבען ניט אויסנעמעקלט, נאָר נאָרניט, זאָג איך, הלוואי זאָל נאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאכען א אימעניע אויך. „איך זעה, מאכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אמת'ן מענשען און מיט איין עהרליכען מאן, ניט זשע מיר די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, וועל איך אייך איבערנעבען אלסרינג, וואו די אימעניעס מיינע ליגען, און וואָס ביי מיר נעפינט זיך". הקיצור, מיר האָבען מיט נאָט'ס הילף נעמאכט א נעשעפט, דאָס הייסט, מיר האָבען נעשלאָסען שותפות אויפ אלע נעשעפטען: ער לענט ארויס אין שותפות אלע זיינע אימעניעס, און איך לעג אריין מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ס אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נריס די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בע־זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די בהלה, וואָס ס'איז נעווען אויפ דער אכסניא, איז נעווען איין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט איינער עפּעס א שכן על־פי טעות נעקלאָפּט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפען. נאָר דאָ זעהט מען ארויס, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט, אזוי איז נוט. למשל, ווען דער שכן זאָל ניט נעווען קלאָפען אין פענסטער, וואָלט ניט נעווען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט נעווען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאָמעניצער איד, און וואָלט ניט נעווארפט פון קיין אימעניעם און פון קיין נראָפען. עם פעהלט איצט נאָר איין שטיקעלע הצלחה!

ה נ "ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב בעקומען א הוסט, אויף דיינע יעהופּעצער „מאדאמען" געזאָגט געווארען. איך טרינק שוין ציגגען־מילך, איך בין שוין נעזונען ביי'ם דאקטאָר אויך. אין די פּאָר יאָהר האָבען די דאקטוירים ביי מיר אויסנעצאפּט נעלד, זיי מעגען דאָס אויסקרענקען מיט דער אפּטייק אינאיינעם! א שטיקעל גליק, וואָס עס האָט זיך נעעפענט ביי אונז נאָך איין אפּטייק, און מע קאָן זיך דיננען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם כּסחר, מיט די איכּעניעם און מיט די גראָפּען! בראָש וואַרפּט ער זיך מיט נעשעפּטען, אלע טאָג א נייעס. נענוג וואָס ער איז אזא בריה און אזא גרויסער מוצלח, פּערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאמע: „אז דאָס מיידעל קאָן ניט טאנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפּיעלען"... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועסט אזוי לאנג פּרובען מיט נעשעפּטען, ביז דו וועסט אנהויבען ארומטראָנען שוועבעלעך צו פערקויפען, אזוי ווי נעצעל דער מוהכּע סאָסי'ס, וואָס האָט זיך אוועקנעלאָזט קיין אמעריקע, געמיינט, אז דארט חאפּט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אזעלכע בריוולעך, אז אפילו א שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אז דארט, אין אמעריקע, מוז יערער איינציגער אר־

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מען ער נעשוואלען ווערען פאר הונגער, וועט איהם קיינער ניט נעבען קיין שטיקעל ברויט. א שען לאנד, ברענען זאל דאס מיט דיין יעהופּעץ אויף אייך! א מצוה אויף אייך א גרויסע, ווי זאגט די מאמע: „אז מע האט ברויט, זאל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאך"... הלואי זאל גאט א נם טהון, איך זאל חאטש ניט הערען פון דיר אין ניכען וואס מע הערט פון נעצעל דער מוהמע סאסי׳ס, און נאך מיט מעהר פרישקייט, ווי עם ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער נליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

„הימעל און ערד, זאגט די מאמע, האבען נעשוואַרען, אז קיין פערפאלענע זאך זאל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!" ס׳איז ארַאפנעקומען צו אונז א טשינאוויניק פון דער נובערניע און זוכט און נישטערט, ער ווייל זיך דערגרונטעווען, וואו איז אהינגעקומען דאס נעלד, וואס משה־מרדכי האט אפגעזאגט אויף עולמות? שקצים האבען נע׳מסר׳ט, אז דאס נעלד איז נעבליבען ביי׳ם נביר, און דער נביר ווייזט א חשבון, אז ס׳איז אוועק! וואוהין איז דאס אוועק? מיט׳ן ווינט און מיט׳ן רויך... הלואי ער זאל חאטש האבען אויף זיך ריסטאנסקי ראטע, ליעבער נאט!...

XI.

סנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריכעווסק.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האָב אימעניעם אויף אריבער א מיליאָן. איך האָב אזעלכע אימעניעם, וואָס זענען א חריפות, מע זעהט דאָס נאָרניט! וועכט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אזא גוטס? וועסט דו הערען: אז איך בין ארויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאָמענץ און האָב אויסגע־פוויקט, אז איך האָב צו פערקויפען אימעניעם, האָבען זיך א שאָט נעטהאָן מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעם צו פערקויפען, און מיר האָבען געמאַכט א געשעפט, היינו: מיר האָבען געביטען אימעניעם אויף איכענעם, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי נעגעבען „אָפּיסען" פון אונזערע אימעניעם, און זיי האָבען אונז נעגע־בען „אָפּיסען" פון זייערע אימעניעם. איז דאָך כּמה־נפשך: וועלען מיר כאַכען זייערע אימעניעם, וועלען מיר דאָך אוודאי פערדינענען נעלד; וועלען זיי כאַכען אונזערע אימעניעם, וועלען מיר וויעדער פערדינענען נעלד, — סאי ווי סאי דערלענגען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האָב מיך אריינגע־חאַפּט אין דער הברה מעקלערס און בין נעוואָרען מיט נאָט'ס הילף א מעקלער צוויישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינוועניג ביי „סעמעדעני'ן", ווי אלע, ארום די וויסע מירמעלשטיינערנע טיש־לער, ווי אין אדעס, און איך טרינק קאַווע מיט פוטערגעבעקס,

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, נעהט־צו א מענש און טרייבט ארויס. דאָ ביי „סעמעדעני'ן" איז די רעכטע בערוע. עס קומען זיך צענויף אהער די נאַנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג א געשריי, א טומעל, א הו־האַ, ווי להבדיל אין שוהל: אלע רערען, לאכען, מאכען מיט די הענד. אמאל קריעגט מען זיך, מע אמפערט זיך און נאכדעם לאדט מען זיך, מהמת ביי'ם טיילען זיך מיט'ן „קארטאוש" איז תמיד פארהאן טענות מיט פרעטענציעס, מיט פערלאָזענישען, מיט קללות, מיט פיינען, מיט פעטש, און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און חאָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען געזונד זיין, און שווער און שוויענער, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

כמני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איין אימעניע האָב איך אין וואָהלינער נובערניע מיט א פאלאץ. איז דארטען פארהאן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די וועגד מיט דער כטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאוים פון שפיענעל־גלאָז, מיט א נארטען, וואָס וועדד אָנגערופען „האָנדזשיריי", און וואָס זומער און ווינטער וואכטען דארטען לימענעם מיט פאמיראנצען, היינט די פערד מיט די קארעטען, וואָס דארט געפינט זיך, נעמט אָפ איין אויג, — און דאָס אלסדינג פערקויפט זיך בחצי חנם! וועז גאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, וועד וואָלט צו מיר דעמאָלט געווען גלייך? ס'איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעם זענען, צום מיינסטען, געאַפט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האָבען ליעב אמאל מנזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאָל מען טהון? פון פרנסה וועגען מוז מען א מאל זאָגען א ליגען אויך!...

ה נ"ל.

XII.

שיינה־שיינדע׳ל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדע׳ל נ״י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך! ס׳איז מיר א חרפה א בושה צו וויזען אפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר, ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: „דער גרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט ארויסרעדען“... וואָס איז דאָס פאר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען נאכצע טעג ביי סיכע־דינה׳ן (וועד איז זי אָט די סימע־דינה, צו אלדי שוואַרצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אמאל סימע־דינה די רופא׳טע, איז זי שוין לאנג אויף דער אמת׳ער וועלט!) און טרינקען קאַווע מיט פוטערנעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאכטס? א גדולה אויף איהם, ער האָט „זישעמעניעם“ אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס נעהט איהם אָן, אשטיינער, דאָרטען אין יעהופעץ, וואָס איך האָב דא צו טהון טאָג ווי נאכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה׳ניו, מיר זאָל זיין פאר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי׳ן, לעבען זאָל ער, האָט זי איהם דערלאָנגט מיט א נאפעל אין פנים אריין, א גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רערען מיינס, אז ס׳איז אין איין אויהער אריין, פונ׳ם

אַנדערען אַרויס? אָזא רציחה! איך שרייב און שרייב, איך וועל צעוועצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין נעהאקטע וואונדען אין יעהופּעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מיקלערס פּאטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאל טאקי עמיצען נאָט נעבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אָפּרעכענען, ווי דו ביזט ווערטה, וואלסט דו אפשר קליגער געוואָרען, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדל.

מעגסט זיך איבערנעמען, מענדל, מיט דיינע „סטעקראטען", אָזא יאָהר אויף זיי! זאלסט הערען, וואָס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאָדט מיט אונזערע צווייי יונגע דאקטוירים'לעך, דאקטאר קובעבע און דאקטאר לאקריץ. זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאקטאר קובעבע האט זיך מיישב נעווען און האט איינגענעבען אויפ'ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאקריץ האט נע'סמ'ט א קינד... איז גענאנגען דער דאקטאר לאקריץ און האט איינגענעבען אויפ'ן דאקטאר קובעבע, אז דער דאקטאר קובעבע האט אינאיינעם מיט פייוועל דעם אגענט פערסטרעכירט א טוידטען אין דער חברה „יאקער"... איז גענאנגען דער דאקטאר קובעבע און האט איינגענעבען אויפ'ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאקריץ — — — נאָר לאָזען זיי דיר זיין ביידע די כפּרה פּאר מיר און פּאר מיין משפּחה און פּאר אלע מיינע ליעבע און פּאר כל ישראל!

XIII.

פּנחס־סענדל פּון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריליעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי' עכב"כ.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האנדעל שוין אצינד נאר מיט וואלה, וואָרום א אימעניע אליין אהן א וואלה איז ווי א שטוב אהן א קוימען. דער נאנצער אנטיק פון יערער אימעניע איז דער וואלה. פון וועלדער זענען אידען גליקליך נעוואָרען, נעמאכט מיליאָנעז! וועסט דו דאך מיך נעווייס פרענען: ווי קום איך צו וואלה? הער ווי נאָט פיהרט: אז איך בין דאָ נעוואָרען א מעקלער פון אימעניעם און האָב מיך אָננעהויבען רייבען ארום מעקלערס, האָב איך אָננעטראָפען נראדע צו איינעם פון די נרויסע מעקלערס. פרענט ער מיך: „וואָס האָט איהר פאר סחורה, אנו ווייזט?" נעה איך און נעם ארויס מיין פעקעל מיט „אפיסען" פון אימעניעם אויף א מיליאָן מיט זיעבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָט קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָנען, אלע אייערע איטעניעם זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאבעקע". פרעג איך איהם מסתמא — פאר וואָס? מאכט ער צו מיר: „דערפאר, ווייל ביי אייך זענען אלע אימעניעם נאקעטע אימעניעם, ערד און הימעל, און וויעדער א מאל ערד און הימעל, און אבער א מאל ערד און הימעל! וואו איז עפּים וואלה? וואָס טויג מיר א אימעניע, אז

זי האָט ניט קיין וואלד?׳ וואָס שווייגט איהר? וואלד גיט מיר אהער, וואלד!!" בקיצור, איך האָב געמאכט א שוויץ, וואָרום ס׳איז מיר געווען א חרפה א בושה פאר זיך אליין, וואָס איך טראָג מיך ארום מיט אזא מין סחורה, וואָס איז נאָר קיין סחורה ניט! — אז ס׳איז יא אזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּיס א רעכטע אימעניע מיט א וואלד, איך האָב קונים. „אָך, מאכט ער צו מיר, מיט׳ן גרעכטען כבוד! איך האָב, זאגט ער, פון אייערטוועגען א וואלד — קיין בן־אָדם, זאגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געווען; ס׳איז דאָרטען, זאגט ער, פאָרהאַן בוימער משׁשׁת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעם הויבט ביז דער חמאָרע, ארזי לבנון, פון איין זייט א באָהן, פון דער אנ־דערער זייט א טייך. נאָר ווי אזוי מיינט איהר, זאגט ער, א טייך? אָט איז דער וואלד און אָט איז דער טייך. א האָק א בוים, א פּליוך אין וואסער!" — — — דערהערט אזעלכע דבורים, בין איך באלד אוועק נאָכשמעקען א קונה אויף דעם דאָזיגען וואלד, און נאָט האָט מיר געהאָלפען, איך האָב געפאָקט א קונה. אָנגעשמעקט האָב איך איהם, געווייגטליך, דורך א מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך א מעקלער; נאָר עס מאכט נישט אוים, לאָז נאָט געבען, דאָס נעשעפט זאל זיין א געשעפט, וועט זיין ענוג פאר אלעמען. אז איך בין נעקומען צום קונה און האָב איהם פאָרגעלעגט, אז איך האָב אזא און אזא וואלד משׁשׁת ימי בראשית, פון אין זייט א באָהן, פון דער אנדערער זייט א טייך, א האָק א בוים, א פּליוך אין וואסער, — איז איהם דאָס נעשעפט באלד נעפאלען נעוואָרען; האָט ער מיך באלד א נעם געטהאָן אויפ׳ן צימבעל און האָט מיך אָנגעהויבען צו פּארהערען אין הלכות וואלד: ווי אזוי הייסט דער וואלד, און וואו שטעהט ער, און וואכערע בוימער וואכסען דאָרט, וויפּיעל ארשין זענען זיי פון דער ערד, וויפּיעל האלטען זיי די הויך און וויפּיעל די בריים, פון וואנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאר א קאָרע איז אויף זיי, און ווי אזוי געהען די סלאָיעס אינווענ־ניג, און ווי אזוי פאָהרט מען אהין, און ווי אזוי איז דער וועג, און צי

ס׳איז דאָרטען ווינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רעד און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען א ווארט. ערשט אויפ׳ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער אַיין אָפּיס פונ׳ם וואלד, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען". — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפּיסען? אמעהה, אָט טהו איך א שפּרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אהער צו פיהרען דעם מוכר אַליין, דעם בעל־הבית פונ׳ם וואלד, איז דאָך בע־סער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל, איך לויף צוועק צו מיין מוכר און האָפּ איהם און ברענג איהם אַריין גלייך צום קונה אין נומער אַריין. מיין קונה מיט׳ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָנגעפאלען א געלעכטער, איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאָג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ׳ם וואלד?" מאכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ׳ן וואלד?" מאכט צו מיר דער מוכר. אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אַריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שדה־לבן, און מע מאכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט ארוים די קאָרטען און מע זעצט זיך אַוועק אַלע פיער מאכען אַיין „אָקע". און דאָס געשעפט האָט מען געלאָזט אויף אם ירצה השם מארגען. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים שווער און שוויעגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטלעכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

XIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאגט די מאמע: „איידער אזוי צו פאהרען, איז שוין גליי־כער נעהן צו פוס"... איך קאן מיר פארשטעלען, אז אך און אז וועה, וועל דיינע סוחרים זענען, אז מע קומט זיך צענויף רעדען פון א וואלד, וואס טרעפט אן „מילי מיליאכען", ווארפט מען אוועק האק און פאק און מע זעצט זיך אנידער אויף א גאנצער נאכט שפיעלען אין „אקע", עס זאל אייך אזוי אקען אין קאפ, ווי עס אקעט מיר אין הארצען, בשעת דער וויכטער פינכטערער הוסט קומט כיר אן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואס איך האב מיך דערלעבט, אז מיין מאן, וואס האט קיינמאל ניט נעווואוסט קיין צורה פון קיין קארט, זאל ער אצינד רעדען פון קארטען! עס געהט דיר מעהר ניט אפ, מענדעל, צו דיינע זיידענע קליידער, אז דו אליין זאלסט נאך ווערען א קארטיאושניק אויף דער עלטער! נא דיר גאר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האסט דען נעזוהען אמאל, ווי א בוים וואכסט? ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „ווי קומט א רב האנדלען מיט חזירים?"... איך האב מורא, אז פון דיינע וועלדער זאל זיך ניט אויסלאזען א בוידעם,

גלייך ווי פון אלע דיינע נילדענע געשעפטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

די גאנצע וועלט טראגט דיך אויפ'ן קאפ! יענע וואך איז זיך מיישב דיין קרובה קרייַנדעל, די כפרה זאל זי דיר זיין פאר מיר, און בעגענענט זיך מיט דער מאמע מיינער אין מארק ביי די פיש און הויבט־אן מיך צו בעווייַנען און צו בעקלאגען, א מכה איהר א גרויסע! פאר וואס, זאגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאז דאס האבען? מאהל דיר, זי האט זיך פון דער מאמע ניט גענארט. די מאמע האט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריגענט, ניט געזידעלט, נאר גלאט אזוי דערלאנגט מיט וועדטער, ווי זי קאן: „דארטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאר זיך דער דריטער ניט מישען, און איידער א נייער שארבען, איז גלייכער איין אלטער טאפ... גוטע פרייַנד זענען ווי קראפיווע, וואכסען אהן רעגען... פאר וואס קוקסט דו בעסער ניט אויף א נעהענטערען?... איט־ליכער דערהערט, ווי יענער האט געגעסען קנאבעל... איין אכט האט א לאנגע צונג און קאן קיין שופר ניט בלאזען"... וכדומה אזעלכע ווערטלעך האט איהר די מאמע דערצעהלט אזוי לאנג, ביז קרייַנדעל איז אוועק, עס האט איהר אפגענומען דאס לשון.

XV.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעוועט.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז פונ'ם וואלד האט זיך אויסגעלאזט א סטעפ; ס'איז ל א ד ו ב י ם ו ל א י ע ר, ניט קיין וואלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, א נעכטיגער טאג! אומזיסט געדולט א קאפ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט געבראכען פיס, נעריסען שטיוועל. איך האב ארויסגעזוכן, זוגתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאר מיר, און מיט אזעלכע ליגנערס האנדלען איז ניט פאר מיין קאפ. זיי קאנען דיר אויסטראכטען אויפ'ן הימעל א יריד, און מע קאן דורך זיי אין דער שאל תחתיה אריין! וואס זשע האב איך געטהאן? האב איך מיך בעציטענס א נעם געטהאן צו איין אנדער נעשעפט, צו זאוואדלעך (דאס הייסט, פאבריקען, וואס מע מאכט צוקער). דאס איז היינט דאס בעסטע פון אלע געשעפטען; אידען קויפען זאוואדען, און די מעקלערס פערדיענען גלד, זענען מאסף ממון! פארהאן דא א מעקלער פון שדה־לבן, ער האט זיך אריינגעחאפט צו די ר א ד א מ י ש ל ע ר און מאכט זיי אלע וואך א צוויי־דריי זאוואדלעך, חאפט א צעהן־פופצעהן טויזענד און פאהרט אוועק אויף שבת אהיים! וואס דארפסט דו מעהר — משרתים, פאקטוירים זענען היינט געוואדען מאכערס פון זאוואד־

דען, טראָגען גילדענע זייגערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאָגען־קאָטאָר", שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אריין, גע־וואָרען מורא'דיגע סטיקראָטען! הכלל, איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאָוואָדען! אַלע מעק־לערס מאָכען זאָוואָדען, און איך אויך בתוכם. וועסט דו דאָך מסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אזא פונדא־מענטאַלנע געשעפטס, וואָס איך וויים גאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? וועסט דו האָרכען, ווי אזוי גאָט פיהרט מיט א מענשען: שוין פון א צייט, אז איך האָב אויפגעהערט געהן צו סעמעדעני'ן (ניט, אזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס'איז גאָר א זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך א רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו געהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריגט, נאָר פשוט, ווייל ס'איז מיר נכאים געוואָרען די קאַווע מיט די בולקע־לעך, און אגב האָב איך טאקי ניט ביי זיך קיין קליין־געלה, האָב איך מיך אָנגעהויבען ארומדרעהען גלייך מיט אַלע אידען אויף דער גאָס. אזוי לאַנג און אזוי בריים, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט אייניעם א מעקלער פון זאָוואָדען, ווייזט אויס, א גאַנץ עהרליכער און האָט גרויס קענטשאפט. ער קומט אריין, זאָגט ער, צו אַלע נרעכטע, אפילו צו די בראָצקים. „פון וואַנען, מאָכט ער צו מיר, איז א איד?" — פון כתריליעווקע, זאָג איך. אַליין בין איך, היימט דאָס, א יאָמפּעלער, זאָג איך, א נכתב בין איך אין מאָזעפּעווקע, איין איירעם בין איך פון כתריליעווקע, און האָנדלען האָנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אויליכעם, מאָכט ער צו מיר, אָט דאָס כתריליעווקע, א דאָרף, צי א שטעדטעל?" — וואָס איז שייך, זאָג איך, א שטעדטעל? א גאַנצע שטאָדט! „מענען דאָרטען איידען וואָהנען?" — נאָך א מין מענען! „נו, און א טייך, מאָכט ער, איז ביי אייך פּאַרהאַן?" — נאָך א מין טייך, זאָג איך, שטינקייליא היימט דער טייך. „נו און פון א באָהן, מאָכט ער, איז עפּים ווייט?" — סך־הכל, זאָג איך, א ווערסט עטליכע און זיעבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אַקענען וואָס פרעגט איהר דאָס? „ניט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבן; איך קאָן אייך אָנזאָגן א בשורה, רב מנחם־מענדעל, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין ניכען ביירע פערדיענען נעלה, און א סך, א פולע היטעל! ס'איז מיר נאָר־וואָס, זאָגט ער, אריינ־געפאַלען א מחשבה, וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאָהר, היינו: כפי אזוי ווי קונים אויף זאוואָדען איז היינט פאַרהאַנדל לרוב, און קיין זאוואָדען איז ניטא; וויפיעל ס'איז געווען זאוואָדען האָבען די ראַאַמישלער אויסנעקויפט, און מעהר וויל מען נישט פערקוי־פען; לכן האָט זיך דער עולם א נעם געטהאָן צו בויען פרישע צאפעלדינע זאוואָדען, און כהכת אין די דערפער טאָרען דאָך קיין אידען ניט אריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאוואָדען נאָר אין די קליינע שטעדטלער, דאָרטען, וואו אידען מענען וואָהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אז אייער כתרילעווקע איז בעשאַפען נע־וואָרען משׁת ימי בראשית, אז ס'זאָל דאָרט זיין א זאוואָדעל? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, האָב איך גראָדע א קונה אויף צו בויען א זאוואָדעל אויף א האלבען מיליאָן קערבלער, נאָר קיין אָרט איז ניטא: מע האָט פערהאַפט אלע ערטער! ווייכט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קריגט מען דאָרט בורעקעס און א פלאַץ אויף צו בויען א זאוואָדעל?" — אָך, מאך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב דאָרטען, זאָג איך, א וויב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, מיט שווער און שוויעגער, מיט א גאַנצער משפחה. איך קאָן באלד אויסקשרייבען אהינצו א בריוועל, און איהר מעגט, זאָג איך, זיין זיכער, אז מע וועט מיר תיכף ומיד אָפענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זונתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאקי, זאלסט זיך זעהן מיט עוריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פריצים, לאו ער אויסטאָפען ביי זיי, צי קאָן מען האָבען א פלאַץ, און וויפיעל קאָן מען האָבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאקי באלד מיר אָפענטפערען דורך א בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קאָן דא, פערשטעהסט דו מיך, חאפען א גראָבס, טאקי א צעהן־פופצעהן

טויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב מיך צעפרענט ביי מיין איצטינען שותף, וואָר איז דער קונה, און בין נעוואָהר נעווארען, אז דער קונה איז טאקי איינער פון די ראַדאָמישלער, זעהר א הייסער קונה, מחמת די ראַדאָמישלער זענען אַלע זעהר הייסע קונים, ברענען צו זאַוואָדלעך, עם מעג זיין א ווינד־מיהל, אבי ס'איז מיט א קוימען און סע פייפט! לכן האָף איך צו נאָט, אז דאָס נעשעפט איז, אם ירצה השם, נעווים א נעשעפט, און מיר וועלען מיט נאָט'ס הילף נעווים פערריענען נעלד, חאטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט א נאַנצער מנין. נאָר לאָז נאָט נעבען, דאָס נעשעפט זאָל נאָר זיין א נעשעפט — דו ווייסט דאָך, אז איך בין ניט קיין אץ להעשיר!

ה נ "ל.

XVI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר פאז מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיין מגילה געלייענט און געלייענט און האב ניט פערשטאנען איין ווארט, וואס דו ווילסט! דו פרעגסט זיך נאך, צי ס'איז דא פלאץ? שרייב איך דיר, אז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פארהאן גענוג, עס וועט קלעקען פאר האלב יעהופעץ! און וואס פרעגסט דו זיך אלץ נאך אויף בורעקעס? פאר וואס פרעגסט דו זיך שוין ניט אן אין איין־וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פאסטערנאק? און דער טייך? אזא מזל אויף דיינע שותפים, וואס פאר א וואסער ביי אונז איז! קומט ערב פסח, טרינקט מען יאשטשערקעס, און זומער וועלט דער טייך גרין ווי גראז; איך וואלט וועלען, אז דיינע יעהופעצער פיינע בריות, וואס האבען צו טהון מיט די מאגענס, זאלען פערזוכען אונזער וואסער ארום תמוז... ניין, מענדעל, לאזען זיי דיר קרענקען דארטען אין יעהופעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אזוי, אהן זייערע זאוואדלעך, ווי זאגט די מאמע מיינע: „ראש־חודש אלול געהט אוועק, און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאג דיר ארויס פון קאפ די דאזיגע אלע נארישקייטען, דו וועסט אזוי מאכען זאוואדלעך, פונקט אזוי ווי דו האסט נעמאכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אז איידער דו

וועסט זיך ארומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים בענעמען פון קאָפּ ביז פיס, וואָרום דו ביזט נעווען א שלימ־מזל און וועסט בלייבען א שלימ־מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל .

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר א נייעס, וואָס מע דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אז דאָרט, אין יעהופּעץ, פערשרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? וועט עס פערשרייבט זיך פערציג קאָפּיקעס, דער פּאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר א מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אָננעהויבען דערפון צו שמועסען; יונגע לייט קלויבען זיך צענויף אַלע נאכט ביי יוסיל משה־יאָסי'ס און מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט די מאמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!"...

XVII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעוועט.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל *שתחי'* עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאוואָדען איז שטאַרק אָפּגעקיהלט געוואָרען. עס איז נעקומען אויף זיי א קריזיס, כמש עס וואַלגערען זיך זאוואָדלעך אין נאַס, נישטאָ קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האָט זיך אָנגענעסען מיט זאוואָדען, אביסעל אריבערגעהאַפּט די מאַס, געלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האָט אָנגעמאַכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז נישטאָ וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאָטש נעם וואַרף איהם ארוים! ס'איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאוואָדטשיקעס שטאַרבען נאָך א גראָשען, די קאָפּיטאַליסטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס נעהען ארום בטל, אָהן א שטאָך ארבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אוודאי, אז ס'איז עק וועלט? זאָלסט זיך נאָר נישט זארגען, זוגתי היקרה, נאָט איז נאָט און יעהופּעץ איז א שטאָדט. אזעלכע מענשלעך, ווי איך, וועלען חלילה נישט פער־פאַלען; אַרבה, איך האָב ערשט א האָפענונג, אז היינט, אם ירצה השם, בעדאַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אזא געשעפט, וואָס איך בעדאַרף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

ביז א מאה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן א צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט נאָר ניט קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז א סברא, אז נאָלד אליין זאָל דאָרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופער, וואו איז בליי, וואו איז קוועק־זילבער? פון ערדקויהלען און פון שטיינער רעד איך שוין ניט! היינט געפינען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרות זהב, און ווילען ווי מען דערפאָר סך־הכל דריטהאלבען מיליאָן, עס איז א מציאה פון א גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס'איז אביסל צו וויטליך, היינו, סע שטעקט אוש אין סימביר, און פאָהרען בעראָרף מען אהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אהין נעהט נישט קיין באהן. וועמען לעגט מען פיר אזא גרויס געשעפט? נעווויינטליך, בראָצקי'ן! איז אָבער די צרה, וויי אזוי דערישלאָגט מען זיך צו בראָצקי'ן אין דער קאנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער טהיר א שווייצאר מיט קנעפ און קוקט אויף דער קאפאָטע; ווי באלד איין אלטע קאפאָטע, אזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אז נאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאר, שטעהט מען אָפ א שעה זעכס אויף די טרעפ און מע וואָרט, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי'ן דורכנעהן, און אז מע דערלעבט איהם שוין יא צו זעהן געהן, פליהט ער פארביי פיל אויס'ן בויגען, און אייידער מע קוקט זיך אָרום, זיצט ער שוין אין דער קארעטע — און א גוטען טאָג מיט דער קאפאָטע! קאָן מען ניט זיין אזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך א מאל. אויף מאָרגען איז וויעדער די אייגענע געשיכטע; א קליינקייט, א מענש האָט אזוי פיל געשעפטען? מע קאָן ניט אזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי'ן! נאָר צו גאָט א האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא א מאל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געזונט

בען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער און אלעמען בע־זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף „ארץ־ישראל", קאהרסט דו אַוודאי מיינען „ציניזם"? דאָס איז זעהר א הויכער ענין, חאָטש אין יעהופּעץ אויף דער בערזע האָלט מען עפּים נישט דערפון. איך בין געווען א פּאָר מאָל ביי די היגע „ציניסטען" אויף די „זאָסערדאָניעס" און האָב געוואָלט וויסען, וואָס דאָס איז, האָט מען אָבער אַלץ נערעדט אויף רוסיש, און דוקא א סך נערעדט. דאָכט זיך, וואָס וואָלט זיי געאָהרט, זיי זאָלען זיך דורכרעדען מיט אידען אויף אידיש?... איך האָב אפילו א פּאָר מאָל א רעד געטהאָן מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האָבען זיי מיך אויסגעלאַכט: „וויים איך וואָס? ציניזם! דאָקטאָר הערצעל! אויך מיר א נעשעפט!"...

הג"ל.

XVIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאז מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין ניטעל איז גע־בליבען איין אלמנה מיט זיבען קינדער יתומים, איינס קלענער פונ'ם אנדערען! געשטאָרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון א צאָהן, דאָס הייסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געווען נישט קיין געזונדער; ער פלעגט, נישט פאר מיר נעדאכט, גאנץ אפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטווע־גען האָבען מיר געמיינט, אז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף געהט ער און נעמט זיך ארוים א צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לעגט זיך אנידער און שטארבט אוועק. ווי זאָגט די מאמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער ווייסט נישט, וועמענס מאָרגען עס איז"... און דערווייל נעבאָך ניטעל לעגט איין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען נאָר נישט צו פערשרייבען! אוודאי וועז חלילה פערקעהרט, כיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטארבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אלמן, וואָלט ער נעווים אזוי פיעל טרערען נישט פערגאָסען און וואָלט מסתמא באלד נאָך שלשים נעבראכט צו פיהרען פון בארדיטשעוו א שטיפ־מאמע פאר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס טאקי אקעגען אלע מאנס־בילען, די כפרה מעגט איהר זיין פאר אייערע וויבער. וואָרום נואו

איז דאָס געהערט געווארען, אז א טאטע פון קינדער זאָל זיך אריינ־נעמען א משוגעת אין קאָפ אריין — מיליאָנען! א גליק האָט איהם געטראָפען: ער שטעהט ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר! איך האָב מורא, אז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט געהן. איין עבירה די שטיוועל, כלעבען! אָט באָלד טאָקי האָפט בראָצקי ארויס די מיליאָנען און פליהט אוועק קיין סימביר — וואָס איז? מנחם־מענדעל אליין האָט געהערט, אז דאָרטען ערגיץ אין אלדי שווארצע יאָהר וואלגערט זיך גאָלד מיט קוועק־זילבער! ווי זאָגט די מאמע מיינע: „א טויבער האָט געהערט, ווי א שטומער האָט דערצעהלט, אז א בלינדער האָט געזעהן, ווי א קרומער איז געלאָפען"... נאָר איך וויים פריהער, אז אינ'ם אנדערען בריעף וועסט דו מיר נע־ווים שרייבען, אז פונ'ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. עס וועט זיך אָבער געפינען א שלאָק מיט א נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אז א קוה איז געפלויגען איבער'ן דאָך און געלעגט איין איי, וועסט דו צעלאָזען די פאָלעס און וועסט וויעדער לויפען, ווי א משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן קאָפ, אז דו האָסט אין דער היים א ווייב ביז הונדערט און צוואַנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר ארוים, ווי אויף משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט נלוסטען ארומשלעפען זיך איבער פרעמדע הייזער און ארומטראָגען זיך מיט אזעלכע נארישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער גאָל הערענדיג! נאָך האָט דיך ניט אָנגע־לערנט יעהופעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פייער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

א שענע מעשה, נאָר א קורצע: מאיר משולם'ס נערענקסט דו? האָט ער א טאכטער שפרינצעל, געוונדע א נעוונדע מויד איין איי־זערנע, שוין אפילו אביסעל איין איבערגעוואכסענע, נאָר זעהר א נעראָטענע! האָט זיך צו איהר פערנאדעט א מוכר־ספרים'ניק, וואָס

טראָגט אָרום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען אויף פּראָקאַט. האָט זיך נעבאָך שפּרינצעל צוגעחאַפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען, ווי צו עפּיס רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, א שטיקלעך הונדערט, און זי איז נע־ווארן, ניט פּאַר מיר געדאַכט, עפּיס אַזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט א משונה־מאָדנע לשון, אלץ אויפלכע ווערטער, ווען מע קאָן ניט פערשטעהן; זי זאָגט, אז מע רופט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „בערטע", און זי קוקט אָרויס אלע מינוט, אלע רגע, אז אָט־אָט קומט עפּעס אייגער, ווען מע רופט איהם „לאָרד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי אָרויס דורך א פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אלרי שווארצע יאָהר אוש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען איין אויסחאַפּעניש אויף די פּוסטע קעפּ, ווען טראַכטען אויס אויפלכע ווילדע זאַכען, ווען נישט גע־שטויגען, נישט געפלויגען?...

XIX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האָבען א נרויסען נאָט. הער א מעשה: אז איך האָב אָנגעהויבען ווערען איין אַריינגעהער צו די בראָצקיס, בין איך געוואָרען א גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עם האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושאַרען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעם און וועל־דער און באָהנען און פּאַראָכאָדען און פּאַבריקעס אויף מיליאָנען, און אַלץ פון בראָצקי'ס וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זע־נען פאַרהאַן א פּאָר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראָגט א טע־דעוואַרענדע מיט א העננקאַלנער, און דער אַנדערער היסט מיט א משונה מאַדנע נאָמען, וואָס איך שעם זיך דיר איהם אַרויסשרי־בען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיך נעפאַקט איינמאָל בשעת איך בין נעגאַנגען פון בראָצקי'ן, און טענדעוואַרענדע האָט זיך אָנ־נערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אויס, רב מנחם מענדעל, וואָס מיר ווילען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר האָבען נעהאַרכט, אז איהר דרעהט זיך דאָרט אַרום די בראָצקיס, מהכתיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, וואָס האָבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאָג איך, וואָס זשע ווילט איהר? „וואָס, זאָגט ער, זאָלען

מיר וועלען? מיר ווילען דאָס, וואָס יעדער מענטש וויל, מיר ווי־לען פערדיענען, מיר זענען אויך מענטערס, מיר האָבען אויך גע־שעפטען, א קשיא אויף א מעשה, אַביסעל אין אייער זכות, אַביסעל אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּיס מאַכען, וועלען מיר מא־כען אינאיינעם, עס וועט זיין „יחלוקו", ווינציגער פערדיענט, אבי פערדיענען, ווי זאָגט מען: פון א קריוודע קאָכט מען וועטשע־רע..." — על כל פּנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים? זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, נעשעפטען זעהר א סך מיט גאָט'ס הילף. מיר האָבען קויפלען אין פּאָלטאַווער גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאַניעווער אר־יעזר, מיר האָבען א מיהל אין אָפּגעברענטע אין פּערעיאַסלאַוו, מיר האָבען מאשינעס אויפלכע גאָר נייע, א פּינסקער איד האָט זיי אויס־געטראַכט, היינט האָבען מיר א פּריץ, וואָס ווי אויסבייטען א וואָלד אויף א „גוראַלנע", און א אידען האָבען מיר, וואָס ווי קוי־פען א גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעם! וועל־דער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעם, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעם, וועלען מיר אייך געבען קונים". — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעם און וועלדער האָנ־דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעם שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט, אז איך זאָל קיין אימעניעם מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אַריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעווערענדע, אַלע נעשעפטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט א אימעניע אויף קאַווקאַז, א אימעניע מיט נאָפּט, דאָס הייסט, אזא מין ערה, וואָס עס שפּריצט פון דאָרט נאָפּט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט גאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס'איז גאָר א סברה, אז די ערד קאָן דאָרט ארויסווארפען א מיליאָן פוד נאָפּט אין איין טאָג!"... — אויב אזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז א נעשעפט! אָט דאָס גיט אהער! און מיר זענען אַוועק אַלע דריי אין דער „אידישער מאַלאָטשנע" (איך

געה שוין מעהר ניט צו סעמעדעני'ן, ווייל דאָרט טרייבט מען ארויס, נעה איך שוין אין דער „אידישער מאָלאָטשנע", פּאָרט הייסליכער, צוויישען אידען, מע קאָן זיצען און רעדען און טהון וואָס מע ווילּ), און דאָרט האָבען מיר אַרומנערעדט דאָס נעשעפט און נעשלאָסען שותפות, און אז ס'איז נעקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה געווען דעם סוד, אז ביי דעם נעשעפט ארבייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט גראָבע ליפּען, דער אַנדערער א נעלעך, ער האַנדעלט מיט זייגערלעך, א מורא'דיגער בעל־מגזם, גאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט א רויטער נאז מיט ווייס־פּערלעך, אויך א ווילדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אַלמן. אז איך האָב דערהערט אזוי פיעל שותפים, איז דאָס מיר אפילו ניט אזוי נעפעלען. טענדערוועגדע האָט אָבער איבער מיר אזוי לאַנג נערעדט און דערצעהלט משלים, אז איך האָב נעמוזט מוסכם וועדען, מיר זאָלען זיך אלע צעשרייבען אויף פאפיער. נעווייגטליך, צוויישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט נערדונגען, אז איהם קומט א גרעסערער חלק. גאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אַנדערען צד זיין אזוי פאַרטיג, ווי איך בין פאַרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין גאָרניט שלעכט, וואָרום ביי אָט אזא מין נעשעפט ווי אזוי פערדיענט מען ניט חאָטש א מיליאָן קאָרבען? עס איז ביי מיר נעבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאָמער ווערד דאָס נעשעפט, דינג איך מיר באלד א קאָנטאָרל אויף ניקאָלאיעווסקי און איך ווער מיט גאָט'ס הילף א גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען, עס זאָל זיין מיט עזונד און מיט הצלחה. לאז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י . איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרייבען עפּיס זעהר א נויטיגס, האָב איך פערגעסען וואָס. לאָז איך שוין, אם ירצה השם, אויפ'ן צווייטען מאָל.

ה נ " ל .

XX.

שיינה־ש׳ינדעל פון כתרי־לעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדעל נ״י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, וואָרום איך האָב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס׳איז ווי איין ארבעם אין דער וואָנד. ווי זאָגט די מאמע: „שפיעל דעם חתן ווייגענדינס, ער האָט זיך זיינס אין זינען״... ביזט טאקי אוודאי א גרויסער חשוב אין יעהופעץ, וואָרום דו שטעהסט דאָך ביי בראָצקי׳ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאָנען, נאָר נאָך אלעמען זאלסט דו ניט זיין ביי זיך אזוי גדול׳דיג. די מילאָנען זענען נאָך לעת־עתה ביי בראָצקי׳ן, ניט ביי דיר, און עס קאָן זיך אויסלאָזען, אז די ערד, וואָס שפריצט מיט שמן־זית, זאָל גאָר שפריצען מיט „מים־אחרונים־וואסער״, און אז עס וועט קומען צו עפים, וועט זיך אויס־לאָזען מיט פעטש, און וועמען וועט מען פאטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אז דו זאָלסט זיך בעציטענס ארויסחאפען פון דיזדטען און קומען אהיים. זאָלסט פערגעסען, וואָס ס׳איז געווען ביז אהער, טאָמער האָב איך דיך אמאָל אנגעריהרט מיט א וואָרט. זוי זאָגט די מאמע: „בעסער א פאטש פון א פריינד, איידער א קוש פון א פיינד״... און קלאָפּ א טעלעגראָם און קום צו פאהרען

וואָס גיכער, אוֹן לאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס אוֹן אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען אַ נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פּערלאָפען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר־מאָטעל משה־מאיר'ס. האָט ער אַ טעכטערעל ראָצעל, איז דאָס אַ ראָצעל פון גאָט, אַ נאָנצע געיורענע, אַ געביל־בעטע כאָמזעל, שיט מיט פראָנצויזיש, קלאָפּט אויפֿ'ן טאָפּטשאָן, געהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם. אַ קליניגקייט, זי קומט אַרויס אוש פון קצבים! ווי זאָגט די כאָכע: „זכות אָבות איז קיין קאָטאָווע"... הכלל, מע רעדט איהר שדוכים פון דער וועלט, אוֹן זי פּערעבענדיוועט נאָך; וואָס מע וויזט איהר, געפעלט איהר ניט. זי ווי! אַ חתן דוקא מיט אַלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס טע־לערעל פונ'ם היכעל! שדכנים האָבען געאַרבייט אויף אַלע כלים אוֹן מע האָט איהר אַראָפּגעבראָכט אַ חתן, איין אַנטיק, זאָגט מען, אַ קאַרעפּירער אתרוג, אוֹן דוקא פון אַ קליין שטעדטעל, פון אוו־ריטש! צענויפּגעפּאָהרען זיך, האָט מען, געוויינטליך, אַריינגעלאָזט חתן־כלה אין אַ בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אייך מכח דרייפוס'ען?" כאָכט ער צו איהר: „מכח וואָסער דרייפוס'ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאָכט ער: „ניין. מיט וואָס האָנדעלט ער?"... איז זי באָלד אַרויסגע־לאָפען פונ'ם חדר אוֹן איז געפאָלען חלשות, אוֹן דער חתן האָט נעבאָך בחרפּה געמוזט אַוועקפּאָהרען צוריק קיין אַוויטש — אַ מכה איהם, אַ מכה איהר, אַ מכה זיי ביידען! איך בעט דיך, מאָך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען כענשען: וואָר איז אָט דער דרייפוס, וואָס עס קאָכט מיט איהם אַזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פון'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראצקי'ן האב איך מיך צע־נאנגען. דאם הייסט, מיר האבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאר איך האב אויפגעהערט געהן אהין — וואם איז מיר בראצקי, אז איך שפאר שוין גאר אן צו רויטשילד'ען קיין פאריזש? ! וועכט דו דאך מסתמא פרעגען, ווי קום איך, מנחם־מענדעל, צו רויטשילד'ען אזש קיין פאריזש? איז דער תירוץ טאקי: וויעדער קאווקאז און וויע־דער נאפט! אלע נאפטען, וואם אויף קאווקאז, זענען זייער, און אלייז זיצט ער אין פאריזש. בלייבט דאך די קשיא, ווי קומט די קאץ איבער'ן וואסער? פאלט מיר איין אזא מין געדאנק: פאר־האן ביי אונז אויף דער בערוז א פויגעל, וואם ער הייסט טודרוס. אט דער טודרוס איז געווען אמאל גאר א גרויסער שפּענאלאנט, א הייסער, א פייערינגער שפּענאלאנט. אז דער עולם האט זיך אפּ־געשאקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אלע גרויסע שפּענע־לאנטען (און איך אויך בתוכם) געווארען מפקלערס, און טודרוס האט זיך אוועקגענאזט קיין פאריזש און דרעהט דארטען די גרעס־טע געשעפטען אויף מיליאנען! אויף מיין גליק בעדארף אצינד טודרוס זיין היע אין יעהופעץ. האב איך מיך נישט געפוילט און

בין אַוועקגעלאָפען צו איהם אהיים און האָב איהם גאַנץ פיין איבער־
געגעבען, אז איך האָב אָננעשמעקט אַיין ערטעל אויף קאַווקאַז, וואָס
שפּריצט מיט נאַפּט, און וועדליג מע הייסט זיך געבען דערפאַר א
סך געלד, ווייזט אויס, אז דאָס געשעפט פּאַסט נאָר קיין פּאַריזש.
רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב א קונה!" פרעג איך:
וואַר איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד"! — איהר קענט
זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ן? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט
רוטשילד'ן? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, ביידע פערמאָגען, וויפיעל
געשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפיעל געלד איך
האָב ביי איהם פערדיענט!" — האָט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איך,
אפשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אַוועקשרייבען צו
רויטשילד'ן קיין פּאַריזש? „אַוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין
קונץ ניט! אך בין טאַקי מיט איהם ווי אַנדערע צוויי, נאָר איינס
צום אַנדערען גענהער זיך נישט אָן; מע בעאַרף האָבען איין אָפּיס
מיט א פּלאַן, אַנדערש קאָן מען ניט". בקיצור, איך בין אַוועק צו
מיינע שותפים און האָב איהם געבראַכט פון זיי איין אָפּיס מיט
אַלע זיעבעצהן זאַכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אַזוי
מנחם־מענדעל שטעלט צענויף מיט גאַט'ס הילף א געשעפט? השם
יתברך זאָל נאָר העלפען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויט־
שילד'ן, פערשטעהסט דו שוין, וואָס פאַר א פּנים עס וועלען דע־
מאָלט האָבען ביי מיר אַלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז
נאָר שלעכט דערווייַלע, וואָס סע פעהלט דאָס מזומנ'ע דרייערעל.
זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אַזוי די וועלט איז
געענגט אין געלד. ממש מע געהט אויס, מע שטאַרבט נאָך א קער־
בעל! מע קוקט אַרוים אַלע טאָג אויף גרויסע אָנזעצען. נאָר זאַרג
נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אַלץ ביז א צייט; פאַר אונזער עגמת־
נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרויס נחת. לאָז נאָר אָנ־
קומען די גוטע בשורה פון פּאַריזש, וועל איך מיך שוין אַריינחאַ־
פּען אין קלייט אַריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה
השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אַלע, זאָלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטלעכען בעזונד־דער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף דריי־פוסען, איז דאָס זעהר א שענע מעשה. אזוי איז געווען די נע־שיכטע: אין פאַריזש איז געווען דרייפוס א קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס׳איז געווען א קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עס־טערהאזי איז געווען א מאיאָר (א מאיאָר איז עלטער פון א קאַפּי־טאַן, און אפשר, פערקעהרט, א קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער נע־וען, דאָס הייסט דרייפוס, א איד, און עכטערהאזי דער מאיאָר איז א כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די באַרדערא. דאָס הייסט, דער מאיאָר עסטערהאזי האָט אָנגעשריבען די באַרדערא, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע באַד אויף איהם, אויף דרייפוס׳ען. איז נע־גאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם גע׳משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף איין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפּאַרט. איז געגאַנגען זאָלא און האָט געמאַכט א גוואלה, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אז סטייטש, ער וויסט פאַר קלאָר, אז ס׳איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באַר־דערא; וואָס האָט איהר צו איהם, ס׳איז גאָר דעם מאיאָר׳ס אר־בייט, עסטערהאזי׳ס! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם גע׳־משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, מאקי זאָלא, און איז גאָר אַנטלאָפען. איז געגאַנגען נאָך איינער, פיקער, א פאַלקאָוניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און לייארעמען. איז אַרויסגעשפּרונגען מערסי, דוקא א געניראַל, און נאָך איינער ראָשש, אויך א געניראַל, און נאָך א סך גענעראַלען, און האָבען

נעזאָגט פאַלשע עדות אויף דרייפוס'ען. איז געווארען א געפילדער צווישען די פראַנצויזלעך, מע זאָל איהם ארעסטירענגען, טאקי דרייפוס'ען. האָט מען איהם געבראַכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפט. איז געקומען צו פאַהרען איין אדוואָקאַט פון פאריזש. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען. האָט ער געמאַכט פון אַלע געשראַלען א פלעדערווויש. און דרייפוס'ען האָט מען פון דעסטוועגען וויעדער א מאָל פער'משפט. נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד ארויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יא שולדיג, און פאַרט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאַקניסעל!... היינט פערשטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס'ען?

ה נ"ל.

XXII

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס נעהט דיר אָפּ נאָר איין זאך — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאַסען! האָסט דו נעהערט אביסעל א גדולה: ער שפּריצט מיט גאז, פליהט קיין פּאריזש, וואַרפט מיט מיליאָנען! ער גלייכט זיך צו די יעהופּעצער נגידים. זיי האָבען קיין נעלד ניט, און ער האָט קיין נעלד ניט. ווי זאָגט די מאמע: „בין איך מיר אויך א בהמה און פּגר אין דער טשערעדע"... נעדענק מיין ווארט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אָדער אין קייטען, אָדער אין א ליילעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאלסט נעדענקען, אז דו האָכט א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו ווילסט מיר אָננעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאָז זיי גאָט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואָס פערדיענען מילי־מיליאסען און פּגר'ען פאר א גראשען, הלואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אַזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט א איד זיין א קאפיטאַן, און וואָס פאר א מין ב א נ ד ע ר א, וואָס אייגער לעגט ארויף אויף דעם אנדערען? צו וואָס האָט דער ז א ל ע בעדאַרפט אַנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאר וואָס עפים פון הינטען, נישט פון פאָרנט?... ווי זאָגט די מאמע: „ציעגען זאָלען אַזוי וויסען פון פרעמדע גערטנער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם"...

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס קאווקאז האט נעמענט אריין אין דער ערד אריין איידער איך האב דאס דערקענט! איך טאר מיך נאר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוטע מעשה: נעכטען קום איך ארויס אויף דער בער־זע, געהט מיר אקעגען ט ו ד ר ו ס און מאכט צו מיר: „הערט נאר, רב איד, וואו איז ערגיץ אייער קאווקאז?" — קאווקאז, זאג איך, איז אויף קאווקאז, וואס איז דען? „איך האב, מאכט ער, נאכגע־דאכט אויף דער לאנדקארט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאזט זיך אוים, אז די שטאדט, וואס איהר האט דארטען אנגעהרו־פען, איז א נעכטיגער טאג". — וואס הייסט, זאג איך, א נעכטיגער טאג? „אט דאס הייסט, זאגט ער, ס'איז נאר אזא שטאדט נישטא אויף דער וועלט. עפים א נאמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאס א איד, זאגט ער, און לענט פאר א געשעפט, וואס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאך וועמען? רויטשילד'ען! איהר וויסט, זאגט ער, ווער רויטשילד איז?!" — פאר וואס, זאג איך, זאל איך ניט וויסען? איך ווייס זיהר גוט, זאג איך, ו ו ע ר ר ו י ט־ש י ל ד א י ז, נאר וואס בין איך, זאג איך, שולדיג? מע האט

מיר זעגאָגט, האָב איך אייך זעגאָגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפען זוכען די טענדענציעס ענדע און האָב איהם געפונען אין דער „אידישער מאַלאָטשנע", דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם געזומען אויפ'ן צימבאל: — זאָגט מיר נאָר, טענדענציעס ענדע סערדצע, וואו געפינט זיך ערגיץ דאָס געשעפט אונזערס? „ס'א משל, מאַכט ער, דאָס געשעפט איז דאָך ביי אייך, איהר האָט דאָך דעם קונה!" — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אזוי פאָהרט מען אהינצוצו, דורך וואָס פאר א שטאָדט? „דאָס, מאַכט ער, וויים איך נאָר נישט, דאָס בעדאַרף וויסען דער שותף מיינער". זענען מיר געגאַנגען בוידע זוכען דעם שותף. זאָגט אָבער דער שותף, אז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער רוטער נאָז. און די רוטע נאָז זאָגט, אז ער וויסט ניט פון קיין פוטר און פון קיין חלום; ער האָט געהאַרכט, זאָגט ער, פון יענעם מעקלער, וואָס מיט די גראָבע ליפען, אז די טענדענציעס האָט א געשעפט אויף קאָוקאָז, נאָר וואו קאָוקאָז און וואָס קאָוקאָז — וויסט ער ניט, ער זאָל אזוי ניט וויסען פון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך געוואָלט דערגרונטעווען, פון וואָנען שטאַמט דאָס געשעפט און ווער האָט דאָס אויפגענעבען, האָט איינער אַנגעוויזען אויפ'ן אַנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אזוי לאַנג אזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען מסתמא, אז דער גאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אזא גליק, משטיינס געזאָגט, אז אומעדום בין איך דאָס כפרה-היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנגען? אז ס'איז נישטא קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בעגראָבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאַכט זיך, אַלסדינג גוט און שען און פיין, אָט-אָט חאַפּ איך דאָס גליק, אָט-אָט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רערעל א דרעה-איבער, און עס לאָזט זיך אויס א נעכטיגער

טאָג! ניט בעשערט, אַפּנים, אז איך זאָל אויפקומען פון מעקלע־
ריי, חאַפּען א גראָבּס און אַנטלויפען! ניט בעשערט, אז מנחם־
מענדעל זאָל אויפקומען, ווי אַנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אַלע
טראַסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאַכט גע־
שפּעטען און פערדיענט געלט, און איך דרעה מיך אַרום, ווי א פּרעמ־
דער. איך זעה פּאָר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט
חאַפּען... איך בין שטענדיג עפּים ווי אין דרויסען... אַפּנים, איך
האָב מיך נאָך ניט אַרויפּגעשלאָגען אויפֿ'ן ריכטיגען וועג? קיין
מענש וויסט ניט, וואו זיין מזל גיפּינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג
זוכען, און אז מע זוכט, גיפּינט מען... און מחמת איך בין זעהר
דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדע־
רען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לאָז
גריסען שוועד און שוויעגער און שרייב מיר, וואָס מאַכט דו עפּים
אין געזונד, און קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און
שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּים ביי אייך אין כתריעלעווקע?

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. צרות רבים חצי נחמה. אז מע זעהט זיך אָן יענעמס צרות, וועדר אַביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אָט נעם, למשל, דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. נע־
וען אמאָל א פּאָדראַטשיק, זאָגט ער, א גביר, א בעל־הבית פון היי־
זער און קלייטען אייגענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאָזנא",
ער האָפּט אויפמאָנען א סך געלד, נאָר א סך געלד. נאָר מחמת ער
האָט נישט א גראָשען ביי דער נשמה, האַלט ער זיך אויף לעת־עתה
ביי מיר. אם ירצה השם, אז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט
ער מיך, זאָגט ער, ניט פערגעסען... און נאָך איינער שטעהט מיט
מיר צוזאמען, נאָך א גרעסערער אַרעמאַן פון יענעם: ער איז א
שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאַכט א בוך! דערוויל,
ביז זיין בוך וועט פּאַרטיג ווערען, האַלט ער זיך אויף מיט אונז

אינאיינעם, און פֿאַר רחמנות ניט איהם די בעל־הבית'טע אמאָל א גלעזעל טיי. און נאָך איינער האָלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, א מין עני ואביון, דער שרייבער איז א הונד קענען איהם! וואר און וואָס ער איז — וויים איך אַליין ניט: עפּים א שטיקעל אָגענט, א שטיקעל שדכן, א שטיקעל סַקטיאָר, זינגט ליעדלעך און טרייבט אַרויס מייז, — זעהר א פרייליך אידעל, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און גאָהט אוים מיט פּאַר א שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אָן אזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אז מע פערגעסט אָן די אייגענע!... געדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאָלען געזונד זיין און פון שוואר און שוויעגער און פון איטליכען בעזונדער.

הנ"ל.

XXIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואס האב איך דיר געזאגט, דו אפגעריסענער נאר? קושען בעדארפסט דו דאך די ווערטער מיינע, ווי זאגט די מאמע: „קוש דעם קאנטשיק, וואס שמייסט דיך!"... האסט זיך שען אויסגעהאנדעלט דארטען, וואס טויג מיר גרויס, און האסט זיך צענויפגעסקאמפאניעט מיט א פיינער חברה שלעק, פאדראטשיקעס, שלעפערס, כחברים, ליעדעלמאכערס, מיינטרייבערס — ניטא ווער ס'זאל לאכען און געגוג! אוודאי דארף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופעץ אויף איין אכסניא און טרענצלען קערבלעך! מיר געפעלט נאר, וואס דו ביזט געקומען צום שכל: אפנים, זאגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דארטען, ווערען א מיליאנשטשיק? ביזט נאך מסופק, מענדעל? איך שריי שוין פון לאנג, אז דו זאלסט זיך ארויסשלאגען פון קאפ די דאזיגע נארישע געדאנקען. לאם איך שוין אזוי זיין בעוואהרענט פון אלדאס בייז און דו פונ'ם נאר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואהרענט פון מיליאנען! פערגעס, מענדעל, אן די מיליאנען, פערגעס, אז ס'איז נאר פאראהן ערגיץ א בראצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואס העכער פון דיר, קוק וואס נידעריגער פון דיר", — אזוי, דאכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופעצער פיינע מענש־לעך, וואָס טראסקען. לאָזען זיי טראסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּיס פּלוצים דערמאָנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפרענען אויף אונזער כתרילעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּיס נעווארען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פאר מיין געזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאקי פּאָרט פּער־בענגט נאך אונז?... ווי זאָגט די מאמע: „לאָז דאָס קאלב לויפען, עס וועט זיך אויסהוננערען, וועט דאָס אליין קומען אהיים"... איך ווארט אויף א דעפּעש פון דיר. אז דו פאָהרסט. שוין צייט, שוין לאנג צייט — הלואי זאל דאָס זיין מיין לעצטער בריף...

סוף פונ׳ם דריטען בוך.

א בכבוד'ע פרנסה

מנחם־מענדעל — א שרייבער.

נעשריבען אין יאהרען 1903—1909

אַ בכבוד'ע פֿרנסה

(מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל — א ש ר י י ב ע ר).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתּהילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפֿען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פֿון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב אַוועקגעוואָרפֿען אלע געשעפטען, איין עק, אויס בערזע, אויס סעמעדעני, אויס מעק־לעריי — ס'איז גאָלע שווינדעל מיט חאָפּערייי, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאָהר ווייסט וואָס! איך האָב שוין היינט אַ נייע פּרנסה, אַ שפּאָגעל־נייע פּרנסה, אביסעל אַ שענערע און אַ לייטי־שערע פּרנסה — איך בין געוואָרען לכזל אַ שרייבער. איך שרייב! וועסט דו דאָך מסתמא פֿרענען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו נעדענקסט פון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האָלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די גאזעטען, און דערפון טאקי לעבט ער. דהיינו, ווי אזוי? ער זעצט זיך צוועק און שרייבט אַן א זאך און שיקט עס צוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, א קאָפּיקע א שורה, וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב געווען: גוואָלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאָכט זיך, איך האָב אויך געלערענט אין א חדר, און א האַנד צום שרייבען האָב איך א שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך א פּרוב טהון און געבען א שרייב־אריין אין א אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! כמה נפשך, יא — יא, ניין — ניין! — און געה און שרייב צוועק א בריף גלייך אין דער רע־דאקציע אריין, אזוי און אזוי, און איך דערצעהל זיי אויס מיין נאַנ־צע בעגריפיע. ווי אזוי איך האָב אכאָל געקנאקט אויף דער בער־זע, אין אַרעס און אין יעהופּעץ, איבערגעדיענט כל העבודה־זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאַנדאָן" און מיט „פאַפּיערלעך" און מיט „יקנה"ז" אין די מילאָנען אריין, געווען זיעבען און זיעבע־ציג מאָל אָט א נגיד און אָט א קבצן, אָט א גביר און אָט איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געוושאָלעוועט מיין טרחה און האָב זיי אַרויסגעשריבען אַלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און געבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים אַרום פון דער רעדאקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אז מיין שרייב־בעכץ געפעלט זיי דוקא זעהר גוט, און לעגען מיר פאָר, איך זאָל זיי אַרויסשרייבען די אָלע מיינע בעשרייבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגענינגען אָפּדרוקען אויפ'ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאָר דער שורה, א קאָפּיקע א שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באלד געגעבען א חאפ אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאן איך אנשרייבען? צום אלעם מינדעסטען רעכען איר, אז איך קאן אין א לאנגען זומערדיגען טאג אנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאכט דאס ניט א צעהנערעל א טאג? האבען מיר א קיימא־לן, היסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשא־לאוואניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאנג געטראכט, האב איך מיר געקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פאפיער און האב מיך אוועק־געזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האלט סאמע אין רעכטען שרייבען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטער־דיגע בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאלען לעבען, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בע־זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך וועל פארטיג מיט מיין בעשרייבעניו, דאס הייסט, מיט'ן נאמען פונ'ם בעשרייבעניו, מחמת איך האב נאך ניט קיין נאמען, אזוי שיק איך עס אוועק באלד אהין אין דער רעדאקציע, און בעט, מע זאל דיר ארויסשיקען אויף דיין נאמען קיין כתריעלעווקע עט־ליכע קערבלעך עד לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאלסט אויך הנאה האבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז א ביסעל לוי־טישער פון מעקלערי: ביי מעקלעריי הייסט עס „קארטאזש", און ביי שרייבעריי רופט מען דאס „נאנעראר"... א זים קערבעל אט דאס נאנעראר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנניד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בעשערטער, וואס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאך דיך קיין קוילנישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואנד אריין! די מאמע זאל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פערשרייבען: „א קראנקער, זאגט זי, וועט געזונד ווערען, א שכור וועט זיך אויסניכטערען, א שוואדצער וועט ווייס ווערען, און א נאר וועט בלייבען א נאר"... און זאג אפשר, אז זי איז אומגעדעכט! בערעכען זיך, וואס דו האסט אפגעטהאן, זינט איך קען דיך פאר א מאן, אז אך און וועה איז מיר, — איז דיר נאך קארג, געהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאר א מארשעליק! א „רייבער" געווארען און „רייבט"! און סע געפינען זיך נאך אועלכע נארנים, וואס זיי צאהלען דערפאר. וואר וויסט, וואס דו קאנסט מיט דיינע בעשרייבעכצען אנארביטען חלילה. איך בין שוין א געלערנטע. ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פאר א נעשלאגענעם הונד טאר מען קיין שטעקען ניט ווייזען"... בראש קלויבט ער זיך אוים אלע מאל גרינגע פרנסות, לופטיגע פויגעלעך. נאר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופעץ אויף דער סטאנציע און וועט „רייבען". און איך וועל זיך וואלגערען דא אין כתריעלעווקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע"! שוין א וואך דריי, אז זי האט זיך אריינגעחאפט צו אונז, די „פלענציע", און וויל נאר נישט ארויס. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרויס... און וואס דו ביזט מיר מנדר דאס נעלד פון דיינע שרייבעכצען, דאנק איך דיר בעציטענס. דיינע יעהופעצער פיינע בריות מעגען עס פערמאגען אויף איין וואכעמעס, וואס דו וועסט זיך שוין דאר־טען אננעמען „גאלענער". דו ביזט אליין א ג א ל ע נ א ר, דאס הייסט, פון אויבען ביז ארפ — נארר... און אויב דו ווילסט, איך זאל ניט געהן יונגערהייר פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאלסט דו זיך ארויסשלאג־גען פונ'ם קאפ אלע דיינע לופטינע פרנסות מיט דיינע זיסע שרייי־בעכצען, און קומען צו פאהרען אמאל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שווער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א נאסט, ווי די מאמע זאגט: „באדיי דעם אויוועג צעוואל־נערען"... ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע טאל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

משה חד דעם קאלעקטאר נעדענקסט דו, צי ניין? האט ער זיך מיישב נעווען און האט שוין לאנג נעווארפען איין אום־חן אויף זיין ווייבעל, נעוואלט פטור ווערען פון איהר, ניט נעוואוסט ווי אזוי; נעמט ער און פאהרט אוועק אין אמעריקע. האט זי איהם נעפאקט ביי דער נרעניץ און נעמאכט אזא שקאנדאל, אז ער וועט דאס פערזאנען א צעהנטען. א ליטוואק קאן! מיינע צרות אויף זיין קאפ!

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריכעווסקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאנקען גאט, אפגערוקט אויפ'ן בלאט גלייך מיט אלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפים נאר איין אנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האב דערזעהן מיין נאמען אויפ'ן בלאט אפגערוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — הא־בען זיך מיר אזש געשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואס? נאר מחמת גוטסקייט, וואס סע געפינען זיך אזעל־כע גוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאקי די רעדאקציע. על־פי שכל דארף מען פערשטעהן, אז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דא גענוג שרייבערס אהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האט זי זיך ניט נעפוילט און האט זיך אוועקגעזעצט און האט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעניא, ווי עס זעהט אוים, פון טאוול ביז טאוול, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאט, דאס הייסט, אין ב ר י ע פ קאסטען, אז מיין בעשרייבעניא איז איהר געפעלען, נאר ס'איז אביסעל צו לאנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאנגט זי פון מיר, איך זאל איהר ניט אויסטראכטען מעשיות פונ'ם קאפ; זי ווי'ל נישט מעהר בלתי איך

זאל איהר שילדערען (אזוי טאקי מיט דעם לשון) דאס לעבען פון דער שטאדט יעהופעיץ מיט אלע איהרע טיפען. די משמעות, אז זי ווילל וויסען, וואס ביי אונז אין יעהופעיץ טהוט זיך, ווארום וואס דען איז דער פשט „טיפען"?... איא, איין איידעלקייט פון א רעדאקציע? קאן מען דאך שוין אזוי גראב ניט זיין און ניט אפלעגען אויף מארגען. האב איך אויסגעטהאן די קאפאטע און איך האב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך גאר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שרייבען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער, און שווער און שוויענער, און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

כמני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האסט דו מקבל געווען עפים מעות פון דער רעדאקציע? מחמת איך האב זי נעבעטען, אז זי זאל דיר שיקען דערווייל, ער לחשבון, עפים אזעלכע עטליכע קערבלעך. כמה־נפשך, א רענדעל ארפּ, א רענדעל ארויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדע? פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע? אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דייטע זיסע בריוולעך. וועד איז דאס דאָרטען אט די יפהפיה דיינע, וואס דו האסט אויסגעטהאן צולייב איהר די קאָפּטע און ביזט נעוואָרען מיט איהר קוצעניו־מוצענין? לאז זי דיר ברענען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דאַרף זי אויף סים־סאט כפרות, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האָניג און געב מיר ניט דיין בים"... מאהל דיר, דיין דערשאקציע מעג שוין דעמאלט קרענקען, וועז זי וועט מיר שיקען מעות — מיאום און מאום זענען מיר שוין געוואָרען דיינע שרייבעכצען, וואס דו שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס'איז מיר שוין בעשערט, אז מיין מאן זאל זיין א שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואס דאַרף מען צולייב דעם זיצען אין יעהופעץ? ניטא קיין טינט אין כתריעלעווקע? נאָר מסתמא מוז דאָך דא זיין עפים א הינטער־פיסעל, א שמד־שטיק, ווי זאגט די מאמע: „צעבייס דעם עפעל, וועסט דו געפינען א וואָרעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאהרען אהיים נאָר אהן א שום תירוץ, וואָרום איך קאן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרענען זיך נאָר אלע מאל: וועז קומט דער טאטע? לעג איך זיי אפ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. וועד שמועסט, משה־ הערשעלי, מיר זאל זיין וואס פאר א חכם דאס איז, קליגער פונ'ם מאטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

וואס זאגסט דו אויף מיין בריינדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאן. קיינער ווייסט ניט, איבער וואס. נאר בסוד האט ער מיר בעוויזען א האנד פול מיט בלויע צייבענס. ער איז איהר מוחל, זאגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אבי פטור וועלען פון א שלאק. ווי זאגט די מאמע: „בעסער א לויט מזל איידער א פונט גאלד"... אונזער גאנצע משפחה האט נישט קיין גליק צו מאנען...

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען צוויי פּלעשלעך טינט, איך האַלט שוין ביי'ם דריטען. א קלייניקייט — בעשרייבען אזא שטאָרט, ווי יעהופּעץ! אַנהויבען האָב איך אַנגעהויבען פון דער אכסניא. דאָרט וואו איך האַלט סטאַנציע, און האָב זיך געמומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית'טע. וועסט דו דאָך פרעגען: וואָס עפּיס צו דער בעל־הבית'טע? ווייל ס'איז ניטאָ קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאַן איהרער איז געווען א סאַלדאַט, און זי איז געווען ביי איהם דאָס אַנדערע ווייב. געמומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צוליעב דעם, זי זאל מעגען נאָכדרעם, אינ'ם זכות פון איהר מאַן, וואָהנען דאָ אין יעהופּעץ, און האָט געהאַט מיט איהם, זאָגט זי, א לעבען — אז אָך און וועה אויף אַלע שונאים, וואָרום זי איז געווען סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז געווען, זאָגט זי, א בילד־פּאַרשוין מיידעלווייז; אַלע מאַנסביל־ען, איידען און כריסטען, זענען געווען נאָך איהר די כּפּרה... און איצט דאַרף זי אַרויסקוקען, טאָמער וועט זיך מנחם־מענדל־ען פערגלומטען א מאל עסען א בּאַרשט, אָדער א שטיקעל פּלייש מיט חריין,

און דערפון אויסהאלטען א זוהן א גימנאזיסט און א טאכטער א גימנאזיסטקע, וואם טהון טהוען זיי גארנישט, העלפען איהר ניט פון דאנען אהין, און מע קוקט ארוים, אז די מאמע זאל צוטראגען דאם גרייטע גלייך אין מויל, אין דער פריה דאם גלעזעל קאווע אין בעט אריין, און שפעטער, נעקומען פון דער גימנאזיע, איז נישט געפרענט, צי ס'איז דא פאר וואס, צי ס'איז ניטא פאר וואם — דער אנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאמער נישט אזוי ניך — איז הימעל עפען זיך. אט אזעלכע קינדער זענען דאם. אנומעלטען האט זיך דאם מיידעל, די גימנאזיסטקע, אין דער פריה צעשרינגען, למאי ס'איז ניטא קיין זייף, און איז ארויננעלאפען האלב נאקעט, מיט'ן נאנצען האלז אין דרויסען, אין שטוב אריין צו די אורחים, וואם זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האט זיך צעלאזט אויף דער מוטער מיט א נוואלר: „שטא זא סווינסטווע!" האבען מיר זיך שוין ניט געקאנט איינהאלטען און האבען זי נע־נומען שטראפען: סטייטיט, אט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאזיעס? „לאדי, זאג איך, וואם די מאמע דיינע הארעווע אזוי, פוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאפסט..." אזוי רוף איך מיך אן צו דער טאכטער און ווייל ערשט אנהויבען זאגען מוסר, אז סע פאלט ניט אן אויף מיר דאם בחור'ע: „א וואם קאקאיא דיע־לא!"... און האט מיך נענומען באדרען, ווי א רעכטער עזות־פנים! האט דאם מיך שוין נוט פערדראסען און איך האב ארומגעשריבען די דאזיגע אלמנה נעבאך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פער־האף, אז ס'וועט זיך אפדרוקען, וועט דאם זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז נענוג גרויס! ס'איז פארהאן מסתמא נאך אזעלכע ארעמע אלמנות און נאך אזעלכע קינדער נימנאזיסטען און נימנא־זיסטקעס, וואם טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאר וואם מע צאהלט מיר נעלד? און מחמת איך בין פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאם בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה

לאז נאָט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שוועד און שוויעגער, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרענסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאקציע, האָסט דו, אפּנים, ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס איז. א רעדאקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלעגט און נעבען־ארויס אלע אינאיינעם א גאזעט. די גאזעט צעשיקט מען אין אלע שטעדט און מע לייזט פאר איהר געלד. נאָר אזוי ווי א גאזעט דארף האָבען שטאַף, בעט אונז די רעדאקציע, אז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. היינט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאר א נעשעפט?

הנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדע פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב געלייענט דיין בריעף און נישט געגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און נענוג. נעפונען א נויטיגע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האט איהם גאט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואס־ערע — און ער לעגט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א גאנצען צימעס. וועז איך בין אויף דיין ארט אין יעהופעץ, וואלט איך דאס בחור'ע אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאקעטע פלייצעס וואלט איך אוועקגעזעצט אין קיך, אויף דער פליישיגער באנק, לאז זי שיי־לען קארטאפלים, ניט איך זאל זיי זאגען מוסר. א מוסר־זאגער נע־וואלען מיין מאן, א בעל־דרש'ער, און מע צאהלט איהם, זאגט ער, דערפאר געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פארהאן אלערליי משונעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז איידער אריינקוקען אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער, עס זאל דאלען דער קאפ פאר אויגענע. דו קעהרסט, דאכט זיך, אן דיינע קינדער א טאטע, צי ניין? זאלסט הערען, ווי משה־הער־שעלי לערענט שוין קמיץ־אלף — מעג דיין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעדאקציע אינאיינעם זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאל מיר זיין נוט אויפ'ן האלצען, וואלט איך איהם ארפגענומען א פאטא־

גראפיע מיט די איבעריגע קינדער און וואלט דיר אוועקגעשיקט אהין, זאלסט חאטש זעהן, וועמען דו האסט פערביטען אויף אלמנות מיט רעדאקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פּאַרטיג און האָב מיך נענומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָם הייסט, איך בעשרייב אַלע שלים־מזל'ען, וואָם שטעהען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, גערָאטען. איין שלים־מזל גרעסער פון'ם אנדערען. נאָר דער גרעסטער פון אַלע איז דער, וואָם מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אזוי פיעל צו שרייבען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פּאַפּיער, ניט קיין טינט. אַליין איז דער יונגערמאַן פון זשוואַנעץ, איין איידעם איז ער נעווען פריהער א לאַדיזשינער און נאָכדעם א סאָראָקער, בעוצט האָט ער זיך אין קאָטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער אַרויסגעפאָהרען מיט'ן ערשטען געשעפט, אָנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָם הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צו־נענומען דאָם גאַנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז געהאַנדעלט האָט ער זאָמד. איז איהם געוואָרען שלעכט, חאָטש

וואַרף זיך א לעבעדיגער אין ניעפער אַריין, האָט ער נענומען דאָס שטעקעל, אַרויס אויף דער בערזע, צענויפגעפיהרט א וואַנד מיט א וואַנד, געמאַכט עטלעכע קערבלעך און מודיע געווען אין די נאַזעטען, אַז ער זוכט א געשעפט מיט א שותף. ס׳האָט לאַנג ניט געדויערט, האָט זיך אָפּגעזוכט א שותף מיט איין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט געקויפט מיט׳ן שותף א שטיקעל ערד ביי קריוואַראָג, עפרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאַר כמה אלפים אָפּטרעט־געלד. האָט ער געזאָגט: אָדער א האלבען מיליאָן, אָדער נאַרניט. איז געווארען נאַרניט. האָט ער זיך א וואַרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפּט א אינזשינער א דייטש, דאָס הייסט, א איד וואָס רעדט דייטש, און האָט נעדונגען מיט איהם א שאכטע, און דוקא אין גלייכען געלד, און מע האָט זיך אַוועקגעשטעלט צו דער ארבייט, נראָבען קויהלען. האָט זיך געעפענט א קוואל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, א מבול. האָט מען אַוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספּאָמפּען דאָס וואַסער. אָט פּאָמפּעט מען, אָט קומט אָן נאָך — א מעשה אָהן איין עק. האָט ער א שפּיי געטהאָן אויפ׳ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט א אידען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאַכט פון די נעלעכלעך עפּים א מין זאָך, איך האָב פערגעסען ווי אַזוי מע רופט דאָס. דאַרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פלאַצט א מאשינע, און דער איד מאַכט פּליטה און לאָזט איהם איבער איינעם אליין מיט די צע־שפּאָלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אזא ריח, אז מע האָט איהם געמאַכט א פּראָטאָקאָל. האָט ער געמוזט איינמאל ביי־נאַכט אַרויס־שפּרינגען דורך א פענסטער און מאַכען א ויברח — און לאָז זיך קאַטערינעסלאַוו האלטען מיט די אייער. אַביסעל נעלד האָט ער נעהאַט, איז ער אַוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט נע־עפענט מיט איינעם בשותפות א פאַבריקע פון גילזעס. בעדאַרף ער אָנטרעפען אויף א שותף, וואָס איז א גרויסער ליעבהאָבער פון שאָך, און אזוי ווי ער אליין איז אויך א ליעבהאָבער פון שאָך, ער קאָן אַוועקזיצען, זאָגט ער, א טאָג מיט א נאכט, ניט עסען, ניט

טרינקען, ניט שלאפען, אבי שפיעלען אין שאך, האבען זיי ביידע אזוי לאנג געשפיעלט אין שאך, ביז זיי זענען געבליבען ביי די לעצטינע קעסטלעך אהן גילזעס. וואו זענען אהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען ניט. דערווייל האט ער דערהערט, אז אייגער איז אפטייקער אין א קליין שטעדטעל ניט ווייט פון קרעמענטשוק פערקויפט־אויס א גאנצע קראם מיט פערשיעדענע סחורות בזיל הזול, טאקי א כשר'ע מציאה. איז ער אוועק און האט אפגעהאנדעלט בחצי־חנם דאס גאנצע ראמשעל און האט זיך געזומען פאקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאנען דערביי פערדיענען א מטמון מיט גאלד. דאדף זיך טרעפען איין אומגליק, אז צווישען די סחורה זאל זיך געפינען א קעסטעל פולווער. האט זיך מיישב געווען דאס קעסטעל פולווער, פאהרענדיג אין וואגאן, און טהוט א שאס און צעשיסט דעם וואגאן און שיסט אפ א פוס דעם קאנדוקטאר — ער איז קוים ארוים מיט'ן לעבען. וואס זאגסט דו אויף דעם „כוצלח"? ער זאגט אליין אויף זיך, אז ער טהוט א קוק אריין אין טייך אריין — פגר'ען אוים אלע פיש. ווי דו קוקסט איהם אן, איז ער צו די צרות נאך א ווערטעל־זאגער אויך. אליין איז דאס א קליינטשיקס און א ריהרעוודינס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאס קאפעלישעל איז ביי איהם פערלוקט אהינטער, די הענד אין די קעשענים, און דער מוח ארבייט — קאנבינאציעס, אהן א שיעור קאנבינאציעס! ער זאגט, אז ער מוז „נעפרעמענאַ" זיין א מיליאנער, אניט — הויבט ער זיך אויף און פאהרט אוועק קיין אמעריקע. דאדט האט ער שוין נאר קיין דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאל מיט איהם אויך פאהרען קיין אמעריקע. ער זאגט, אז אזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פערפאלען. נאר משוגע ווען איך ווערען — אוועקווארפען אזא בכבוד'ע פרנסה, ווי דאס שרייבערייי, און פאהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גריס די

קינדערלעך, און שוועסטער, און איטלעכען בעזונדער נאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך פערשטעה ניט, פאר וואס איך האָב ניט קיין שום ענטפער פון דער רעדאקציע אויף מיינע ערשטע אר־בייט, וואס איך האָב איהר אוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין געלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריפ. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

מנ"ל.

VIII.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נאָר בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, זאלסט דו, למען־השם, קומען צו פאָהרען אהיים, ווארום מיין טאטע נעבאך איז מסוכן קראנק. ס'איז שוין געווען א קאנסיליום פון דאקטוירים, האבען זיי געפונען, אז ער האָט, אז אך און וועה, וואסער אין בויך. די וועהטיגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאנסט פערשטעהן, אז די מאמע זאל לעבען איז גאָר נישט צו דערקענען! מע קאן זאגען, אז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאגט: „מיט א שכן אז מע איז אפ דרייסיג יאהר אין איין שטוב איז אויך א רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופעץ און בעי־ שרייבסט שלים־מזל'ען, די כפרה זאלען זיי זיין פאר מיין טאטענ'ס יארמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

נעדענק זשע, למען־השם, באלד ארויסצאָהרען און קלאָפען א דעפעש.

IX.

סאחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פון אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעף איז נעווען פאר מיר ווי א פיסטויל אין הארצען. איך זאל האבען פלינלעז, וואלט איך, ווי איין אדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתריעלעווקע, האב איך אבער ניט מיט וואס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית'טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האר זענען ניט מיינע. א חוץ וואס איך האב איהר אפגענעסען דעם קאפ, האב איך ביי איהר נאך אלע מאל איבערגעחאפט אויף פאפיער און אויף טינט. איך האב אלץ געמיינט — אט־אט. אזוי פיעל פאפיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שענע זאכען אויסגעטראכט, אפגעשריבען זיך אלע פינגער — און די רעדאקציע זאל עס מיר אפילו ענטפע־רען! זי האט אנגענומען א פול מויל מיט וואסער און שווייגט. זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: נעפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דארפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ'ס טרחה איז ביי זיי, אפנים, בלאטע. ס'זאל זיין

איין אנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען גענָד, וואָלט איך זיי נעקלאָפט א דעפעש: טוידט אָדער רויט!... איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר איבערגעבען דאָס ענמת־נפש מיט דעם הארצוועהטיג, מיט דעם אַראָפפאַלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לענט זיך גאָר ניט די פּען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסט דו א סך? איך האָב נע־בעטען, מע זאָל מיר חאָטש שיקען די גאַזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט נעווען האָקען האַלץ, וואָלט איך, דאָכט זיך, אויך מעהר פערדיענט. איך וויים ניט, ווי אזוי מיט אַנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בענאַכ־נען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מ א י ן י ב ו א ע ז ר י — אפשר וועט דער אוי־בערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באו מים עד נפש, ערגער קאָן שוין גאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שוועך א רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אַלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אויס דאָס חיות.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דער בריעף לויגט שוין ביי מיר דעם אַנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מארקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאָכט זיך מיר, ס'איז שוין גאָר נישטאָ אזא פּרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאָך גאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אַכסניא א איד א שדכן, און וועל־לויג ער דערצעהלט, איז ער מאַסף מכוון. און א פּרנסה איז דאָס

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבערייז, אבער שענער פון מעק־
לערייז איז דאס געווים. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער גיט א
שטיקעלע הצלחה.

ה נ " ל .

X.

שיינה־שיינדע׳ פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע׳ נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיר ניט וואָס צו שרייבען. איך האָב געווויזען דיין בריעף דער מאמען, זאָגט זי, אז איך בין אלײן שולדיג. „ווי אזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אזוי ליגט מען... זאָלסט געזונ, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם אי־ בערשרייבען, כיט'ן שענעם „ענייעם", וואָלט איך איהם שוין לאָנג, זאָגט זי, אַראָפגעבראכט. איך וואָלט זיך ניט געפוילט, זאָגט זי, און וואָלט אלײן זיך דורכגעפאָהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, דאָרף דער טאָטע ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט און מיר ביידע דארפען זיך קוים האלטען אויף די פיס". דאָס געלה, וואָס איך שיק דיר דא, איז מיין מאמע'ס — און וויים איהר גוטסקייט. איך בעט גאָט, אז מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האבען, און ווי־נאָר דו וועסט ארויספאָהרען פון יעהופעץ, אזוי זאָל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט, אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע גאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעק־ לערס, שדכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

סוף פונ'ם פיערטען בוך.

עס פיעדעלט נישט

סטחם־מענדעל — א שדכן.

געשריבען אין יאָהרען 1900-1909.

עם פיעדעלט נישט

(מנחם־מענדעל — א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז עס פיעדעלט נישט, עס געהט נישט, חאָטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל געווען פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צעצאָהלט אויף דער סטאנציע און האָב מיך באלד אָנגעהויבען פאָקעווען אין וועג ארויין. וואָס דאַרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געוואָסען אין וואגאָן, גענומען א בילעט ביז חוואסטעוו, און פון חוואסטעוו האָב איך נערעכענט פאָהרען גלייך אָהיים, קיין כתריעלעווקע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אָבער א שטאַרקען נאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אָפּ. אנומעלטען האָב איך דיר געהאָט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דאָרט וואו איך האָב געהאָלטען סטאנציע, האָט זיך נעפונען א איד א שדכן, לייבע לעבעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראָגט אָרום ביי זיך אין בוזעם די גאנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלד. דערווייל האָט ער בעראַרפט אָפּפאָהרען אויף א פאָר טעג מכח א גרוי־

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, א „סטראָטשנע דעפעש". ער זאָל ניט מעדליוועז, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס גאַנצע פעקעל זיינס ביי דער בעל־הבית'טע, געבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אַזוי ווי דו זעהסט איהם, אַזוי האָבען מיר איהם געזעהן. פאר'ן אַוועקפאָהר מאַכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אייך דעם שרכן'ס פעקעל, טאָמער וועט איהר זיך בענגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לעך בעלסקי'ן, וועט איהר איהם אָפנעבען זיינע שפּאַרנאָלען". זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פרעמדע פעקלעך?" זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין נעלד, ס'איז פאַפּיערען, שמות". כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, בינד איך אויף דאָס פעקעל אויף א טשיקאַוועסט און טהו א קוק אריין — א נאַנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאָט כתבים. צוויישען די כתבים — א לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אות באות:

א ו ו ר י ץ — חוה בת הגביר רב לוי טאַנקינאָג... נרויסיר מיוחס... אשתו מרים גיטיל... גם כן מיוחסת... הויכי וואוקס... קראַסאַוויצה... ד' אלפים... רוצה ניקאָנציטין....

ב א ל ט י — פייטעל בן הגביר יוסף היטילמאַכיר... משכיל... צינוסט... ניקאָנציט בוכהאַלטירי... מפריזעוו אסלאַבאָדעט... דאַווינט אלע טאָג... וויל מעות...

ג ל ו כ י ו ו — יעפים באַלאַסני... אפטייקיר גלוח... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

ד ו ב נ א — לאה בת הגביר רב מאיר קאַרזיק... משפחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פראַנצויז... יכול ליתן מעות...

ה י י ס י ן — ליפּע בראש... שוואַגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאַכירני זאַוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאַלץ־גרוב...

ווינעצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פּאָרט בפּאיטאָנדיל... גרויסיר פּאַרדיניר... שוה 10 אלפים...

זיטאָמער — הנגיד שלמה זלמן טאראטייקי... ב' בתולות... קראסאוויצות פּרימע... הקטנה מעט נישטופּילט... פּיאָנע דייץ פּראָנצויז... רוצה נישטודירטע... דעפּלאָם לאו דוקא...

חמעלניק — הנגידה בתי' פּלעקיל... אלמנה וואָבירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...

טאלני — הרבני רב אברעמעלי פיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ"ך... זוכט אלמנה עם נישעפט...

יאמפּעלי — משה ניסיל קימבאק... נגיד חדש... אשתו מרת ביילה לאה... ווילין א שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צר שכננדו גיט מתחייב צו גיבין ב' פּעמים... רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעבין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנתטי...

כתריעווקע — רב נתן קורח... גביר ממון קורח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... טאָרגעניוו ודאָרוועז... שטיליר וואָרים... מבקש אנארימי יתומהלי... קראסא־ וויצה שבקראסאוויצה... גיט חולה לשלוח על הוצאות... נ ו ת ן ב צ י מ ב י ל ה ו ל ך ב ט ע נ צ י ל...

ליפאוויץ — בן הגביר לייבוש קאפאטי... פּארבראנטיר חסיד... נותן אקזאמין על 8 קלאסין... יושב בארעס... שפּילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראסאוויץ...

מעזביש — רב שבישון שעפּסיל שימעליש... אלמן... האט ב' בתולות עם ג' אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האבין... וויל גם כן בתולה...

נעמיראוו — סמיציק... בערנארט מאסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... גרוש סאמעסטאיטעלני... שפּילר מתמיד בפּריווראַנץ... תקיף אצל נאצאלסטווי... מן היושר בתולה עם ה' אלפים אדיר נרושה עם 10 אלפים...

סמילע — פּעריל דאמה... גרושה עם 10 אלפים... דאַרף א משכיל קאַמעסניר...

ענאטעווקע — הבעל הבית רב מענדי לאַפּיטע... זקן אריבער שבעים... רק האַלטצעך קרעפקי... מקבר גיוועזן נ' נשים... ווי בתולה...

פרילוק — הגומענאזיסט פרייטיג... בן הגביר מיכל פריי־טיג... טראַגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... ווי כ' אלפים לא פּחות פּרוטה... כנגד חצי...

צארוצען — רשימה מן גביר אלמן פישיר... יושב באסטרעכאן... צוגעזאַגט ב' וויגרעזני בילעטין פּערוועז זאיאַם... חויץ רח"ש... צריך לכתוב עוד א' ברייוועל... בקשתי לשלוח כ"ה רו"כ אויף הוצאות... לכה"פ מארקעס...

קרימענצוק — משכיל וצינישט סכנת נפשות... מאה קאַמיסים... חכם... חריף בשאַך... ש"ס בעל פּה... קעניר ובעל דברן... ווערטלזאַגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האַט שוין חתונה גיהאַט...

ראדימישל — אייניקיל של רב נפתלי ראדימישליר... שייך לסאַרינערי... סאַכירני זאוואַד... גילדיני פּאַן... חצי חסיד חצי דייץ... קורצי פּאה ולאַנגליכי קאַפּאַטי... קעניר בשפּראַך וקלאַר יורה דעה... יש לו פעטיר מיליאַנציק וואַצאַטני קוויטאַנצי... זוכט קראַסאַוויצה משפּחה יחוס ר' אלפים פּאַרטיפיאַן ארנטלעך פּראַנ־צויז פּאַריק טאַנצן לעכטבענצן בארעשני בלא קאַוואַלירן...

שפּאַלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאביל... יושב ביהופיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באבישקע... בת יחידה... פּארלאַנגט טעליר מן השמים... קעניר יותר מראַקטער... באַוואַרנט מפּריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפּילן על כל הכלים... משפּחה בלא פלעק... מעות אַהן א שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראַצקע... דפקתי דעפּעש לראַדימישל...

תאמאשפאג — ה' בתולות... נ' קראסאוויצות וב' פּאס־קודניצות... און אלימען אריר א דאקטער עם נאבינעט ומעביל אריר אנאדוויקאט עם פּראקטיקי ביהופיץ... כתבתי כמה בריוולאך...

זיץ איך מיר אזוי אין וואגאן, מיט'ן שדכן'ס פּעקעל הייסט עס, און לייגן נאך א מאל און נאך א מאל דאס דאזיגע לשון־קודש'דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פּרנסות דער אויבערשטער האט בעשאפען אויף דער וועלט פון זיינע אידן'ס וועגן! אט, אשטייגער, דאס שדכנות. וואס קאן זיין, דאכט מיר, פיינער און לייטישער, בעסער און נרינגער דערפון? וואס איז דא פארהאן וואס צו טהון? מע בעדארף נאר האבן א קלעפקע אין קאפ און קאנען אויסמאר־קירען מיט'ן שכל, וועד צו וועמען סע פאסט. למשל: שווריטש האט א מיידעל א קראסאוויצע מיט פיער טויזענד, וואס וויל א געקאנטשעטען, האט באלטע א ציוניסט א משכיל, וואס האט נע־קאנטשעט בוכהאלטעריע און וויל גאלד — איז דאך דאס אנגע־מאסטען! אדער לאמיר נעמען טאלנע: זיצט א איד איין אלמן, וואס זוכט איין אלמנה מיט א געשעפט — פאר וואס זאל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל, וואס זוכט איין אלמן אהן גאלד, אבי א למדן? הערסט דו, זונתי היקרה, מע דארף נאר קאנען מאכען קאנבינאציעס. וועז איך זאל געווען נעבוירען ווערען א שדכן, וואלט איך אוועקגעשטעלט דאס געשעפט נאר אנדערש. איך וואלט זיך אויפנעשריבען מיט אלע שדכנים פון דער גאנצער וועלט, צענויפנענומען אלע זייערע רשימות און וואלט זיך אוועקגעזעצט צענויפפארען, פריהער אויף פאפיער, געווויינט־ליך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאדט וואלט איך מיר געהאט א שותף, וויפיעל שטעדט, אזוי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך, עס וואלט זיך אפשר געלוינט

עפענען א קאנטאָר אין יעהופּעץ, אָדער אין אַדעס, האַלטען מענ־
שען, זיי זאָלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאָפּען
דעפּעשען — און איך אַליין טהו נאָר ניט, נאָר איך זיץ מיר און
פּאָר און מאַך קאַנבינאַציעס!

אָט אַזעלכע מחשבות, פאַנטאַזיעס, קאַנבינאַציעס פליהען ביי
מיר אין קאָפּ. טראַגט־אָן דער גוטער יאָהר צו מיר אין וואַגאָן
אַריין א נפש, א בעוואַכסענעם מיט האָר פון אויבען ביז אַראָפּ,
שלעפּט מיט זיך א זאק און סאָפּעט ווי א גאנז און רופט זיך אָן
צו מיר מיט א מאָדנע בנעימות'דיג לשון, נאָר ניט ווי געוויינטלעך:
„יונגערמאַן, זאָגט ער, אפשר וואָלט נעווען א סברא, איהר זאָלט
זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאָגט ער, א רוק טהון זיך
בשעת הדחק א ביסעלע אראָפּ, בכדי, זאָגט ער, אז אזא איר, ווי
איך, למשל, זאָל האָבען די זכיה בעזעצען זיך אויף א רגע מיט
אייך בהרחבה אין שכנות?" — „פאַר וואָס ניט? אָך, מיט'ן
גרעסטען כבוד!" — אַזוי זאָג איך צו איהם און נעם און מאַך
איהם אַיין אָרט און טהו איהם א פרעג גלאַט אַזוי, פון יוצא וועגען:
„פון וואַנעט איז א איד?" — „מאַין באַתי, הייסט עס? פון
קאַרעץ. — ענטפערט ער מיר. — מיין נאָמען איז אָשר, און רופען
רופט מען מיך רב אָשר שדכן. איך בין שוין פאַוואָלינקע, זאָגט
ער, ווי איהר קוקט מיך אָן, מיט'ן אויבערשטענם הילף, כמעט
פערציג יאָהר א שדכן". — „אַזוי? — זאָג איך. — זענט איהר,
הייסט עס, אויך א שדכן?" — „על כן, דערפען מיר, זאָגט ער,
לערנען דעם פּשט, אז איהר זענט מסתמא אוודאי א שדכן, הייסט
דאָס — אָחינו אתה, קומט דאָך אייך, זאָגט ער, על־פּי־דין שלום־
עליכם!" — אַזוי מאַכט צו מיר דער דאָזיגער שדכן און רוקט מיר
אריין א מגושמ'דיגע ווייכע האָרינע האַנד און טהוט מיך א פרעג,
אפּנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?" — זאָג איך: „מנחם־
מענדעל"... „א קענטליכער נאָמען, מאַכט ער צו מיר, ערגיץ האָב
איך נעהערט, נאָר איך וויים ניט וואו. הערט זשע, זאָגט ער,
אויס, רב מנחם־מענדעל, וואָס איך וועל אייך זאָגען. וויבאַלד,

זאָגט ער, אז דער צער פון טראָגען איז יא אזוי נרוים, דאָס הייסט, אז דער אויבערשטער, זאָגט ער, האָט אזוי נעפיהרט מיט זיין השנחה עליונה, אז מיר, צוויי שרכנים, זאָגט ער, זאָלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחר, וואָלט אפשר, זאָגט ער, נעוועז א סברא, אז מיר זאָלען טאקי אט־א־דא־א, פאהרענדיג מיט אייך אין איין וואָגאָן, עפּים מתקן זיין?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס זאָלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האָט איהר, זאָגט ער, א בעלן אויף גוטען וויין אין א שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס וועדר ביי אייך אָנגערופען גוטער וויין אין א שלעכטער כלי?"... „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פסוק ווערען רעכט ארום און ארום. נאָר וואָס דען? איהר דארפט צולענען קאָפּ. איך האָב, זאָגט ער, אין יארמעלינעץ א שטיקעל סחורה מן המובחר, אָבער טאקי פון די אנטיקען, רב איציקעל טאשראץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אָפּגערעדט. כע קאָן זאָגען, זאָגט ער, איינגעטונקען אין יחוס. וואָרום א חוץ וואָס ער איז אליין, זאָגט ער, א גרויסער מיוחס. איז זי נאָך א גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאָגט ער. איז אָבער, וואָס ער הייסט זיך פאר זיין יחוס משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, וויל ער, אז דער צד שכנגדו זאָל נעבען צוויי מאל אזוי פיעל"... „שאט, זאָג איך, מיר דאכט, אז ס'איז פאראן פונקט דער ארטיקעל, וואָס איהר דארפט". און איך טהו מיך א נעם צו מיין פּעקעל, שלעפּ ארויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאמפּעלי און טהו איהם א ווייז: „אט איז ער, זאָג איך, אט דער, וואָס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה נ י ס ע ל ק י מ ב א ק, נ ג י ד חדש — איין אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; ו ו י ל א ש י ד ו ך כ ל ו ת ה נ פ ש — דאָס הייסט, ער נעהט־אויס! און ו ו י פ י ע ל דער צד שכנגדו ג י ט, א י ז ע ר ז י ך מ ת ח י י ב נ ע ב ע ן ב ' פ ע מ י ם — צוויי מאל אזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאָס, וואָס איהר דארפט!"...

דערהערט אזעלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אָט דער משה־ניסעל קימבאק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און א חוץ א מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אָשר א הויב־אויף פונ'ם אָרט. נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און מאכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעל, מיר האָבען געמאכט א געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אין קוישעל, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות, וואָלט אפשר ניט גע־שאדט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערווייל מאכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין הוואסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך היים וואָסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך א טשיניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזעלך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאנציע א ביסעל יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראָאָוואר, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאַר מיין יארמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאמפעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואָם חלש'ט א שידוך, און לאָז זיין, זאָגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל־דיגער". „אָמן, זאָג איך, פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען. נישט אזוי גיך אָבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי כע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיר איבער די רעד, דער שדכן הייבט עס: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, זאָגט ער, איהר וויסט ניט מיט וועמען איהר האַנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע. איהר רעדט, זאָגט ער, מיט א וועלט־שדכן, וואָם מע רופט איהם רב אָשר און וואָם האָט ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפ, וויפיעל שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויכגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאָגען די מאות, וויפיעל פּאָר־פּאָלק עם האָבען זיך שוין ביי מיר אפגע'גט און נאָך א מאָל חתונה געהאַט און וויעדער גע'גט זיך... איך, זאָגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, טאָפ איך באָלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אייער משה־ניסעל, זאָגט ער, גענפעלט מיר, דאַרף זיין מיט א סרחה, וואָרום לאָמיר

קאַרשט פערשטעהן, זאָגט ער, וואָס איז ער אַזוי לאַנג נאָך א שידוך און וואָס ברענט אַזוי די מחותנת'טע און זאָגט אַזש צו מתנות להשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אז דאָרט לינט א וואַרעם. א ווערעמדינער עפּעל הייסט עס"... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?" — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ א פּשוט'ע עצה: מיר ביידע דאַרפען טאַקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יאַרמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאשראץ, און איהר קיין יאמפּאָלי, צו אייער משה-ניסעל קימבאק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאָגט ער, דאַרפען ארבייטען אויף אַלע כלים. איהר מצדכם וועט זיך דאַרפען משתדל זיין, אז אָט דער ווערעמדינער עפּעל זאָל נתנ'ען וואָס מעהר, און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאַרעווען, אז מיין טאשראץ זאָל טאַקי געבען כנגד די גאַנצע העלפּט, ווי ער האָט מיר מבטיח נעווען, וואַרום א קשיא, זאָגט ער, אויף א אידען, וואָס האַנדעלט מיט יחוס?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אַנגעהויבען כלומרשט מיט א שפּאָס, אויף קאַטאַווועס הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאַקי אויף דער רעכטער אמת, וואַרום ביז וואָס-ווען — זענען מיר נעקומען קיין חוואסטעוו. נעקומען קיין חוואס-טעוו, האָבען מיר קודם נעטרונקען טיי, פיינטשיק פערבייסען און נענומען שמועסען עסק גאַנץ ערנסט. איז מיר אַפילו תחילת נעווען פּריקרע די גאַנצע כעשה: וואָס פאַר א שרכן בין איך? און וואָס פאַר א מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? וואַרום אז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען א טייסטער מיט נעלד, און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אז מע וויל דאָס איינענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פעלד-גזלן, וואָס איך זאָל פערלאַנגען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר נעווארען רעכט פון אַלע זייטען, און ס'איז נעבליבען, אז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אריין, ער קיין יאַרמעלינעץ, איך קיין יאמפּאָלי.

אפנעשמועסט האבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן ארט, זאל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואס איז די מעשה, וואס אט דער משה־ניסעל קימבאק יאגט זיך אזוי א שידוך טהון, און אז איך וועל בעטראכטען די שטוב, און דאס קרן וועט מיר נעפעלען, זאל איך איהם קלאפען א דעפעש קיין יארמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאפען א דעפעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאהרען מסתמא קיין זשעמערינקע אנקומען זיך, און אויב ס'איז א זיווג, וועט זיין א שידוך. „דער עיקר, זאגט ער מיר, דאדפט איהר זעהן, רב מנחם־מענדעל, ניט זשאלעווען קיין הוצאות, קלאפען דעפעשען, וואדום ביי א שידוך, זאגט ער, איז דער עיקר דעפעשען... א מחותן, זאגט ער, אז ער דערזעהט א דעפעש, חאפט איהם אווענק דער רוח"... ס'איז נעקומען צום שפיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאזט זיך אויס, אז מיין לאנד־שדכן רב אשר'ען פעהלט־אויס אויף הוצאות. „ער האט זיך, זאגט ער, אויסגעבראכט ביז דער לעצטער פרוטה אויף דעפעשען מיט טעלעגראמעס. איהר זאלט עס פער־דיענען, זאגט ער, אלע חודש, וואס מיך קאסט־אפ א וואך דעפע־שען מיט טעלעגראמעס". דו פערשטעהסט? אט אזא פרנסה איז דאס שדכנות! בקיצור, דער פאיזוד דערוויי'ל שטעהט ניט, איך האב געמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערבלעך, וואדום איבער הוצאות צענעהט זיך קיין נעשעפט ניט. מיר האבען זיך נעביטען מיט די אדרייסים, נאגץ פיין זיך אפנעזענעט און צעפאהרען זיך, ער קיין יארמעלינעץ, און איך קיין יאמפעלי.

נעקומען קיין יאמפעלי, האב איך, ראשית חכמה, אננעהויבען חוקר ודורש זיין: „וועד איז אט דער משה־ניסעל קימבאק?" זאגט מען מיר: „חוץ זיין שאדען אויף אלע אידען נעזאגט נעוואדען"...— „האט ער עפים א סך קינדער?" זאגט מען מיר: „א סך קינדער האט איין ארעמאן, און א נגיד האט מעהר נישט ווי איין קינד"...— „וואס פאר א קינד?" זאגט מען מיר: „א טאכטער". — „עפים

א היבשע טאכטער?" זאגט מען מיר: „מע קאן פון איהר מאכען צוויי"... — „גיט ער עפּים א סך נדן?" זאגט מען מיר: „וויפּיעל ער גיט, איז ער נישט קראנק געבען צוויי מאל אזוי פּיעל"... הויב איך אן טאפּען: „פּאר וואס?" טאפּ אהין, טאפּ אהער — סע טאפּט זיך ניט. טהו איך אן די שבת'דינע קאפּאטע און לאז מיך נעהן גלייך צו דעם דאזיגען מחותן.

מילא, איך זאל דיר בעשרייבען א שטוב, איז ניט שייך. א נגיד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — דימענטען. געזאגט, ווער איך בין און וואס איך בין געקומען, האט מען מיך אויפגענומען כיר המלך, מכבד געווען מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאכטס, און גוטען ווישניק א פּלעשעל אוועקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה־ניסעל הייסט עס, איז מיר נעפּעלען ער אין לשער: א צונעלאזטער מענש, א מזג־טוב, מע קאן זאגען — א מענש אהן א גאל. אויך די מחותנת'־טע, ביילה־לאה הייסט עס, איז מיר נעפּעלען געווארען פונ'ם ערשטען קוק. א שענע אידינע מיט א נייעדער, א שטילע, א צדיקית. ביידע האבען זיך נענוכען אויסטאפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכננדו, האט ער עפּים א וואהלען זוהן, און וואס קען ער? וואס זאל איך זיי זאגען, אז איך וויים אליין אויך ניט? נאר א איד א למדן גיט זיך איין עצה. רוף איך מיך אן צו זיי: „לאמיר נאר פּארטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאכדעם שמועסען פונ'ם אנדערען צד; ראשית, זאג איך, וויל איך ווייסען אקוראט, וויפּיעל ניט איהר? והשנית, וואלט איך וועלען אנקוקען דאס קרן". דער־הערט אויעלכע דבורים, רופט זיך אן דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, צו דער מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס: „וואו איז ערניץ כאניטשקע? רוף זי נאר אריין". — „כאניטשקע טהוט זיך נאך אן", — מאכט צו איהם די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, הויבט זיך אויף און נעהט אוועק אין צווייטען חדר אריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה־ניסעלען הייסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, נענומען צו קאפּעלעך ווישניק, פערביסען מיט אתרוגים־

איינגעמאכטם און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאָמיך אזוי וויסען בייז, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל א יריד. „שוין לאנג אז איהר זענט א שדכן?" — מאכט ער צו מיר און ניסט מיר אָן נאָך א גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שווער, זאָג איך, איז א איר א שדכן און מיין טאטע, זאָג איך, איז אויך געווען א שדכן, אלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט פון שדכנים"... אט אזוי האָק איך איהם איין ליגען נאָכ'ן אנדערען און פערקרים מיך אפילו נישט, נאָר איך פיהל, אז עס פלאמט מיר דאָם פנים. איך וויים אליין ניט, פון וואנען עס האָבען זיך צו מיר געגומען אזוי פיעל שקרים! א ברירה האָב איך נעהאט? ווי זאָגט די מאמע דיינע: „אז מע קריכט אריין אין א בלאָטע, קריכט מען ווייטער"... גע'פוע'ל'ט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, אז דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אט דאָם דאזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענטן, אם־ירצה־השם, נאָר אָהן א שום תירוץ, טיילען אויף דער האלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם ליבע לעבעלסקי'ן הייסט עס, וואָס האָט פערגעסען אויף דער אכסניא זיין פעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? אזוי, על־פי יושר קאָן מען אפשר צו'פסק'ענען, אז מיין חלק רח"ש נעהער אינגאנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דא, אייגענטליך, דער גאנצער גורם. און מיין ארבייט איז שוין נאָרניט וועדמה? און האקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאכט מיר, אויך נישט מחויב. און וער וויסט, אפשר האָט גאָט אזוי געפיהרט, אז ער זאָל פערליהרען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פערדיענען געלד?

אין די דאזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאָניטשקע, די כלה הייסט עס. א שענע, א הויכע, א נעזונדע

און איין אסאבע, אזוי ווי די מאמע איהרע. „נו, א וואוכס, און בריוט, קיין עין־הרע! — מראכט איך מיר. — ניט קיין סאניטש־קע, נאר טאקי א נאנצער סאניטשניק!"... אננעטהאן נעהט זי, די כלה הייסט עס, עפּיס מארנע, אין א לאננען קאפאט, א בונדע אזעלבע, זעהט אוים מעהר ווי א ווייבעל, נישט מחמת אלטקייט, נאר מחמת בריייטקייט, סכנת נפשות! מע וואלט בעראפט מיט איהר עפּיס א שמועס טהון, זעהן, וואס ס'איז פאר א חיה, — לאזט ער נישט, דער פאטער הייסט עס. ער האלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאמפּעלי. וואס פאר א שטאדט דאס איז, א שטאדט פון בערג־דערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען ארויין, איינער דעם אנדערען וואלט דערטרונקען אין א לעפּעל וואסער! וכדומה אזעלכע פוסטע רעד. א דאנק דער מחותנ'טע, בייל־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אריין און טהוט א זאג צום מאן: „משה־ניסעל, אפשר וואלט נעווען געזונ רעדען? לאז זיי בעסער סאניטשקע אבּיסעל שפּיעלען אויפ'ן פערטיפּיאן". „ביי מיר האסט דו גע'פּועל'ט", — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און ניט א וואונק צו דער טאכטער. נעהט־צו די טאכטער צום פערטיפּיאן, זעצט זיך אוועק, עפּענט־אויף א גרויס בוך און קלאפּט מיט די פינגער אויף וואס די וועלט שטעהט. רופט זיך אן צו איהר די מאמע, בייל־לאה הייסט עס: „סאניטשקע, וואס טויג דיר טיודען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאל קאוא זא דונאיעם", „הייסע באבקע־לער", אדער נאר „המברי'ל"... „פאושאלעסטע, מעשאיע ניט", — ענטפערט איהר כאניטשקע און מאכט מיט די פינגער איבער'ן פערטיפּיאן אזוי ניך, אז דאס אויג איז נארניט אימשטאנד צו חאפּען, און די מחותנ'טע, בייל־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאזט נישט ארא פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?"... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך ארויס פון חדר טיין מחותן מיט דער מחותנ'טע, און איך בלייב אליין מיט דער כלה, מיט סאניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

„אצינד איז א צייט, טראכט איך מיר, מאכען מיט איהר א שמועס; לאמיר חאטש הערען, צי זי קאן רעדען". נאר פון וואס הויבט מען אן? לאז מיך אזוי ווי‌סען א בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון ארט און געה־צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פלייצעס און רוף מיך אן צו איהר: „האט קיין פאראיבעל ניט, סאניטשקע, וואס איך שלאג אייך איבער אינמיטען דער שפיעל. איך האב אייך געווארנט עפיס פרעגען"... דרעהט זי זיך אויס צו מיר מיט'ן פנים און קוקט אויף מיר בייז און מאכט צו מיר אויף רוסיש: „נאפרימער?"... „נאפרימער, זאג איך, איך האב אייך געווארנט פרעגען, וואס איז אייער בענעהר? דאס הייסט, וואס פאר א מין חתן, אשטייגער, וואלט איהר געווארנט, מע זאל אייך נעבען?" „ווידיטיע, — מאכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייכער און לאזט אראפ די אויגען, — סאבסטוועננא וואלט איך געווארנט א נעקאנטשעטען, נאר איך וויים, אז סע איז פאנאפראכנא, וואלט איך וועלען, פא קראינעי מערע, ער זאל זיין אין אבראזאווטער, וואס רום חאטש אונזער יאמפעלי סטשיטאיעט זיך א פאנאטיטשעסקי שטאדט, פון דעסטוועגען האבען מיר ניעמאטריא אלע פאלוטשעט רוסישע אבראזאוואניע, און כאטיא מיר פאסיעשטשאיען ניט קיין אוטשענע זאוועדיעניעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט גע־פינען ביי אונז אין בארישניע, וואס זאל ניט זיין זנאקאמע מיט עמיל זאליא, מיט פושקינ'ען און אפילו דאושע מיט נארקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאזיגע יפהפיה, כאניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האלב אויף אידיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט־אן די מחותנת'טע, בייל־לאה הייסט עס, רופט אוועק די כלה, ווי אויגער רעדט: „אלסדינג דארף זיין סיס א מאס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אוועק מיט איהם וויעדער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל ניט ער נדן, וואוהין זאל מען זיך צענויפפאהרען מאכען אויף אנקוקעניש, אויף וועו זאל מען אפשטעלען די התונה, וכדומה אועל־

כע זאכען, וואָס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף און וויל נעהן אויף דער סטאנציע קלאָפען א טעלעגראם, נעמט ער מיך, משה־ניסעל היימט עס, פאר א האנד און מאכט צו מיר: „איהר וועט נישט נעהן, רב מנחם־מענדעל! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז וואַרעמעס, איהר קעהרט אוודאי זיין הונגעריג". און מע נעהט זיך וואשען און מע זעצט זיך צוועק עסען און מע נעמט צו גלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן היימט עס, די גאנצע צייט — דאָס מויל מאכט זיך איהם ניט צו: יאמפעלי, יאמפעלי און יאמפעלי... „איהר ווייסט ניט, זאגט ער, וואָס פאר א שטאָדט דאָס איז! א שטאָדט פון לעדיגנעהערס און בערעדערס. איהר זאלט מיך פאלגען, זאגט ער, וואלט איהר זיך גענאלטען פון דערווייטען, נישט נערעדט מיט קיינעם א וואָרט. איהר זאלט זיי, זאגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, וויר איהר זענט און פון וואנען איהר זענט און וואָס איהר טהוט דא, און מיין נאָמען זאלט איהר זיי אפילו נאָרניט זאגען, גלייך ווי איהר קענט מיך נאָרניט. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדעל? איהר קענט מיך נאָרניט!" — אזוי זאגט ער מיר אן אפשר א מאל צעהן, און איך נעה אוועק, קלאָפ א דעפעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האבען אפגערעדט, און שרייבען שרייב איך איהם נאנץ דייטליך, בזה הלשון: „טאָוואַר אסמאטרעל. פערווי סארט. שעסט טי־סיאטשי. טעלעגראמירוימע סקלקע נא־פראטיוו. גדיע סיעכאיעמסיא". קומט מיר אן פון מיין שותף אויף מארגען א תשובה, מאדנע פערשטעלט: „אופיראלסיא דעסיאט. נאפראטיוו פא־לווינע שעסט. ראבאטאיטיע נאבאווקע. סאגלאסען זשמערינקע. טאוואר פרימע. טעלעגראמירוימע". לויף איך אוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסל'ען היימט עס, און וויז איהם די דעפעש און בעט איהם, ער זאל מיר פערטייטשען דעם פסוק, וואָרום איך פערשטעה

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איז! וואָס פּערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאַווענע ויאַסנע. ער ווילּ פּערשטעהט איהר מיך, אז איך זאָלּ נעבען צעהן, וועט ער מיר נעבען אקעגען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אוועק, זאָגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפיעלּ ער ניט, לעג איך אקעגען צוויי מאָלּ אזוי פיעלּ. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָלּ ניט מערלייוון, טאקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערחאַפּען איין אנדערער". פּאָלג איך איהם און קלאָפּ אוועק מיין שותף אזא דעפּעש: „קאַראַטקי סלאָווא. סקאָלקא דאיאָט קלאַדו נאַפּראָטיוו דווא דאזא באָלעיע. נע מערלייוואט. פּאָדחוואָטיסיא דרוגאָי".— בעקום איך פון מיין אָשר'ען א תשובה, וויערער פערשטעלט: „סאָגלאַסען דווא דאזא מענעיע וויגאָוואָראָם טיסיאַטשא נאזאר. טאָוואר נאחאָדקא". לויף איך וויערער אוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר וויערער א מאָל: „ס'איז יאַווע ויאַסנע. אייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לענען פונקט העלפט, נאָר מיט א תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אזוי: וועז איך, למשל, וועלּ נעבען, זאָגט ער, צעהן, דאַרף ער דאָך נעבען פינף; ווילּ ער אפּציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אז איך נעב טאקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט נעבען ווי פיער. א איד א חכם, זאָגט ער, אייער מחותן; ער ווילּ מיך אפּשווינדלען פון קאָפּ ביז פיס. איך בין אבער, זאָגט ער, א סוחר און פערשטעה א נעשעפט. איך וועלּ איהם בעסער נעבען, זאָגט ער, צוויי מאָלּ אזוי פיעלּ און מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָלּ מיר נעבען די העלפט און מיט טויזענד וועניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אזוי: וועט ער נעבען דריי, געב איך אקעגען זיעבען; וועט ער נעבען פיער, לעג איך נייען; וועט ער נעבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר

עס, זאָגט ער, צעקייעט? נעהט זשע, זאָגט ער, טאקי באלד און שרייבט איהם אוועק א סטראָטשנע, ער זאָל ניט פערציהען אין דער לאַנגער באַנק, און לאָז ער אייך, זאָגט ער, ענטפערען אויך מיט א סטראָטשנע, אז מע פאַהרט זיך צענויף — און איין עק לאָז עס האָבען!"

לויף איך אוועק און קלאָפּ מיין אשר'ען א סטראָטשנע דעפּעש: „דאסט טרי קלאדיאט סעם. דאסט טשיטע־ רע קלאדיאט דעוויאט. דאסט פיאט קלא־ דיאט אדינאצאט. נע טיאנוט דלינע סקא־ מייקע. סטראָטשיטע וועיעכאיעם". — קומט מיר אן צוריק א סטראָטשנע דעפּעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאיעם. וועיעכאיטע".

וועז קומט־אן אזא וואשנע דעפּעש? — מסתמא ביי־נאכט. און דו דארפסט שוין אליין פערשטעהן, אז שלאָפען האָב איך די נאכט נישט נעקאָנט. איך האָב נענומען רעכענען, וויפיעל, אשטיי־ גער, וועט זיך אקאָרשט אננעמען אויף מיין חלק, וועז, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אוים דאָם גאנצע צעטעל מיט שידוכים, וואָם דער לייבע לעבעלסקי האָט פערלאָרען? ביי נאָט איז דען ניט טעגליך? אָפּגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אם־ ירצה־השם, אז איך פיהר דורך דעם דאָזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אָשר'ען א שטענדיגע שותפות. וואָרום ער נעפעלט מיר פאר זעהר א בראַווען מענשען, און טאקי א מוצלח אויך. און פער־ שטעהט זיך, אז אָט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין גע־ קריוודעט. וואָם האָב איך צו איהם? נעבאָך אויך א איד איין אָרעמאן און א מטופל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאָג, האָב איך אָפּגעדאַווענט און בין אוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפּעש. האָבען זיי באלד געהייסען געבען קאווע מיט פוטער־ געבעקס, און סע איז נעבליבען, אז טאקי דעם אייגענעם טאָג פאה־

רען מיר ארויס זאל־בעפערט קיין זשמערינקע. נאר בכדי יאמפאל־זאל ניט זיין קשה, וואם פאהרען מיר עפּיס אל־ע פּיער אינאיינעם, — האבען מיר געמאכט אזוי, אז איך זאל ארויספאהרען מיט א פּאיזד פּריהער, און זיי — מיט א פּאיזד שפּעטער; און דערווייל זאל איך פון זייערטוועגען דאָרטען צוגרייטען עפּיס א רעכטע סטאנציע, הייסען מאכען וועטשערע, ווי גאָט האָט געבאָטען. און כך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פּריהער פּאר אלעמען, פּערפּאהרען אויף דער שענסטער אכסניא, טאקי די איינציגע אין זשמערינקע, מיט'ן נאמען „אדעסקי גאסטינעץ", זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית'טע, זעהר א וואהל־ע אידינע, א מכניס־אורח'טע, און איך טהו זי א פּרעג: „וואם איז ביי אייך דא וואם צו עסען?" — זאגט זי: „וואם ווילט איהר?" — זאג איך: „פּיש איז ביי אייך דא?" — זאגט זי: „מע קאן קויפען". — זאג איך: „נו, און א יוך?" — זאגט זי: „מע קאן צושטעל־ען א יוך אויך". — זאג איך: „מיט וואם? מיט לאקשען, צי מיט ריין?" — זאגט זי: „אפּילו מיט מאנדל־ען". — זאג איך: „נו, און אשטיי־גער, כדומה למשל, געבראטענע קאטשקעס?" — זאגט זי: „פּאר נעל־ד קריגט מען קאטשקעס אויך". — זאג איך: „נו, און טרינ־קען?" — זאגט זי: „וואם טרינקט איהר?" — זאג איך: „ביער איז דא?" — זאגט זי: „פּאר וואם זאל ניט זיין?" — זאג איך: „נו, און וויין?" — זאגט זי: „אבי גע־ד". — „אויב אזוי, זאג איך, טא זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פּארשוין". — זאגט זי: „פון וואנען האבען זיך ביי אייך געגומען אכט, אז איהר זענט בסך־הכל אייגער?" — זאג איך: „א מאדנע אידינע! וואם געהט אייך אן? מע זאגט אייך אכט, איז אכט". און אזוי ווי מיר רעדען, קומט־אן מיין שותף, רב אשר היסט עס, און פּאל־ט ארום קושען מיך און האלזען, ווי איין אייגענער טאטע: „דאם ארץ האט מיר אבער געזאגט, זאגט ער, אז איך וועל אייך טרעפען דא, אינ'ם „אדעסקי גאסטי־נעץ"! געפּינט זך דא עפּיס, זאגט ער, וואם צו נעמען אין מויל

אַריין?" — „אָט נאָר־וואָס, זאָג איך, האָב איך בעשטעלט א וועג־טשערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פּאַרשוין". — „וואָס איז שייך וועטשערע? — זאָגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאָר ביז די מחותנים פון ביידע צדדים וועלען אמאָל זיך אויסקראַצען קומען, זענען מיר, זאָגט ער, נישט מחויב דערווייַלע צו פּאַסטען. איך זעה, זאָגט ער צו מיר, איהר זענט דאָ א היימישער, הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאָל אונז גרייטען צום טיש און מע זאָל אונז נעבען אַביסל בראַנפען מיט עפּעס פּליישיגס צו פּערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאָגט ער, דאָס האַרץ מסוכן נפש!" — אַזוי זאָגט צו מיר רב אָשר און מאַכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך אַריין זיך וואַשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעצען זיך אַוועק ביידע צו דער סעודה נאַנץ בריטלעך, און רב אָשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם נעראָטען, ער האָט געשפּאַלטען דעם ים, קוים נע'פּועל'ט ביי דעם דאָזיגען מיוחס, ער זאָל געבען די ג' אלפים ר"ך. „וואָס הייסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבען דאָך געשמועסט נישט ווינציגער פון פּיער טויזענד?" — „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך ווייס, וואָס איך האָב צו טהון. איך היים רב אָשר! איהר דאַרפט ווייסען, זאָגט ער, אז מיין מיוחס האָט בסך־הכל חשק געהאַט לענען כנגדו נאָר־נישט מיט נאַרנישט, וואָרום ער איז אליין א גרויסער מיוחס, זאָגט ער, און האָט א ווייב נאָך א גרעסערע. און אז ער זאָל וועלען, זאָגט ער, א שידוך טהון מיט אבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך, זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אַריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער, נענוג נעהאַרעוועט, געהאַקט האַלץ, און קוים מיט צרות, מיט אנגסטען, ג'פּועל'ט, ער זאָל נעבען לכל־הפּחות ב' אלפים". „וואָס הייסט, זאָג איך, ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס, זאָג איך, נעזאָגט נ' אלפים?" — זאָגט ער מיר וויעדער: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שדכן פון אייך און איך היים רב אָשר. לאָזען זיך נאָר די צדדים צענויפּפּאַהרען, און

חתן־כלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־השם אלסדינג זיין אָגיל ואשמח. איבער אזעלכע טויזענד קראָפען צעגעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך היים, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פּרט, זאָגט ער, איז דאָ יא פּארהאַן, וואָס סע קווטשט מיך". — „דהיינו וואָס, זאָג איך, קווטשט אייך?" — „מיך קווטשט, זאָגט ער, דער פּריזיוו. איך האָב איינגערעדט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאקי נאָך נאָר א יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּריזיוו פּאָר דריי גראָשען, שוין נע'פּטר'ט דעם פּריזיוו"... „וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אָן צו מיין שותף. — וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר וויעדער א מאל: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך היים רב אָשר!"... „איהר מעגט אייך הייסען אכטצעהן מאל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אלץ ניט, וואָס איהר רעדט! עפּיס בעלעבעטשעט איהר מיר: „פּריזיוו", „שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך געגומען צו מיין משה־ניסל'ען א פּריזיוו? א נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך א פּריזיוו?"... מאַכט צו מיר אָשר: „וואָס הייסט — א נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... „פון וואַנען, זאָג איך, האָט זיך געגומען צו משה־ניסל'ען א בחור, אז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענם א מאַכטער א בת יחידה, איין און אייניציגע הויסט עם?" — „איז די משמעות, זאָגט ער, אז ביי אייך איז אויך א בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך גאָר געשמועסט עפּיס וועגען א חתן!"... „אוודאי, זאָג איך, א חתן! איך האָב אָבער גאָר אנדערש ניט נערעכענט, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס זעגט איהר!"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פּאָר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר ניט מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... זאָג איך: „נו, און איהר האָט מיר מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... וועדר ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א וואָרט פאר א וואָרט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלים־מזל!" איך איהם: „זוללי־וסובא'־ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פערדריסט דאָס איהם, געהט ער און לאָזט מיר אראָפּ א פאטש. געה איך און פאָהר איהם אריין אין באָרד — א שקאנדאל, זאָל גאָט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאָס גאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגענלאָפען אנקוקען די דאָזיגע שדכנים, וואָס האבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפאָרען צוויי מיידלעך. איז אבער אָט דער אשר, פערהאפט זאָל ער ווערען, באלד אנטרונען געוואָרען, און מיך האָט ער אי־בערגעלאָזט איינעם אליין זיך צערעכענען מיט דער בעל־הבית'טע פאר דער וועטשערע, וואָס איך האָב בעשטעלט אויף אכט פּארשוין. א גליק, וואָס איך האָב מיך חאָטש בעציטענס ארויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אָנגעקומען קיין זשמערינקע. וואָס מיט זיי האָט זיך דאָרט אָפּגעטהאָן — וויים איך ניט. נאָר איך שטעל מיר פאָר די בזיונות!... היינט געה זיי א נביא, אז אָט דער שדכן, ימח שמו זאָל ער ווערען, איז אזא פוסטע זאך, א ווינדמיהל, צו אלדי שוואַרצע יאָהר, וואָס רעדט און פאָהרט און פליהט און קלאָפּט דעפּעשען — און וואָס לאָזט זיך אוים? צוויי בתולות!... איין מאָל פאר אלע מאָל, זוגתי היקרה, עס פיעדעלט נישט, חאָטש וואָרף זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען פונ'ם דאָ־זיגען שידוך, מאך איך דאָס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט גענוג און מיט הצלחה. גריס די קינ־

דערלעך זאלען לעבען, וואם איך בענג נאך זיי שטארק, און שווער און שוויעגער, און איטליבען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. נאט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה. פאהרענדיג פון זשמערינקע, האב איך נעמיינט, אז דער הימעל איז שוין אויף מיר געפאלען. נעחאי־בי וואלט איך נעהאט נענוג אויף הוצאות, וואלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפט זיך אהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עם. האב איך מיך אבער אויסגערעכענט, אז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, חאטש נעם, אל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אויס אויף די רעלצען! איז דאך אבער פארהאן א נאט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואגאן מיט עפים איינעם א שלאק, איין אנענט א אינכפעקטאר, וואם שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט, און ער הויבט מיך אן צורעדען און זאגט מיר צו הרים וגבעות, אבי איך זאל ווערען איין אנענט. וואם איז דאם אזעלכעם איין אנענט און ווי אזוי שטראפירט מען מענשען פונ'ם טוידט — איז א סך צו שרייבען, און איך האב שוין איצטיגם מאל אזוי אויך איבערגעחאפט די מאם, לאז איך עם איבער אויף איין אנדערש מאל.

הנ"ל.

סוף פונ'ם פינפטען בוך.

שלים־שלים־מזל

מנחם־מענדעל — איין שגענט.

געשריבען אין יאהרען 1900־1909.

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָּל

(מנחם־מענדעל — איין אנעקדט).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריכעווקט.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה כרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיר האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, זונתי היקרה, אז איך האָב נעמוזט עוקר זיין, אנטלויפען הייסט עס. איך האָב מיך נאָר־וואָס ארויס־נעחאַפט פון איין אומגליק, פון א נרויסען אומגליק! איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אריין אין חד־נדיא אריין, און נאָט ווייסט, מיט וואָס איך וואָלט אָפגעשניטען. פון רעסטאַנסקי ראָטע איז נאָר ניטא וואָס צו רערען, און אפשר נאָך קאָטאַרושנע סיביר, חאָטש איך בין אין רעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער"... איצט, אז דער אויבערשטער האָט מיר נעהאָלפען, איך האָב מיך בעצייטענס ארויסגעחאַפט ווי פון א שרפה, האָב איך מיך צוועק־

נעוצט ארויסשרייבען דיר אין א בריף אלסדינג באריכות, פונ׳ם אנהויב ביז׳ן סוף.

פון מיין פריהעריגען בריף נעדענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואם פאר א פאלאשטניע איך בין נעווען נאך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט נעדאכט. איך האב דעמאלט נערעבענט, ס׳איז אין עק. אוים מנחם־מענדעל. בעראף איך מיך בעגעגענען מיט אייניעם א פארשוין, אין אנעגט א אינספעק־טאר פון „אקוויטעבל״, וואם שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט און האט דערפון פרנסה מיט׳ן פולען מויל. ער האט מיר ארויסגענומען א ביכעל און האט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האט שוין פערשטראפירט פונ׳ם טוידט און וויפיעל מענשען עס זענען שוין ביי איהם געשטאנדען. און דאם איז אזא געשעפט, וואם, אדרבה, וואם מעהר מע שטאנדט, איז אלץ בעסער, סאי פאר די טוידטע, סאי פאר די לעבעדיגע. וועסט דו דאך פרעגען: וואם איז דער שכל? דער שכל איז א פראסטער שכל. אשטייגער, נאפרימער, „אקוויטעבל״ האט געזומען און האט מיך אפגעשטראפירט פונ׳ם טוידט אויף צעהנטויזענד קארבען. דארף איך צאהלען פאר דעם סך־הכל אזעלכע צוויי־דריי הונדערטער א יאהר ביז׳ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטארב איך אוועק, חלילה, דאם ערשטע יאהר — איז דיין גליק: צעהנטויזענד קארבען איז א מטבע. אלא וואם דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל׳ס״ גליק. דארטען דיענען אהן א שיעור מענשען, אגענטען, צום מיינסטען — אידען, וואם האבען אויך וויבר־און־קינדער און דארפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואם זשע אהרט דאם מיך? דער חסרון איז, וואם ניט א יעדער קאן זיין איין אגענט. איין אגענט דארף, ראשית חכמה, נעהן אנ־געטהאן פיין, אבער מאקי וואם פיין הייסט: א שענעם גארניטער, א קאלנער מיט מאנקעטען, מעג זיין פאפיערענע, אבי ווייסע, א שניפס א שענעם, נו און א קאפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אבער איז — שפראך. איין אגענט מוז קאנען שפראך. דאם הייסט, ער דארף קאנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבערעדען

און פערערען, אזוי לאנג רערען, ביז יענער זאל זיך שוין מוזען שטראפירען פונ׳ם טוידט — און מעהר דארף מען ניט. הקיצור, מיין פארשוין דער אנענט־אינספעקטאר האט ארויסגעזעהן אין מיר, אז איך בעדארף זיין א גוטער אנענט, איין אויסנעצייכענטער אינקווזיטאר.

איצט, זונתי היקרה, דארף מען דיר קלאר מאכען, זאלסט פערשטעהן דעם חילוק צווישען איין אנענט א אינספעקטאר און איין אנענט א אינקווזיטאר. איין אנענט א אינקווזיטאר הייסט נלאט איין אנענט, וואס שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און איין אנענט א אינספעקטאר הייסט שוין איין עלטערער אנענט, וואס מאכט אנענטען. היינט איז פארהאן א „קרושנאי" אנענט־אינספעקטאר, וואס מאכט אנענטען־אינספעקטארעס, און איבער די אלע אנענטען, אינקווזיטארעס, אינספעקטארעס און „קרושנאי" אינספעקטארעס איז פארהאן איינער, איין אויבערהאר איבער אלע, וואס מע רופט איהם נענעראל־אינספעקטאר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטא אויף דער נאנצער וועלט. פערשטעהט זיך, אז צו ווערען א נענעראל מוז מען פריהער זיין א אינקווזיטאר, נאכדעם א אינספעקטאר, נאכדעם א „קרושנאי" אינספעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז נאט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד א נענעראל — איז מען שוין בעוואהרענט מיט פרנסה אויפ׳ן נאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פארשוין, נענעראלען אזעלכע, וואס פערלעבען א יאהר ניט וועניגער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האט מיך אנגעהויבען צורעדען, איך זאל ווערען איין אנענט. האב איך מיך מיישב נעווען: וואס האב איך דא אייגנצוטעלען? ממה־נפשך, וועט עס נעהן, וועט עס נעהן; אלא ניט — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איך ניט אריין. אדרבה, איך בעקום נאך, זאגט ער, איין אוואנץ, דאס הייסט, מע ניט מיר איין אדרויף פאר מיין ארבייט עטליכע קערבלעך, איך זאל האבען דערווייל אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפען זיך א פארטעפעל. אויב אזוי, איז דאך עס טאקי

נאָר נישקשה פון א קאָנבינאַציע! און איך האָב מיך געלאָזט אי־
בערערעדן און בין געוואָרן למזל איין אַנענט.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי כע רעדט זיך. ווערען
איין אַגענט דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן נענעראַל, וואָרום ביז
דער נענעראַל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט
מיך נענומען, דער אינספעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאַקי
אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראַכט צו פיהרען קיין אַדעס צו
זייער נענעראַל אין „אקוויטעבל", וואָס האָט צו שאַפען אויף עט־
ליכע און צוואַנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען,
כמעט אַכטצהן הונדערט אַגענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען
די גרויסקייט פון'ס דאָזיגען נענעראַל, איז ניט שייך. דאָס הייסט,
ער אַליין איז דוקא ניט אַזא גרויסער, ווי דער טאַרעראַס איז גרוים,
און אויגען האָט ער גרויסע, שארפע אויגען, און א פנימ'על א
ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: יעוו־
זערעל. דעם נענעראַל'ס קאָנטאָר פערנעמט א גאַנצע שטוב.
חדרים, חדרים און חדרים. א סך טישען מיט בענקלעך, מיט
ביכער, מיט פאַפיערען, און אַגענטען דרעהען זיך ארום, און סע
גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפעשען לויפען הין און צוריק —
עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום נענעראַל
אַליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. א טוידטער בין
איך נעווען, אז מע האָט מיך אַריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעוו־
זערעל, חאָטש אפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען, מכבד
געווען מיט א פאַפיראָס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איך בין און
וואָס איך בין און וואָס איז מיין געשעפט? בין איך נעגאַנגען און
איהם אויסדערצעהלט אַלסדינג, פון'ס אַנהויב ביז'ן סוף, ווי אַזוי
איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אַדעס, נע־
האַנדעלט מיט „לאַנדאָן", און פון דאָרטען קיין יעהופעץ, זיך נע־
דרעהט ארום דער בערזע, געקויפט און פערקויפט „יקנה"ז" און
„פוטיוויל" און „לילעפוטען" און אַנדערע „פאַפיערלעך" אין די
מיליאָנען אריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

געוואָרען א מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאוואָדלעך, און ווי אזוי איך בין נאָכדעם געוואָרען א שדכן, אפילו א שרייבער אויך, געדרעהט, געברענט, געפלאקערט און געטראסקעט מיט דער גאנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאג איך איהם, נישט גוט — שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער נענעראל, יעווזערעל הייסט עס, לעגט ארויף אויף מיר די האנד און רופט זיך אן צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, נאסקפאדין מנחם־מענדעל? איהר גענעלט מיר; א נאמען האט איהר א שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאנט איהר. איך זאג אייך נביאות, אז מיט דער צייט וועט איהר זיין א גרויסער אגענט, טאקי נאר א גרויסער! דערוויל בעקומט איהר איין אוואנץ, פאהרט ארוים אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דאָרט קען מען אייך אויסגעבונדען, און וייט מצליח"...

און כך הוה. איך האב נאר בעקומען פון זיי די עטליכע קערבלעך, אזוי האב איך מיך באלד אויסגעקליידט בגדי־מלכות. זאלסט מיך זעהן, וואלסט דו מיך ניט דערקענט. און א פארטעפעל האב איך מיר געקויפט א גרויסען, האט מען מיר אנגעפאקט אהין ביכלעך מיט פאפיערען א גאנצען טראנספארט, און איך האב מיך געלאזט אויף נאט'ס וועלט. קודם קיין כעסאראביע, א ווינקעל פון פרנסה! דאָרט, זאגט מען, קאן מען מאכען נעשעפטלעך, שטראפירען און שטראפירען. דארף זיך מאכען אזוי, אז איך האב יאהרצייט, חאפ איך מיך אראפ מיפאיעזד לפאיעזד אין א קליין שטעטל, עפיס א העק צו אלדי שווארצע יאהר. איך האב גאר ניט געוואוסט, אז דאס שטעדטל האט א שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פניט'ער, מוסרים און יאבערניקעס. פערברענט וואלט עס געמעגט ווערען איידער איך האב עס דערקענט! נאר אז סע איז בעשערט איין אומגליק — דארף איך אקוראט אט דא, אין דעם שטעדטל, האבען יאהרצייט, און פאל ארויז אין א בלאטע, זאל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאס הארץ האט

מיר אָבער טאקי געוואָגט, אז איך וועל דאָ גוט ניט אָפשניידען. נאָר אז מע דאַרף זאָגען קדיש, איז עפּיס א תירוץ? בין איך שוועק גלייך אין בית־מדרש אריין און קום אָן פּונקט צו מעריב. אָפּגעדאוונט מעריב, געהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אָן צו מיר: „יאָהרצייט?" — זאָג איך: „יאָהרצייט". — מאַכט ער צו מיר: „פון וואַנעט איז א איד?" — זאָג איך: „פון דער נאָרער וועלט". — „מה שמכם?" — זאָג איך: „מנחם־מענדל". — „קומט דאָך אייך שלום!" — און ער שטעקט מיר אָפּ א שלום־עליכם, און נאָך איהם דער נאַנצער מנין. אַלע נעבען מיר אָפּ שלום, און עס ווערד ארום מיר א רעדעל, און מע הויבט־אָן אויסטאָפּען ביי מיר, ווער איך בין פון וואַנען איך בין און וואָס איז מיין טהועבֿה? זאָג איך זיי: „איך בין איין אַגענט". — פרענען זיי: „פון וואָס איין אַגענט? פון מאשינעס?" — זאָג איך: „דוקא ניט. איך בין איין אַגענט א אינקווויזיטאָר פון „אקוויטעבל". — זאָגען זיי: „וואָס איז דאָס פאר א שלאַק?" — זאָג איך: „איך בעווּאָהרען מענשען נאָכ'ן טוידט". און איך נעב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אזוי מע שטראָפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי ארום מיר מיט אָפּענע מייַלער, גלייך ווי מע וואַלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל א יריד. נאָר צווּיי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צווישען זיי, איינער א הויכער, א דאַרער, איין אויסגעבויגענער, מיט א נאָז אויך איין אויסגעבויגענער און א גלאַנצענדינגער; א טבע האָט ער, אז ער רעדט, צופט ער די האָר פונ'ם בערדעל אויסציגווייז. דער אַנדערער — א נידעריגער א בריימטער, א שוואַרצער, ווי א ציגיינער, מיט איין אויג א שעלמיש, וואָס קוקט ביי איהם קיין פּצוון זייט. ער מעג רעדען ווי ערנסט, ווייזט זיך אויס, אז ער שמייכעלט. די דאָזיגע צווּיי חברה־לייט האָבען, אפּנים, יאָ פערשטאַנען, וואָס הייסט שטראָפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּיס מאַרנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען א זאָג געטאָן אויפ צום אַנדערען אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן א גאַנג"... איך האָב באַלד פערשטאַנען אָן די צווּיי פּאר־

שוינען, אז זיי זענען ניט גלייך צו אַנדערע; זיי פערשטעהען אײַן עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּיס מאַכען. און כך הוה. איך בין נאָר ארויס פון בית־מדרש, נעהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לייט, פון הינטען, און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אַזוי, רב מנחם־מענדעל? שטעהט א ווייַלע, מיר ווילען אײַך עפּעס פּרענגען. אָט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאַכען געשעפּטען?“... — זאָג איך: „פּאַר וואָס ניט?“ — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבוינענער נאָז: „צוויישען אַחינו בני־ישראל?“... און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפּט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קונעל עסען“. — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?“ — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט א פּריץ“. — „לעבען זאָלען די גויים“... — העלפּט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אָט אזוי נעהען מיר און רערען, און אז מע רעדט, העררעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אוים א מעשה, או אָט די צוויי חברה־לייט האָבען זייער אייגענעם א פּריץ א מאָל־דאַוואָן, א רייכען בעל־הגוף, וואָס זיי פערדיענען ביי איהם אָפּט א קערבעל. מיינען זיי, אז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פער־שטראָפירען... זאָג איך: „אך, פּאַר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אץ להעשיר“... און עס איז געבליבען, אז מיַארגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פּריץ דעם מאָל־דאַוואָן. נאָר וואָס רעד? איין זאָך האָבען זיי מיך געבעטען — ס'זאָל זיין בסוד־סודות, דאָס הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרערען אויף דער אכסניא, אז איך האָב מיך מיט זיי געזעהן און אז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח א געשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג נעוואָרען, האָב איך מיך נע־פּערערט אין בית־מדרש אריין דאַוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־געדאַוונט — נישטאָ מיינע חברה־לייט. איבערגעוואָרט דעם אַנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פּאַרשוינען. פּאַר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט נעפרעגט, ווי אזוי רופט מען זיי ביי׳ם נאכמען און ווּאו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאך נעגעבען זיי דאָם ווּארט, ס׳זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאך אלע היום׳ם האבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר א טיאך געטהאן דאָם הארץ פאר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרענען, וואָם הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאלטען, ס׳איז נישט מעשה מענש. אפגעדאוועט פאר זיך אויף איין פוס, חאפען זיי די טלית־ותפילין און לאזען זיך נעהן נעשווינד. איך נאך זיי. — „נו?" — מאך איך צו זיי. מאכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר׳ט נישט אויף דער נאס, איהר קענט נישט אונזער שטאדט, ברענען זאל זי אייך! איהר געהט אונז בעסער נאך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דארט מאכען מיר דאָם נעשעפט, און טאקי אין איינוועגם עפּיס צובייסען"... אזוי מאכט צו מיר דער וואָם מיט דער אויסגעבוינענער נאז און טהוט א וואונק צו דעם וואָם מיט׳ן אויגעל, און יענער וואָם מיט׳ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאזען זיך נעהן איבער ענגע פינסטערע חושכ־דיגע נעסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאך איהם. אזוי לאנג, אזוי בריים, ביז נאט האָט נעהאלפען, מיר זענען בשלום נעקומען.

אריינגעקומען אין א קליין פינסטער פערוויכערט שמיבעל מיט א סך פליעגען אויף די וועגד און אויף דער סטעלי, מיט א נע־מאהלטען מזרח, א רויטען טישטוך אויפ׳ן טיש און מיט א לאמפּ, פערהאנגען מיט פאפּיערענע אפּגעבליאקעווטע קווייטען, האבען מיר נעטראפען ביי׳ם אויוועז א קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט א בלייך־איבערגעשראקען פנים. דאָם קליינע ווייבעלע האָט א קוק נעטהאן מיט׳ן איבערגעשראקען פנים אויפ׳ן מאן, און דער מאן האָט א זאג נעטהאן צו איהר פארבייגעהענדיג: „עסען!" — און ס׳איז בעשאפען נעווארען אין איין כהרף־עין א טישטוך מיט א בולקע, מיט בראנפען און מיט פערבייסען. עם האָט נישט לאנג נעדויערט, און יענער וואָם מיט׳ן אויגעל איז אריינגעקומען, און

נאָר איהם האָט זיך אריינגעקאָטשעט א נפש פון א פוד צוועלף מיט א גרויסער בלוּיער נאָז, מיט פעטע האָרינע הענד און מיט צוויי מאָדנע פיס, וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא נראָב. נאָר וואָס ווייטער נעהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שוועריליך צו טראָגען אויף זיך אזא גרויסען, אזא שווערען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן. דערזעהן דאָס פּלעשעל בראָנפען אויפֿן טיש, האָט ער אַרויסגעלאָזט פון זיין פעטען בויך א פעטע שטימע אויף גוייש: „אָצע דאָברע דילאָ!“... געגומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן האָט געגומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה־לייט פערבונדען מיט איהם א שמועס מכח ווייץ און מכח קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט־פֿן אויגעל א זאָג אויפֿן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר טויזענד טשעטווערט ברויט, א חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער געהט אזוי אַרעם נעקליידט; ער איז נאָר א קאַרגער“... און יענער, דער לאָנגער, גיט איהם אַלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער ווייץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס נאָנצע ברויט אויפֿן ווינטער. „אָצע דאָברע דילאָ!“ — זאָגט איהם אַלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן, האָקט־אַריין אין כוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אָפּעטיט, ווי נאָך א תענית, און בלאָזט מיט ביידע ליפּען און מיט דער נאָז. נאָכ־פֿן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר'ען מיט־פֿן אָדון מכח אייער עסק“... האָב איך מיך אַוועקגע־זעצט מיט־פֿן אָדון בעזונדער אין א ווינקעלע און האָב איהם אַני־דערגעלאָגט א דרשה, איך וויים ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר נעגומען! איך האָב איהם נעגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטליכען כענשען דאָס שטראָפירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אַלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראָפירען, וואָרום א רייכער מענש, זאָג איך, אז ער וועלט־אַן דאָס געלד אויף די על־

טערע יאָהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערנער ווי דעם קבצן; א קבצן, זאָג איך, איז שוין געוואָהנט געוואָרען מיט'ן דלות, און א נגיד, זאָג איך, אז ער בלייבט חלילה אָהן נעלד, איז ערנער ווי געשטאָרבען. „יאָ נאָפּיסאָנאָ או נאָס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאָטשיטסאָ, ביערני חוזשע יאָק מערטווי. א פּאָטאָמו, זאָג איך, וואָשע בלאָהאָדיע, זאָג איך, זאָשטראָפּיראָי־טי סובי, זאָג איך, אָט סמערטי טשרעז סטאָ דוואָרצאָט ליעט, זאָג איך, נא דעסיאָט טיסיאָטשי"... „אָצע דאָברע דילאָ!" — מאָכט צו מיר דער אָרון און בלאָזט מיט ביידע ליפּען, ווי א בלאָז־זאָק. איך פיהל, אז דער כח פון רעדען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, ווי! איך רעדען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „געגוג אייך צו דבר'ען; נעמט אָרויס דעם נייר און כתב'עט־אָן וואָס מע בעדאַרף"... און יענער וואָס מיט'ן אויגעל טראָגט מיר אונטער א טיגט און פערער, און איך טהו־אָפּ אלסרינג, וואָס מע בעדאַרף, און אז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פּריץ דער מאָלדאָוואָן נעבאָך שטאַרק ביז ער „לעגט דעם טאָטען". נאָכדעם נעה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראָכ־טען, איך נעם אַיין אַדערוויף, געב אָרויס א קוויטאָנציע — און דאָס נעשעפט איז נעמאָכט.

נעקומען פּאָר־נאָכט אויף דער אכסניא פּרייליך און נעהייסען זיך קאָבען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אכסניא: „וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך?" — „וואָס זאָל זיך הערען?" — זאָג איך. — „מע מען אייך, זאָגט ער, אָפּגעבען מזל־טוב?" — „וואָס פאר א מזל־טוב?" — פרעג איך איהם. — „דאָס נעשעפּטע!, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אָפּגעארבייט"... — „וואָסער נעשעפּטע!?" — זאָג איך און מאָך מיך תמ'עוואָטע. — „מיט'ן פּריץ", — מאָכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פּריץ?" — „מיט'ן גראָבען פּריץ". — „פון וואָנען ווייסט איהר, זאָג איך, אז איך האָב נעמאָכט א נעשעפּטע! מיט א פּריץ?"... „ס'איז אזוי, זאָגט ער, א פּריץ, ווי איך בין א רביצין"... — „וואָס זשע דען איז ער?" —

„ער איז א פּיפּערנאַטער", — מאַכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פּנים אַרײן. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, הלש'ען, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פּיפּערנאַטער" און פון וואַנען וווייסט ער, וואו איך בין געווען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אַפּנים, אַרויסגעזעהן פון מיינע רעה, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּארט מיט מיר בעוונדער אין א חדר און האָט מיר נענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אויפלכע זאכען, אזש די האָר האָבען זיך מיר געשטעלט קאָפּויר. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אויפלכע קרימינאל־זאכען, וואָס ווען מע האָפּט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אַוועק וווייט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי ארוים א דריטען, און אַליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פּריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם ארויסגעשטעלט פאר זעהר א רייכען מאַלדאַוואַן, איז בסך־הכל א פּראָסטער לאָפּאַצאַן, זאָגט ער, א שכור הגדול הנבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראָפירט, — איז אַדער ער האָלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אַדער ער איז שוין א שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?"...

דערהערט אויפלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי געוואָרען. עס נעהט מיר מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, אז איך זאָל מיך נאָך אַריינחאָפּען אויף א מינוט אין א טורמע אַריין! האָב איך נישט געמאכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר נישט געוואָלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט. לאָזען זיי נעהן כּף־הקלע מיט זייער מאַלדאַוואַן און מיט דער שטאָדט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

שטראפירען מענשען פונ׳ם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ׳ן ארט בשלום. און מחמת איך האָלט ביי פאָהרען א וויטען וועג, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון האַמבורג וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פרייליכע הערצער. גרים שוואר און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך האָב דיר גאָר פערגעסען שרייבען, וואוהין איך פאָהר. זוגתי היקרה, איך פאָהר קיין אַמעריקע. נישט אַליין — א גאַנצע קאָמפּאַניע פאָהרען מיר. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהרען מיר, אייגענטליך, קיין האַמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אַמעריקע. וואָס עפּעס קיין אַמעריקע? ווייל אין אַמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואָלגערט זיך דאָרט אין די גאַסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאָלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — א רעגדעל א מענש! און וואר שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אַלע זענען מיר מבטיח, אז אין אַמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאַכען גוט, טאַקי וואָס גוט הייסט. די גאַנצע וועלט פאָהרט איצט קיין אַמעריקע, מחמת דא איז נישטא וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אַלע געשעפטען. היינט וויבאַלד אז די וועלט פאָהרט, פאָר וואָס זאָל איך אויך ניט פאָה־רען? וואָס האָב איך אייגצושטעלען?... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראַכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך, חס ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאָלען געזונד זיין. איך וועל ארבייטען טאָג ווי נאַכט, קיין זאַך

וועט מיר ניט זיין שוועך, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העלפן, איך וועל, אם־ירצה־השם, בעגליקען, און בעגליקען וועל איך געווינס, דאס איז ביי מיר זיכער. ווי ס'איז טאג אויף דער גאנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקארטען, פאר דיר און פאר די קינדער, און וועל דיך ארויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שררה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, קיין שפרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאזען פאלען. און עס איז שוין טאקי צייט, כלעבען, אז דו זאלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאגען! רק נישט געזאגט און נישט געטומעט זיך צום הארצען — מיר האבען א שטארקען גאט!...

הנ"ל.

סוף פונ'ם זעכסטען בוך.